

Додаток 1. Розроблені в межах проєкту документи

Дослідницький проєкт ліберальної реформи
податкової системи в Україні

Зміст

I. Аналіз поточного стану податкової системи в Україні, включаючи вивчення взаємодії між податковими органами, бізнесом та суспільством в цілому	3
1.1 Введення: коротко про стан економіки України	3
1.2 Податкова система як інструмент стимулювання економічного зростання	5
1.3 Податкова система в Україні: опис та аналіз змін податкового законодавства протягом останніх 10 років.....	9
1.4 SWOT-аналіз діючої податкової системи України	15
1.5 ТОП-10 проблем податкової системи України	18
1.6 Взаємодія між податковими органами, бізнесом та суспільством	31
II. Розробка концепції ліберальної податкової реформи, яка враховує міжнародні стандарти та вимоги до податкової політики, а також потреби та можливості економіки України	36
2.1 Аналіз міжнародного досвіду: податкові системи країн світу - бенчмарки для України.	36
2.2 Опис концепції ліберальної податкової реформи	59
III. Прогнозування потенційних наслідків запропонованої податкової реформи та її впливу на різні сектори економіки, включаючи малі та середні підприємства.....	63
IV. Рекомендації для ефективного реалізації нової податкової політики, включаючи вивчення практичних аспектів її впровадження, взаємодії з бізнесом і суспільством, а також способів контролю та моніторингу дотримання нової податкової системи	75

I. Аналіз поточного стану податкової системи в Україні, включаючи вивчення взаємодії між податковими органами, бізнесом та суспільством в цілому

1.1 Введення: коротко про стан економіки України

Перед тим, як перейти до аналізу податкової системи України, коротко розглянемо, в якому стані перебуває українська економіка на момент підготовки цього дослідження та як вона змінювалася за останні роки. Це є критично важливим, оскільки податкова система, з одного боку, є частиною економіки, з іншого боку, взаємодіє з нею за принципом зворотного зв'язку – податки багато в чому визначають те, якою буде економіка країни, а економічні зміни вимагають своєчасного внесення змін до податкової політики.

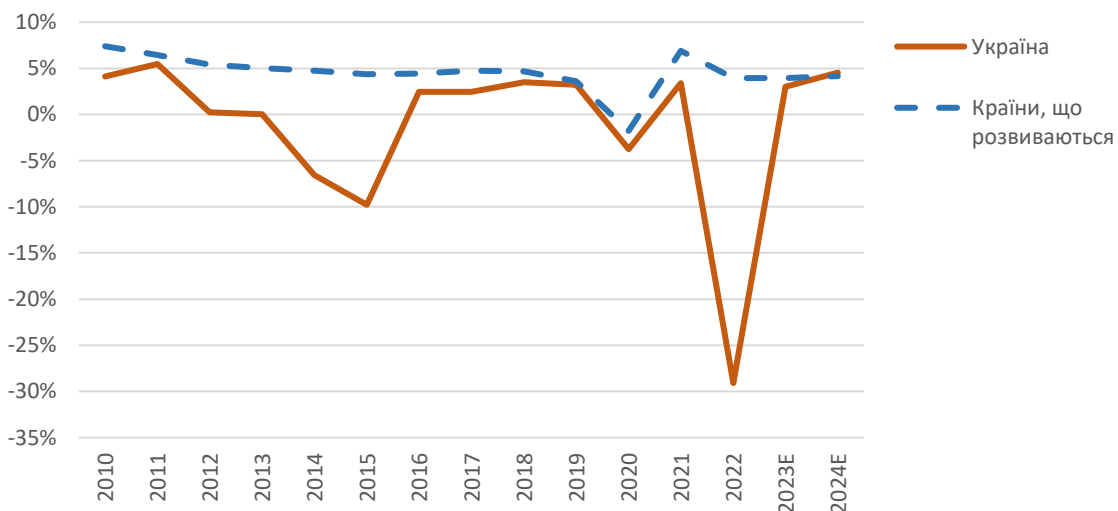
Так, українська економіка за останні 15 років пережила 4 кризи (періодів, коли ВВП країни скорочувався):

1. Велика рецесія 2008–2009 рр.;
2. перша фаза війни та анексія Росією частини території України, включаючи АР Крим, 2014-2015 рр.;
3. ковідний 2020 рік;
4. повномасштабне вторгнення РФ в Україну у 2022 році.

З урахуванням цих криз середньорічний темп приросту реального ВВП України у 2008–2022 рр. становив (-2,5%). Для порівняння, 2008 року номінальний ВВП України в поточних цінах становив 188 млрд дол., у 2022 р. – 161 млрд дол.

У міжкризові періоди ВВП України зростав орієнтовно на рівні країн, що розвиваються, але з огляду на те, що українська економіка крім класичних світових шоків піддавалася шоками через війну і скорочувалася на 10-30% на рік, відскок у мирні роки мав би бути сильнішим.

Динаміка зміни реального ВВП України та країн, що розвиваються, %

Джерело: IMF, Укрстат, оцінки та прогнози Українського інституту майбутнього

Після падіння на 29,1% у 2022 році українська економіка відновлюється, проте цей процес триває дуже повільно та неоднорідно. Ми втратили підприємства на окупованих територіях (станом на серпень 2022, на окупованих територіях було зареєстровано [65 тис. бізнесів](#)), [частину виробничих потужностей та інфраструктурних об'єктів зруйновано](#). За даними KSE, станом на червень 2023, втрати активів бізнесу становлять [11,4 млрд дол.](#) (загальна оцінка прямих втрат становить 150 млрд дол.), зруйновано щонайменше 426 великих й середніх підприємств. Окремі галузі, такі як металургія, не зможуть повернутися до довоєнних показників навіть після завершення бойових дій та деокупації територій ([підприємства просто знищені](#)).

Рівень безробіття, за оцінками НБУ, становив [21,1% у 2022](#), а в 2023 очікується на рівні [19%](#). Через відсутність роботи та будь-яких перспектив люди продовжують емігрувати, навіть незважаючи на те, що ситуація в деяких регіонах є безпечною. Згідно з [соціологічним дослідженням](#), проведеним Українським інститутом майбутнього спільно з Нью Імідж Маркетинг Груп, станом на серпень 2023 року емігрувати планують близько 3% населення, що еквівалентно 800-900 тис. людей. За нашими оцінками, проведеними на основі фокусу-груп з бізнесом, після відкриття кордонів для чоловіків, з країни виїде ще кілька мільйонів людей (якщо ситуація в економіці не зміниться).

Україна ще до початку повномасштабного вторгнення мала вкрай низький рівень інвестицій, що було однією з ключових причин слабкого зростання української економіки. Частка інвестицій¹ у ВВП варіювалася в межах 9-15% у 2019-2021 рр. (для економіки, що зростає, оптимальним вважається показник на рівні 25–35% ВВП). В 2022 році показник становив 13% ВВП. Прямі іноземні інвестиції (ПІІ) за цей період не перевищували 1,3% ВВП (без урахування реінвестованих доходів).

Український бізнес, якому доводилося переживати не одну кризу, вже досить адаптивний до різних шоків і зміг адаптуватися навіть до умов війни. Проте варто зазначити, що виживання бізнесу в українських реаліях відбувається не завдяки державі і державній політиці, а всупереч. Частина бізнесу налаштована на релокацію. За даними опитування [Gradus у травні 2023](#):

- 38% бізнесу в Україні досі працюють частково, 7% призупинили роботу.
- 30% бізнесу провели або планують провести релокацію за кордон, ще 4% відкрили там новий бізнес, з релокованого бізнесу третина частково чи повністю обрали інші країни.

За даними [опитування Advanter у червні 2023](#), ключовими проблемами для відновлення та ведення бізнесу є нестача фінансових ресурсів (неплатоспроможність клієнтів, недоступність кредитних коштів і власного капіталу), непрогнозованість розвитку подій, непередбачуваність дій держави, які можуть погіршити ситуацію для бізнесу.

Хоча економіка України у 2022 році впала на 29,1% і мала б показати значний відскок у 2023, прогнози щодо зростання економіки залишаються досить стриманими:

- [1-3%](#) - прогноз МВФ
- [2,0%](#) - Світовий Банк

¹ Валового нагромадження

- [2,9%](#) - НБУ
- [3,2%](#) - Мінекономіки

Основна проблема української економіки полягає у відсутності драйверів для зростання.

Знайти потенційні джерела економічного зростання – це той виклик, який зараз стоїть перед урядом України та всім експертним співтовариством.

Цілком природно та логічно, що в таких умовах основним **пріоритетом економічної політики в Україні має бути запуск економіки і економічне зростання** (а не розподіл накопиченого багатства і соціальна рівність, як, наприклад, це відбувається в деяких розвинених країнах Європи, де є що розподіляти). **А основною функцією податкової політики має бути стимулююча².**

1.2 Податкова система як інструмент стимулювання економічного зростання

Досягнення швидкого відновлення в короткостроковій та стійкого економічного зростання України у довгостроковій перспективі можливе лише шляхом забезпечення її економічної безпеки та створення стимулів. Без цього інвестиції як ключовий фактор зростання неможливі. Забезпечення стимулів та економічної безпеки у свою чергу потребують чіткої організації різних сфер діяльності держави, серед яких однією із найважливіших виступає податкова система.

Роль податків є визначальною для забезпечення життєдіяльності будь-якої держави, адже вони не тільки є основним джерелом доходної частини бюджету, але ще й включені в усі ланки фінансової системи. Тобто податки не тільки і не стільки наповнюють державну скарбницю, скільки забезпечують певну модель фінансової системи, створюючи або обмежуючи умови для соціально-економічного розвитку суспільства, держави, регіонів, підприємств та громадян.

Отже податкова система виступає:

- інструментом державної політики;
- ресурсом державної влади;
- інструментом впливу на соціально-економічні процеси;
- фактором зворотного зв'язку та відповідно залежності держави від платників податків.

Зазначені фактори вказують на те, що податкова система є складовою економічної та фінансової безпеки держави. Тобто, з однієї сторони, податкова система є ресурсом та інструментом забезпечення, а з іншої – виступає фактором ризику та загрози економічній та фінансовій безпеці держави.

² Основні функції податкової системи:

- Фіскальна – наповнення бюджету.
- Регулююча – вплив на розвиток чи стримування тих чи інших галузей економіки, захист незахищених верств населення, демографічну політику тощо через податкові ставки, пільги, штрафи, умови оподаткування.
- Стимулююча – стимулювання економіки шляхом зміни податкових ставок, податкових пільг тощо.
- Розподільча – перерозподіл частини прибутку бізнесу, доходів громадян, спрямовуючи його на вирішення загальних питань, як розбудова інфраструктури, фінансування економічних програм, фінансування оборони тощо.
- Контролююча – контроль за сплатою податків та зборів та інших платежів своєчасно і в повному обсязі.

Основними функціями податкової системи є:

- Фіскальна
- Регулююча
- Стимулююча
- Розподільча
- Контролююча

Залежно від того, що є пріоритетом в економічній політиці держави, а це має бути зафіксовано у стратегії країни, та чи інша функція буде превалюючою. Тобто податкова система та податкова політика є похідними від загальної стратегії країни та обраного вектора розвитку.

Якщо, наприклад, ціллю економічної політики країни на поточний момент є справедливий розподіл доходів, то переважаючою функцією є розподільча. Якщо ж у пріоритеті економічне зростання національної економіки, то очевидно, що на перший план виходить стимулююча функція.

Податкова політика в Україні виконує переважно фіскальну функцію, але може і повинна виконувати стимулюючу, де зростатимуть можливості для бізнесу, а отже, і надходження до бюджету країни.

Стимулююча функція податкової політики має бути пріоритетною з огляду умов, в яких знаходиться українська економіка останні десятиріччя.

Далі ми більш детально зупинимось на двох тезах, які пояснюють, важливість стимулюючої функції податків в Україні:

- A. Стимулююча податкова політика, а саме зниження податків, призводить до економічного зростання країн.**
- B. Зниження ставок податків — це практично єдине на сьогодні джерело для фінансування інвестицій в Україні (немає інвестицій – немає зростання).**

A. Міжнародні дослідження, показують позитивний вплив стимулюючої фіскальної політики, а саме зниження податкового навантаження, на економічне зростання:

- [Зниження ставки податку на прибуток на 1 відсотковий пункт збільшує реальний ВВП на душу населення на 0,4% у першому кварталі та на 0,6% через рік \(США, 1950-2006 рр.\).](#)
- [Зниження середньої ставки ПДФО на 1 в. п. підвищує реальний ВВП на душу населення на 1,4% у першому кварталі та до 1,8% через три квартали \(США, 1950-2006 рр.\).](#)
- [Зменшення середньої граничної податкової ставки на 1 в. п. збільшує ВВП на душу населення наступного року приблизно на 0,5% \(США, 1912-2006 рр.\).](#)
- [Зменшення податку на прибуток підприємств на 1 в. п. збільшує щорічне зростання на 0,1-0,2 пункту \(провінції Канади, 1977-2006\)](#)
- [Зменшення податку на прибуток підприємств на 1 в. п. збільшує щорічне зростання на 0,1-0,2% \(70 країн, 1970-1997 рр.\).](#)

Результати інших досліджень незмінно вказують на значний негативний вплив високих податків на економічне зростання навіть після контролю за різними іншими факторами, такими як державні витрати, умови ділового циклу чи монетарна політика. Зокрема з початку 1980-х років було проведено щонайменше двадцять п'ять економічних досліджень, які це підтверджують, в тому числі кожне дослідження, проведене за останні п'ятнадцять років, виявляє [негативний вплив високих податків на економічне зростання](#). Піки економічного зростання більшості країн припадали якраз на періоди, коли вони знижували податки, а не навпаки.

Дослідження, що аналізувало зусилля країн ОЕСР зі скорочення бюджетних дефіцитів і фіскальних стимулювань (між 1970 і 2006 роками), в процесі оцінювало, як податкова політика впливає на економічне зростання. **Дослідники з'ясували що фіскальні стимули, засновані на зниженні податків, з більшою ймовірністю прискорять зростання, ніж стимули, засновані на збільшенні витрат.** Крім того, фіскальна консолідація, заснована на скороченні витрат і відсутності підвищення податків, з більшою ймовірністю досягне успіху у скороченні дефіциту та боргу та з меншою ймовірністю спричинить рецесію порівняно з фіскальною консолідацією, заснованою на підвищенні податків.

Аналогічно МВФ, проаналізувавши 170 випадків фіскальної консолідації в п'ятнадцяти розвинутих країнах за останні тридцять років, констатує, що скорочення видатків набагато менше шкодить короткостроковому зростанню, ніж підвищення податків. Скорочення витрат на 1% не має істотного впливу на темпи економічного зростання, тоді як підвищення податків на 1% зменшує ВВП на 1,3% через два роки.

Втім є результати досліджень, які показують і більш масштабний вплив підвищення податків на економіку. Наприклад, дослідники Девід і Крістіна Ромер, аналізуючи загальний рівень податкового навантаження у США після Другої світової війни, виявили, що підвищення податків на 1% ВВП зменшує реальний ВВП на 3% приблизно через два роки.

Економісти ОЕСР проаналізували двадцять одну країну ОЕСР з 1971 по 2004 роки та різні фактори, включаючи показники накопичення фізичного та людського капіталу, зростання населення, а також загальний податковий тягар у кожній країні як частку ВВП. Це дозволило їм виокремити вплив різних видів податків на основі частки податкових надходжень від кожного податку на основі нейтральності доходів і витрат. На базі аналізу дослідники створили рейтинг найшкідливіших податків для економічного зростання. **Вони вважають, що [корпоративні податки є найбільш шкідливими](#), за ними йдуть податки на доходи фізичних осіб, податки на споживання і, нарешті, податки на власність, які стягуються з домашніх господарств, а не з корпорацій.**

Таким чином, емпіричні дослідження підтверджують те, що колись сформулював Лаффер³: високі податки на фактори виробництва (капітал і працю) не стимулюють створення багатства (накопичення капіталу). Корпоративні та акціонерні податки

³ Простими словами принцип фіскальної політики, на думку Лаффера, можна пояснити так. За низької податкової ставки будь-яке її збільшення призводить до збільшення надходжень з тієї простої причини, що держава починає забирати собі більшу частку доходів громадян. Але щойно ставка стає надто високою, вона починає душити ініціативу і придушувати стимули для ефективної праці та інвестицій – оскільки дохід від праці та інвестицій все одно забере собі держава. Коли ж ставка стає дуже високою, набуває, по суті, каральної функції, то страждають не тільки економічні агенти, а й самі податкові надходження. Це ясно видно, якщо довести цю логіку до екстриму: якщо ставка податку досягне 100% (тобто держава забирала собі взагалі все), то в економіці практично не залишиться стимулів для генерування доходу – і, незважаючи на дуже високу ставку, всі податкові надходження припиняться.

зменшують стимули до інвестування та нарощування капіталу. А менші інвестиції шкодять продуктивності працівників і зростанню заробітних плат. Податки на прибуток і дохід зменшують стимули до праці. Зниження податків, навпаки, стимулює розвиток економіки та зростання добробуту громадян.

В. Переходимо до другої тези щодо значущості податків у контексті стимулювання української економіки: зниження ставок податків — це практично єдине на сьогодні джерело для фінансування інвестицій в Україні.

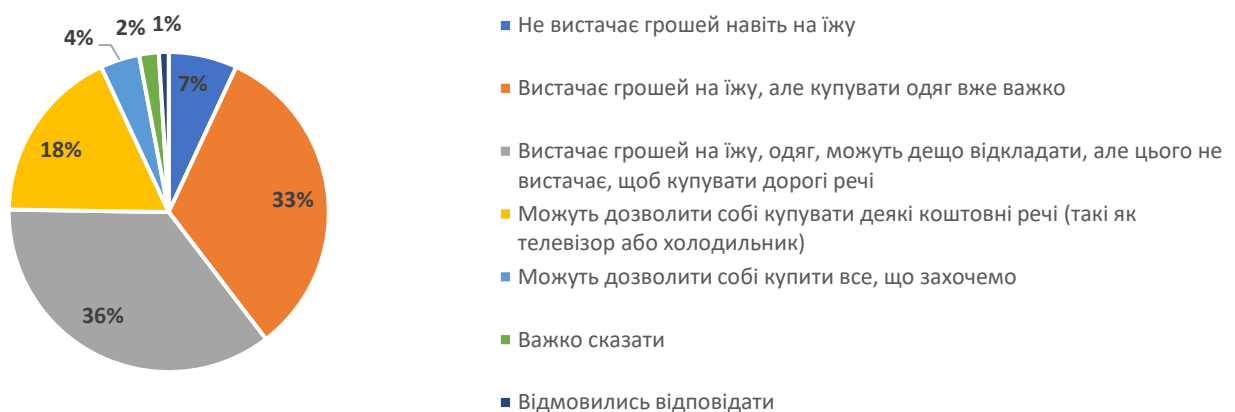
Із трьох факторів зростання економіки відповідно до моделі Солоу – праця, капітал, технології – єдиний, на який уряд України може вплинути в короткій перспективі — це капітал. Щоб збільшити капітал, необхідно збільшити інвестиції.

Рівень інвестицій (валове нагромадження) в Україні останні чотири роки складав 9-15% ВВП, у 2023-2024 роках, за нашими оцінками, буде варіюватися на рівні 12-13% ВВП. Для країн, що розвиваються, оптимальним вважається показник на рівні 25-35% ВВП (в 2022 році [Туреччина – 35% ВВП, Індія – 31%, Румунія – 28%](#)).

Інвестиції йдуть пліч-о-пліч із заощадженнями, рівень яких в Україні останні роки був досить низьким – в середньому 2% від доходів населення за 2014-2021 рр., у 2021 відбулось скорочення рівня заощаджень (до 1% від доходів).

Більшість людей в країні живуть від зарплати до зарплати. За даними [опитування](#) Київського міжнародного інституту соціології у червні 2023, 7% українців не вистачає грошей навіть на їжу, 33% - вистачає на їжу, але купувати одяг вже важко.

Як українці оцінюють свій фінансовий стан

Джерело: Київський міжнародний інститут соціології

Сумнівно, що при такій низькій оплаті праці - близько [460 дол.](#) в середньому у 2022 за середньорічним офіційним курсом - можна було сформувати хоч якісь суттєві запаси коштів. Всі внутрішні ресурси вже задіяні.

Фондового ринку в Україні практично немає.

Отримати кредити майже неможливо:

- а) вартість кредитних ресурсів у країні сягає 30%;

- b) банки вважають за краще вкладатися в держпапери/депозитні сертифікати НБУ, аніж кредитувати бізнес;
- c) доступ до зовнішніх ринків запозичень для українських компаній практично закритий.

Іноземні інвестори не йдуть туди, де відсутні місцеві інвестиції (тим більше під час війни). Зовнішні інвестиції в 2019-2022 склали в середньому 1,8% ВВП, а без урахування реінвестованих доходів не перевищували 1,3% ВВП.

Прибуток залишається майже єдиним джерелом фінансування інвестицій. При цьому частка цієї суми (18%) вилучається державою як податок прибуток.

Зниження ставок податків — це практично єдиний на сьогодні резерв коштів для нарощування інвестицій, що дозволить вивільнити кошти бізнесу, які можуть бути спрямовані на поповнення оборотного капіталу, фінансування програм розвитку. Зниження податків на працю - це потенційне зростання заощаджень, а значить і інвестицій у довгостроковій перспективі.

Таким чином, ми бачимо, що **стимулююча податкова політика справді може виступати і виступає драйвером економічного зростання**, зокрема, у тих країнах, де проводилися емпіричні та статистичні дослідження. Тоді як посилення податкової політики призводить до зворотного ефекту.

Економічна теорія каже нам, що **багатство – це не те, що є у нас за умовчанням, багатство та дохід спочатку мають бути створені**, і лише потім ми можемо переходити до їхнього розподілу та споживання. А якщо багатство створюється, то для цього мають бути стимули.

Це знання дозволяє нам припускати з високою ймовірністю, що **лібералізація податкової системи має стати одним з ключових рішень уряду, яке дасть стимул для розвитку економіки України в короткий період**.

Важливо розуміти, що без створення стимулів існує високий ризик не тільки економічного, а й демографічного колапсу, на тлі якого постане питання про подальше існування України як держави і нації.

1.3 Податкова система в Україні: опис та аналіз змін податкового законодавства протягом останніх 10 років

Податкова система України з 1992 по 2011 рр. регулювалася численними законами, які в 2010 році були об'єднані в Податковий Кодекс України (ПКУ). Сьогодні ПКУ є основою податкового законодавства.

Центральним органом виконавчої влади у сфері податків є Державна податкова служба, яка здійснює управління та контроль за повнотою та вчасністю сплати податків, зборів, складання податкової звітності.

Податковий кодекс, ухвалений наприкінці 2010 року, мав 18 загальнодержавних та 5 місцевих податків та зборів. Крім податків і зборів, підприємства та співробітники також

були зобов'язані робити соціальні відрахування у вигляді Єдиного соціального внеску, який стягувався як із підприємств, так і з співробітників.

Внаслідок реформ у податковій сфері кількість податків та зборів була зменшена, частина з них були об'єднані.

У результаті у 2023 році Україна має 11 постійних податків та зборів. Також Податковий кодекс має військовий збір, який був запроваджений у 2015 році на тимчасовій основі та став постійно тимчасовим. Єдиний соціальний внесок також залишається у податковій системі, але він був суттєво мінімізований реформою 2015 року.

Податки та збори в Україні розподіляються між центральним та місцевими бюджетами.

Центральний бюджет:

- податок на прибуток підприємств (ПП) - 90%⁴ ;
- податок з доходів фізичних осіб (ПДФО) -25%⁵;
- військовий збір (ВЗ);
- податок на додану вартість (ПДВ);
- акцизний збір;
- екологічний податок;
- рентна плата;
- мито.

Місцеві бюджети:

- ПП (10%);
- ПДФО (75%);
- податки на майно;
- єдиний податок (ЄП);
- податок з паркомісця;
- туристичний збір.

Єдиний соціальний внесок (ЄСВ) розподіляється на Пенсійний фонд України та інші соціальні фонди.

Трансформація податкової системи України відбувається постійно. При цьому часто ігнорується принцип стабільності податкового законодавства – тобто податкові зміни мають бути ухвалені за 6 місяців до набуття чинності, щоб бізнес мав можливість адаптуватися до змін. Як показує проведений аналіз, усі найбільш глобальні зміни податкової системи набирали чинності або з 1 січня, будучи ухваленими наприкінці грудня, або взагалі з дати підписання Президентом закону.

В таблиці нижче показано, як змінювались податкові ставки в Україні з 2011 по 2021 рік.

Податки та збори в Україні	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Податок на прибуток підприємств	23%	21%	19%	18%	18%	18%	18%	18%	18%	18%	18%
Податок на доходи фізичних осіб	15-17%	15-17%	15-17%	15-17%	15-20%	18%	18%	18%	18%	18%	18%
ЄСВ (підприємства)	36-49%	36-49%	36-49%	36-49%	36-49%	22%	22%	22%	22%	22%	22%
ЄСВ (співробітники)	3,6%	3,6%	3,6%	3,6%	3,6%	—	—	—	—	—	—
Податок на додану вартість	20%	20%	20%	20%	7-20%	7-20%	7-20%	7-20%	7-20%	7-20%	7-20%

⁴ 90% ПП надходить в державний бюджет, 10% - в місцеві.

⁵ 25% ПДФО надходить в державний бюджет, 75% - в місцеві.

Акциз	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+
Військовий збір	—	—	—	—	1,5%	1,5%	1,5%	1,5%	1,5%	1,5%	1,5%	1,5%
Екологічний податок	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+
Рента за транспортування нафти та нафтопродуктів	+	+	+	+	Рентна плата	+	+	+	+	+	+	+
Рента за нафту, природний газ і газовий конденсат, що видобуваються в Україні	+	+	+	+								
Плата за користування надрами	+	+	+	+								
Збір за користування радіочастотним ресурсом України	+	+	+	+								
Збір за спеціальне використання води	+	+	+	+								
Збір за спеціальне використання лісових ресурсів	+	+	+	+	Податок на майно	+	+	+	+	+	+	+
Збір на розвиток виноградарства, садівництва і хмелярства	+	+	+	+								
Мито	+	+	+	+								
Збір у вигляді цільової надбавки до діючого тарифу на електричну та теплову енергію	+	+	+	+								
Збір у вигляді цільової надбавки до діючого тарифу на природний газ для споживачів усіх форм власності	+	+	+	+								
Плата за землю	+	+	+	+	1-4 група	1-4 група	1-4 група	1-4 група	1-4 група	1-4 група	1-4 група	1-4 група
Податок на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки	+	+	+	+								
Збір за першу реєстрацію транспортного засобу	+	+	+	+								
Фіксований сільськогосподарський податок	+	+	+	+	6%ПДВ-10%	1-4 гр	1-6 гр	1-6 гр	—	—	—	—
Єдиний податок	6%ПДВ-10%	1-4 гр	1-6 гр	1-6 гр								
Збір за провадження деяких видів підприємницької діяльності	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+
Збір за місця паркування транспортних засобів	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+
Туристичний збір	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+

Джерело: Податковий кодекс України

Основні зміни податкової системи

1. Реформа грудня 2014 року.

Новий Парламент, обраний восени 2014, після Революції гідності, при прем'єр-міністрі в особі Арсенія Яценюка, вирішив трансформувати податкову систему і мінімізувати кількість дрібних податків:

- У реформу потрапив новий розділ по податку на прибуток, який змінив методологію оподаткування прибутку. Тепер він обчислювався виходячи з бухгалтерського фінансового результату, відкоригованого на амортизаційні різниці, різниці, які виникають при формуванні резервів, під час здійснення фінансових операцій тощо.
- Було проведено реформу ПДВ, яка полягала в появі передоплати ПДВ за внутрішніми операціями «гроші вперед» на створені для цієї мети рахунки. Це вкрай негативно вплинуло на економіку, що звалювалася в кризу, забравши у підприємств оборотні кошти, які в умовах величезної девальвації стали дуже дорогими.
- Було ліквідовано збір на розвиток виноградарства, збір на окремі види діяльності.

- 6 податків та зборів було об'єднано в ренту плату.
- Податок на нерухомість, податок на землю та збір за першу реєстрацію транспортних засобів було замінено податком на майно. При цьому рухоме майно стало оподатковуватись не через першу реєстрацію, а на щорічній основі.
- 6 груп спрощеної системи об'єднали у 3 групи, а фіксований сільгосп податок став 4-ою групою спрощеної системи.
- Збір у вигляді цільової надбавки до тарифу на електричну та теплову енергію був частково включений до акцизу (у вигляді акцизу на електроенергію).

2. Реформа грудня 2015 року.

2015 рік був оголошений владою роком Податкової реформи. Незважаючи на те, що з квітня по червень Мінфін заслуховував пропозиції щодо податкової реформи від цивільних та експертних організацій, реформа готувалась ігноруючи пропозиції громадянського суспільства, законопроект був зареєстрований у Верховній раді у вигляді нового Податкового кодексу.

Одночасно з Мінфіном громадянське суспільство об'єдналося з головою податкового комітету Ніною Южаніною і сформувало альтернативну пропозицію радикальної податкової реформи (законопроект №3357).

Оскільки обидва законопроекти так і не були розглянуті, як компроміс було проведено реформу податків на працю:

- ЄСВ для підприємств було знижено з 36-49% до 22%.
- Відрахування зі співробітників у вигляді 15% ПДФО + 3,6% ЄСВ було замінено на 18% ПДФО.

Також було регламентовано відкритий реєстр заявок на відшкодування ПДВ, запущено електронний реєстр акцизних накладних та значно збільшено газову ренту. Цей законопроект набув чинності з 1 січня 2016 року.

3. У 2016 році питання податкової реформи продовжувало бути актуальним. Як одну з частин радикальної податкової реформи, за досвідом Естонії, було розроблено законопроект про податок на виведений капітал, який передбачав ліквідацію податку на прибуток та введення податку 15-20% на операції виведення дивідендів та прирівняних до виведення прибутку платежів.

У 2016 Мінфін розглянув напрацювання по адмініструванню податків, які увійшли до законопроекту №3357. В результаті піврічної роботи було ухвалено великий законопроект, який покращив адміністрування податків та офіційно запустив електронний кабінет платника податків.

На вимогу МВФ було скасовано спеціальний режим ПДВ для первинних сільгоспвиробників, який дозволяв повертати отриманий податковий кредит у рамках виробничої діяльності, що вдарило по дрібним фермерам і сільгоспвиробникам.

Мінфіну було доручено розробити законопроект про податок на виведений капітал до 1 липня 2017 року.

Вже наприкінці 2016 року стало зрозуміло, що влада більше не має наміру проводити реформи у податковій сфері. Податок на виведений капітал був «успішно завалений» і не дійшов до реєстрації. Тому влада почала збільшувати податкові бази з існуючих податків і тиснути на підприємців посиленням правил за всіма напрямками. На рівні малого бізнесу ухвалювалися закони з високими штрафами за неофіційне працевлаштування, податки на непрацюючі бізнеси, внаслідок яких закрилося 200 тис. малих підприємств. Також нав'язувалась ідея загального обов'язкового введення РРО, що збільшило б адміністративні витрати малого бізнесу.

Влада розширила базу ПДВ через оподаткування транзиту газу територією України, що додало ще +0,4-0,5% ВВП доходів з ПДВ, і почала блокувати бізнес діяльність українських компаній, зупиняючи реєстрацію податкових накладних, навіть забезпечених грошима в системі реєстрації податкових накладних.

Також влада почала активно збільшувати мінімальну зарплату, намагаючись збільшити доходи із зарплатних податків.

Так, на кінець 2016 року мінімальна зарплата була 1600 грн, у 2017 році її було підвищено в 2 рази до 3200 грн, а на початку 2021 року – вже до 6000 грн. При цьому економіка за період з 2016 по 2020 роки зросла менше ніж у 2 рази (з 2385 млрд грн до 4222 млрд грн).

Таким чином, зростали як платежі за єдиним податком (з 0,78% ВВП у 2017 до 0,91% ВВП у 2020), так і платежі з ЄСВ, навіть незважаючи на зниження ставки до 22% у 2016 році.

Відрахування за єдиним податком 2017-2020 рр.

	2017	2018	2019	2020
Єдиний податок, млрд грн	23,4	29,6	35,3	38,0
% ВВП	0,78%	0,83%	0,89%	0,91%
Єдиний податок з юридичних осіб, млрд грн	3,7	4,4	5,0	5,1
Єдиний податок з фізичних осіб, млрд грн	15,5	19,9	24,9	27,6
Єдиний податок з сільськогосподарських товаровиробників (4 група), млрд грн	4,3	5,3	5,3	5,3
% ВВП	0,14%	0,15%	0,13%	0,13%

Джерело: Державна казначейська служба України

4. Зміни у 2019-2020-му рр.

Нова влада на чолі з президентом України В. Зеленським, задекларувавши у передвиборчій програмі запуск податку на виведений капітал та накопичувальної пенсійної системи, фактично відмовилася від цих реформ і вирішила продовжити шлях «попередників» із «закручування гайок» бізнесу, розширення бази оподаткування та посилення контролю за всіма напрямками.

У підсумку було ухвалено 3 ключових законопроекти №1053, №1073, №1210. Перші два були призначені для запуску загального обов'язкового використання

РРО малим бізнесом та підняття штрафів за невикористання РРО, «стукацтво» на підприємців, які не видають чеки.

Третій законопроект фактично запуслав 9 правил BEPS⁶ (хоча спочатку планувався пакет з 4 правил), збільшив бази оподаткування багатьох податків, збільшив штрафи за всіма податковими порушеннями. Тільки правила запуску KIK (контрольованих іноземних компаній), які входили до цього законопроекту, було відкладено на 1 рік.

У той час, коли [країни надавали](#) податкові пільги, субсидії бізнесу та знижувати податки, Україна намагалася їх збільшувати.

5. Зміни Податкового законодавства у 2021 році.

У 2021 році всі зусилля влади були спрямовані на збільшення податкового тиску на економіку та збір додаткових грошей до бюджету. Парламент ухвалив 2 законопроекти:

- Про оподаткування ПДВ послуг з імпорту іноземних сервісів (Facebook, Google, Uber, Youtube та інші).
- Пакет законів про нульову декларацію для легалізації майна та грошових активів, отриманих через ухилення оподаткування у минулих періодах, за ставками 2,5-5-9% (зі звільненням від відповідальності за порушення податкового законодавства), а також для збільшення надходжень коштів в економіку України. При цьому законом визначено розмір майна та коштів, які не вимагали декларування, і під ці умови потрапляла переважна більшість громадян. Декларування стартувало з 1 вересня 2021 року та тривало 1 рік. Очікувалося, що обсяг легалізованих активів складе [20 млрд дол.](#), а держбюджет отримає 1 млрд дол. Станом на липень 2022 року було задекларовано лише [0,64%](#) плану.

6. У 2022-2023 році зміни в податковій системі стосувались заходів, пов'язаних з воєнною агресією Росії в Україні. В березні-квітні 2022 року було введено такі зміни:

- зниження ставки єдиного податку для ФОП 3 групи [з 5% до 2%](#);
- можливість фізичним особам та підприємствам з оборотом до 10 млрд грн сплачувати єдиний податок в обсязі [2%](#) (як ФОП 3 групи) зі звільненням від податку на прибуток, ПДВ та інших платежів;
- [звільнення від сплати ЄСВ](#) за себе для ФОП;
- підприємства на спрощеній системі 1 та 2 групи могли [не сплачувати єдиний податок і ЄСВ](#);
- зменшення податків на паливо (ПДВ до 7%, акциз до 0%) для мінімізації цінового шоку;

⁶ Base erosion and Profit Shifting – проект Організації економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР), план боротьби з ухиленням від оподаткування та виведенням грошей в офшори.

- [мораторій на перевірки бізнесу](#).

Зазначені зміни повинні були діяти до кінця воєнного стану, однак їх ліквідація почалася ще з 2022 року. Наприклад, у вересні 2022 року було повернуто акцизи у розмірі 100 євро за 1000 л бензину та дизпалива. В липні-серпні 2023 було скасовано податкові пільги для бізнесу (ставку єдиного податку 2% для ФОПів 3-ї групи на спрощеній системі та бізнесу з оборотом до 10 млрд грн, звільнення від ЄСВ та єдиного податку 1-ї та 2-ї групи ФОП). У вересні 2023 уряд схвалив законопроект про скасування мораторію на проведення податкових перевірок.

Отже, проведений аналіз яскраво демонструє, що податкова система України зазнає частих змін, які є непередбачуваними та часто непослідовними, а відсутність або короткі терміни між ухваленням змін та набуттям чинності не дають змогу бізнесу адаптуватись. Незважаючи на наміри влади провести ліберальну податкову реформу та знизити податкове навантаження, фактично в останні роки проводиться політика збільшення податкового тиску на бізнес, замість його стимулювання.

1.4 SWOT-аналіз діючої податкової системи України

СИЛЬНІ СТОРОНИ	СЛАБКІ СТОРОНИ
▪ Наявність самої системи. ▪ Наявність спеціалістів. ▪ Наявність інституту адвокації. ▪ Цифровізація. ▪ Наявність протиріч у системі (опонентів діючої системи), що відкриває можливості для змін. ▪ Прогнозованість доходів бюджету.	▪ Податкова система і податкова політика не є частиною Стратегії розвитку країни. ▪ Виконує тільки фіскальну функцію, не стимулює розвиток економіки, приплив інвестицій та збільшення податкової бази для наповнення бюджету. ▪ Не виступає інструментом підвищення конкурентоспроможності країни. Україна програє конкуренцію у боротьбі за міжнародний капітал, у т.ч. сусіднім країнам: Польщі, Угорщині. ▪ Не ефективна: - Низькі рейтинги в індексах: простота сплати податків, ведення бізнесу тощо - Суттєві витрати часу на адміністрування податків, високе завантаження бухгалтерів - Високий рівень податкового навантаження

	- Легкість оптимізації податків - Високий рівень тінізації економіки ▪ Непередбачуваність і непослідовність податкової політики. ▪ Виступає інструментом впливу на бізнес, розправи з конкурентами, переділу ринку, тиску на бізнес (перевірки, зловживання працівників податкових органів). ▪ Стимулює збір «ренти» з реального сектору, збільшує корупцію в країні. ▪ Не справляється повною мірою навіть із фіскальною функцією, веде до десуб'єктивізації та втрати фінансової незалежності України. ▪ Утримує оборотні кошти підприємств через блокування податкових накладних: станом на квітень 2023 було заблоковано майже 160 тис. накладних на суму 3,9 млрд грн. ▪ Недостатньо ефективний механізм розподілу податкових надходжень між центральним і місцевими бюджетами (сповільнює розвиток економіки у розрізі окремих регіонів). ▪ Не сприяє конкуренції між регіонами. ▪ Підтримує інфантильність суспільства (люди не знають скільки реально податків вони платять, і, відповідно, не вимагають від уряду надання державних послуг відповідної якості). ▪ Заохочує невігластво у суспільстві. Громадяни, розуміючи чинну податкову систему як зло, прагнуть ухилитися від сплати податків усіма способами (не розуміючи концепцію загального блага). Це стримує розвиток громадянської відповідальності. На виході маємо

	гру з нульовою сумою замість гри з позитивною сумою. ▪ Стимує проведення реформ (пенсійної, медичної), тоді як має бути інструментом для реалізації цих змін. ▪ Є застарілою та неефективною у постіндустріальній (сервісній) економіці. Високими податками на працю ми фактично оподатковуємо інвестиції, тому що оплата праці в сервісній економіці все більше стає інвестицією, аніж відноситься до витрат/собівартості.

МОЖЛИВОСТІ	ЗАГРОЗИ
▪ Ухвалення Стратегії розвитку країни, синхронізація цілей стратегії та податкової політики. ▪ Виконання податковою системою стимулюючої функції. ▪ Проведення ліберальної податкової реформи, у т.ч.: — зменшення податкового навантаження — спрощення адміністрування у загальній системі за прикладом спрощеної — формування правил, що мінімізують тиск фіскальних та інших органів на бізнес — повна цифровізація податкової системи і всіх комунікацій з нею — децентралізація. Перенесення адміністрування місцевих податків до місцевої влади. ▪ Зменшення тіньової економіки та корупції. ▪ Презумпція невинуватості платника податків.	▪ Війна (у т.ч. економічна поразка), політична нестабільність. ▪ Збереження тільки фіскальної функції податкової системи (стримування економічного зростання). ▪ Посилення податкового законодавства та адміністрування. ▪ Вхідження економіки до спадної спіралі (подібно до Греції) – «збільшення податків - скорочення зростання економіки, бази оподаткування – ще більше збільшення податків – ще більше скорочення економіки». ▪ Збільшення контролю та залежності бізнесу від рішень чиновників та податківців. ▪ Використання податкових інструментів при переділі ринку. ▪ Збереження корупції та тіньової економіки, як інструменту виживання бізнесу.

▪ Зміна суспільного договору між громадянами та державою, зростання довіри, зниження трансакційних витрат в економіці. ▪ Підвищення України в міжнародних рейтингах. ▪ Зростання обсягу інвестицій, притік зовнішніх інвестицій в країну. ▪ Збільшення робочих місць. ▪ Збільшення наповнення бюджету.	▪ Перехід на європейські норми без адаптаційного періоду, погіршення умов ведення бізнесу. ▪ Скочування країни в «сіру зону». ▪ Релокація бізнесу з України. ▪ Виїзд населення з України. ▪ Втрата фінансової незалежності та суб'єктності: залежність від рішень МВФ та західних партнерів.

1.5 ТОП-10 проблем податкової системи України

Далі більш детально розглянемо слабкі сторони або головні проблеми податкової системи України.

1. **Податкова система не є частиною єдиної комплексної економічної стратегії**, інструментом досягнення її цілей. Політики економічних регуляторів не узгоджені, вони або суперечать одна одній, або дублюються. За відсутності стратегії розвитку країни не зрозуміло, заради який цілей збираються податки у державі та чому саме у такому обсязі. Як наслідок, немає ефективної бюджетної політики.

Система служить короткостроковим цілям – наповнити бюджет. Збільшення податкових надходжень «тут і зараз» є пріоритетним над зростанням економіки (а в українських умовах має бути навпаки, що ми описували у Розділах 1.1-1.2)

Якби в країні була єдина економічна стратегія з зафіксованою довгостроковою метою – економічне зростання, то податкова політика (і економічна політика в цілому) працювала б на виконання цієї мети.

2. **Не виконує функцію стимулювання економіки.** Сьогодні податкова система України не виконує своїх функцій в повному обсязі, реалізуючи лише фіскальну складову, не справляється повною мірою з регулюючою функцією та ігнорує стимулюючу.

У підприємців немає стимулу залишати гроші в бізнесі та спрямовувати їх на розвиток замість того, щоб виводити для цілей особистого споживання у вигляді дивідендів. Немає стимулів відкривати нові підприємства, створювати нові виробництва, нові робочі місця.

Нижче ми наводимо приклади фіскальних стимулів, які використовують інші країни світу для залучення інвестицій у свої економіки. В Україні майже немає фіскальних стимулів ні для залучення капіталу, ні для розвитку людського капіталу, ні тим більше для технологічного розвитку та створення інновацій.

Стимули для бізнесу в Україні відсутні

Приклади стимулів в інших країнах

	Польща	Туреччина	Ізраїль
Інвестиції	Податкові пільги на всій території, ПНВК. Підключення до комунікацій. Компенсація до 50% кап інвестицій через звільнення податку на прибуток.	Податкові пільги в 18 СЕЗ, 250 зонах промислового розвитку. Компенсація 60% кап інвестицій. Масштабні проекти у форматі ДГП (190 проектів на суму \$67 млрд).	5-15% - ставка податку на прибуток замість 23% в залежності від умов, що виконуються. Гранти, що покривають до 20-30% внутрішніх інвестицій в основні засоби (для промисловості)
Технології	Грант на суму до 20% вартості інноваційних проектів. Зменшення бази оподаткування для R&D.	63 зони технологічного розвитку: - 0% - податок на прибуток від продуктів R&D - 0% - податок на доходи розробників - 0% - ПДВ на обладнання та програмне забезпечення для R&D	Податкові стимули і гранти для R&D – покриття 20-75% витрат на НДДКР – на 13-20% зниження ставки ПП Понад 20 технологічних інкубаторів (покриття до 100% бюджету проекту)
Люди	Розвиток дуальної освіти в університетах Можливість безкоштовної вищої освіти для іноземців	Гранти, стипендії для студентів від держави (Türkiye Bursları) та наuczelnich закладів. Якісна вища освіта, що відповідає європейській системі, престижні університети.	Нааяність шкіл мистецтв, науки, технологій. Понад 30 стипендій, що покривають до 50% вартості навчання. Висока якість вищої освіти, університети - одночасно дослідні центри.

3. Не виступає інструментом підвищення конкурентоспроможності країни. Україна програє конкуренцію у боротьбі за міжнародний капітал, у тому числі сусіднім країнам, таким як Польща, Румунія, де обсяг прямих іноземних інвестицій суттєво перевищує інвестиції в Україну. Крім правової системи та гарантії права приватної власності важливу роль тут відіграє податкова система.

Порівняння обсягів ПІІ інвестицій за 2012-2021

Джерело: World Bank

Українська продукція часто програє конкуренцію європейській, зокрема тому що європейські уряди використовують субсидії та дотації для своїх виробників. Наприклад:

- Польща надає субсидії своїм аграріям ([670 євро](#) на гектар пшениці) та викупає залишки зерна (викуплено [60%](#) залишків станом на червень 2023), щоб допомогти аграріям, які постраждали через великі поставки зерна з України.
- ЄС виділить [430 млн](#) євро для підтримки своїх фермерів до кінця 2023 року.
- Єврокомісія схвалила екологічні субсидії для німецької сталеливарної компанії ThyssenKrupp та ArcelorMittal у Франції в розмірі [3,2 млрд дол.](#) на 2023-2026 рр.
- Деякі алюмінієві заводи Європи [захищені](#) урядовими субсидіями, довготерміновими угодами на постачання електрики.

4. Загальний рівень податкового навантаження в Україні високий.

У міжнародній практиці показник податкового навантаження визначається як відношення фактичних податкових надходжень у зведений бюджет держави до обсягу ВВП.

Податкове навантаження в Україні, 2015-2021 рр.

Показники	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Рівень бюджетного податкового навантаження, % ВВП	23,3%	23,2%	25,5%	27,3%	27,8%	27,7%	26,9%	26,9%	26,7%	25,9%
ВВП реальний (в цінах попереднього року)	1465	1587	1989	2385	2984	3561	3977	4222	5451	5191
Податкові надходження до зведеного держбюджету, млрд грн	341	368	508	651	828	986	1070	1137	1454	1343
Рівень податкового навантаження на працю, % ВВП	16,8%	15,7%	14,1%	11,2%	12,3%	13,0%	14,4%	15,1%	13,7%	17,2%
ПДФО, млрд грн	72	75	100	139	186	230	298	319	350	421

ЄСВ, млрд грн	167	166	170	112	159	202	242	282	349	425
Єдиний податок, млрд грн	6,6	7,4	10,9	17,1	24	30	35	38	46	47
Рівень податкового навантаження на капітал, % ВВП	5,7%	4,6%	4,1%	4,5%	4,2%	4,4%	4,3%	4,2%	4,5%	4,2%
ППП, млрд грн	55	40	39	60	73	106	117	118	164	131
Рента, млрд грн	29	34	42	47	51	50	52	57	82	88
Рівень податкового навантаження на споживання, % ВВП	12,4%	12,8%	14,7%	15,2%	15,6%	15,0%	13,7%	13,8%	13,9%	11,7%
ПДВ, млрд грн	128	139	178	236	314	375	379	401	537	467
Мито, млрд грн	13	13	40	20	25	27	30	30	37	23
Акциз, млрд грн	37	45	71	102	121	127	131	147	180	115
Інші, млрд грн	3,7	7,3	2,8	4,9	4,7	4,9	6,0	5,3	5,3	
Коефіцієнт податкового навантаження загальний (надходження зведеного бюджету + ЄСВ), % ВВП	34,7%	33,6%	34,1%	32,0%	33,1%	33,4%	33,0%	33,6%	33,1%	34,1%

Джерело: Мінфін, Укрстат

В Україні доволі високий загальний рівень податкового навантаження. Для порівняння в Туреччині податкові надходження у бюджети всіх рівнів у % до ВВП в 2021 році склали [22,8%](#), в Мексиці – [16,7%](#), Казахстані – [16,2%](#).

Податкове навантаження в Україні в 2021 році перебувало на рівні таких країн як Литва ([32,6%](#)), Естонія ([33,8%](#)), Ісландія ([35,1%](#)), Чехія ([36%](#)). Але економіки цих країн є розвиненими з ВВП на душу населення [25-73 тис. дол.](#), у той час як Україна має економіку, що розвивається з ВВП на душу близько 4,5-5 тис. дол.

Взагалі є некоректним порівнювати Україну з країнами ЄС, що відбувається доволі часто. Більшість економік країн ЄС вже досягли свого стаціонарного стану – точки, в якій економіка перестає зростати, поки не зміняться технології.

У стаціонарному стані джерело зростання – не інвестиції у капітал, а технічний прогрес. Тому в Європі немає такої потреби у зниженні податків та стрімкому нарощуванні інвестицій. Для технічного прогресу потрібні інші чинники та умови.

Крім того, останні роки пріоритетом в ЕС було не зростання, а справедливість та розподіл накопичення благ, вирівнювання нерівності.

В Україні ж пріоритетом має бути економічне зростання, як ми вже зазначали раніше. Наша мета – якщо не наздогнати європейські країни, то хоча б скоротити розрив у ВВП на душу населення. А для цього потрібні стимули. Цей пріоритет має бути зафіксовано на державному рівні.

Відзначимо і той факт, що на етапі активного зростання європейські країни мали відносно низьке податкове навантаження ([від 14% до 35% ВВП 1965 у році](#)) та підвищували збори у міру збільшення доходу на душу населення ([17-41% ВВП у 1974 році](#)).

Країни англосаксонського світу (США, Австралія, Канада, Британія), а також країни - азіатські тигри (Південна Корея, Тайвань), що ставлять в основу економічне зростання, мають менший рівень податкового навантаження ([9-33% ВВП](#)), ніж країни Європи (Франція – [47% ВВП](#), Німеччина - [42%](#)), де рівність та солідарність отримали пріоритет над зростанням.

Ставки податків в Україні не достатньо низькі для стимулювання притоку інвестицій і економічного зростання. А розподіляти подібно до розвинених країн ЄС, нам поки що нічого.

Нижче наведемо кейси, як європейські країни стимулювали свої економіки, коли в них у пріоритеті було економічне зростання, а не розподіл і вирівнювання нерівності.

Кейси європейських країн.

Швеція

В 1990-х уряд Швеції зробив ставку на зниженні корпоративних податків для стимулювання економічного зростання. Ставку податку на прибуток знизили з [60%](#) у 1989 році до [30%](#) у 1991 році та [28%](#) у 1994 році.

В [1991-1993](#) рр. в Швеції була фінансова криза. Державні витрати росли з [61% ВВП](#) до [68% ВВП](#), але з 1994 р. по 2007 р. скоротились до [48%](#).

Загальні інвестиції в країні зросли з [19% в 1993 р. до 25% ВВП](#) в 2007 р. Притік ПІІ до зниження податкової ставки становив в середньому [0,4% ВВП](#) за 1981-1989 рр., а за 1994 р. – зріс до [3,1%](#) в середньому за 1990-1998 рр. та [9,4%](#) в 2007 р. В 1999 р притік ПІІ становив рекордні [23% ВВП](#), що пов'язано зі [злиттям шведської Astra та британської Zeneca, а також придбанням компанією Ford компанії Volvo Personvaqnar.](#)

Середньорічне зростання економіки за 1981-1989 рр. становило 2,9%, а за 1994-2007 рр. – 3,4% (після зниження ставки податку на прибуток, завершення фінансової кризи та початку скорочення державних видатків).

Великобританія

З 1982 р. по 1986 р. ставка податку на корпоративний прибуток у ВБ було знижено з 52% до 35%, далі ставка поступово знижувалась до 19% у 2017 р.

З період 1982-1989 рр. державні витрати було скорочено з 40% до 29% ВВП, одночасно падало загальне податкове навантаження на економіку – з 37% в 1992 р. до 33% в 1989 р. За цей період загальні інвестиції у ВБ зросли з 18% до 25% ВВП. Частка ПІІ у ВВП зростала з 1995 по 1990 р. з 1,1% до 3,8%.

Середньорічне зростання економіки за 1983-1989 рр. становило 3,9% порівняно з 1,8% за 1976-1982 рр.

Польща

В Польщі ставка податку на прибуток знижувалась з 40% у 1996 р. до 19% у 2004 р. За цей період державні видатки було скорочено з 51,1% до 43,5%, а податкове навантаження на економіку впало з 36,6% до 31,3%.

Загальні інвестиції в Польщі в середньому за 1997-2004 рр. становили 21,9% ВВП порівняно з 17,6% за 1991-1996 рр. (до зниження податку).

Прямі іноземні інвестиції становили в середньому 1,7% ВВП до зниження (1991-1996 рр.), 3,7% - в період зниження та 4,2% - після (2005-2010). Зростання економіки за ці періоди в середньому становило з 3%, 4% та 4,6% відповідно.

5. Податкова система України є дорогою, неефективною та складною в адмініструванні:

- Податкова система залишається досить складною в частині підготовки та подання звітних документів. За даними дослідження Paying Taxes 2020, на підготовку і подання податкової звітності в Україні середньому потрібно було 327,5 години на рік, тоді як в ЄС цей показник був – 161 година, а загальний світовий – 240 годин.

Джерело: World Bank

- Витрати на адміністрування податків та зборів залишаються значними та невідповідними. На утримання ДПС витрати продовжують зростати. Так, у 2021 році порівняно з 2017 роком видатки на органи ДФС збільшились майже 2,5 рази до 11 млрд грн. Діяльність Міністерства фінансів України та

ДПС України не повною мірою узгоджена, на що вказує наявність окремих функцій, які дублюються.

6. Податкова система часто змінюється.

Державна політика в сфері оподаткування є непередбачуваною та зазнає частих змін (більш детально про ці зміни описано у Розділі 1.3):

- З 2011 року в Податковий кодекс були внесені понад [200 змін](#). А крім Кодексу, питання оподаткування також регулюється чисельними підзаконними нормативно-правовими актами, Указами Президента, постановами й розпорядженнями.
- З початку повномасштабного вторгнення Росії (24.02.2022) в Україні було введено ряд податкових пільг, обмежень на перевірки, які мали діяти до кінця воєнного стану, однак їх почали скасовувати ще з вересня 2022 (частину податкових пільг скасували в липні-серпні 2023, рішення про повернення перевірок ухвалили в вересні 2023).

Постійні зміни – це непередбачуваність та неможливість планування, у той час як бізнес навпаки чекає від держави створення єдиних зрозумілих правил, передбачуваного і хоч якось стабільного середовища. А в даному випадку держава не пом'якшує шоки ринку, а сама стає джерелом шоків.

Часті зміни викликають численні розбіжності, негативно впливають на виконання податкових зобов'язань платниками податків, на роботу працівників податкової служби, знижують привабливість української економіки для іноземних інвесторів.

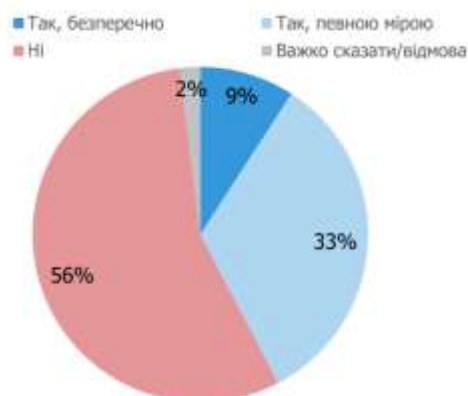
7. Високий рівень тіньової економіки.

Наслідком попередніх трьох пунктів (високого податкового навантаження, дорогої та складної системи, частих змін податкової системи) є високий рівень тінізації української економіки.

Згідно з розрахунками Міністерства розвитку економіки України рівень тінізації економіки за результатами 2021 року склав [32%](#) від обсягу офіційного ВВП. За нашими оцінками, у 2022 році рівень тіньової економіки зріс до 50% ВВП.

Податки в Україні легко оптимізуються. Так, за даними опитування InfoSapiens станом на липень 2023, до різних схем оптимізації вдаються приблизно [90%](#) підприємств, [56%](#) опитаних підприємств вважають, що більшість бізнесів не можуть працювати в Україні без оптимізації податкового навантаження.

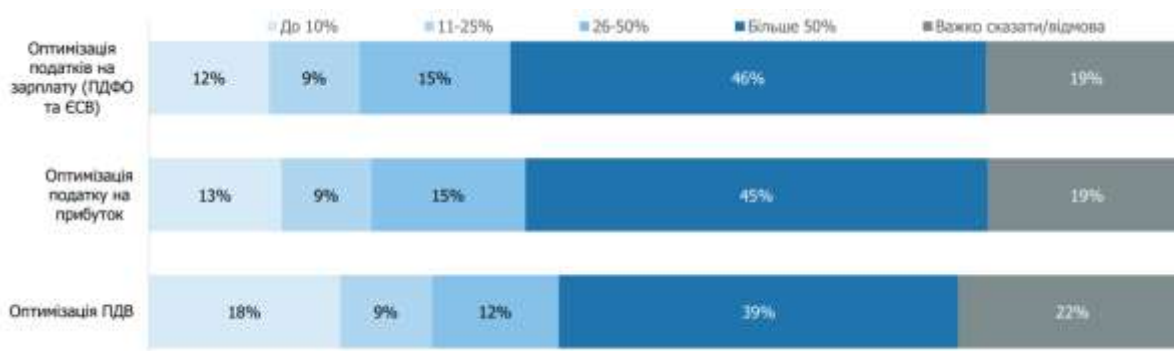
Чи може більшість бізнесів ефективно працювати і сплачувати усі податки, не вдаючись до оптимізації податкового навантаження:

Джерело: Info Sapiens

46%-45% опитаних вважає, що схеми оптимізації податків на заробітну плату і прибуток використовують більше половини підприємств у їхній галузі.

Яка частина підприємств, на думку бізнесу, може вдаватися до схем оптимізації податкового навантаження у їхній сфері

Джерело: Info Sapiens

Як наслідок великого обсягу тіньової економіки, бюджет недоотримує податкові надходження, знижується якість державних послуг та створюваних суспільних благ. Це разом з неосвіченістю громадян та відсутністю розуміння, що люди повинні отримувати якісний сервіс в обмін на сплачені податки, породжує порочне коло, де всі один одного обманюють – люди вдають, що вони сплачують податки, а держава – що піклується про своїх громадян.

Але, як не прикро, говорячи про причини стабільно високого рівня тінізації Міністерство економіки у своєму аналізі навіть не згадує рівень податкового навантаження. На їхнє переконання чинниками, що впливають на зростання «тіні» є:

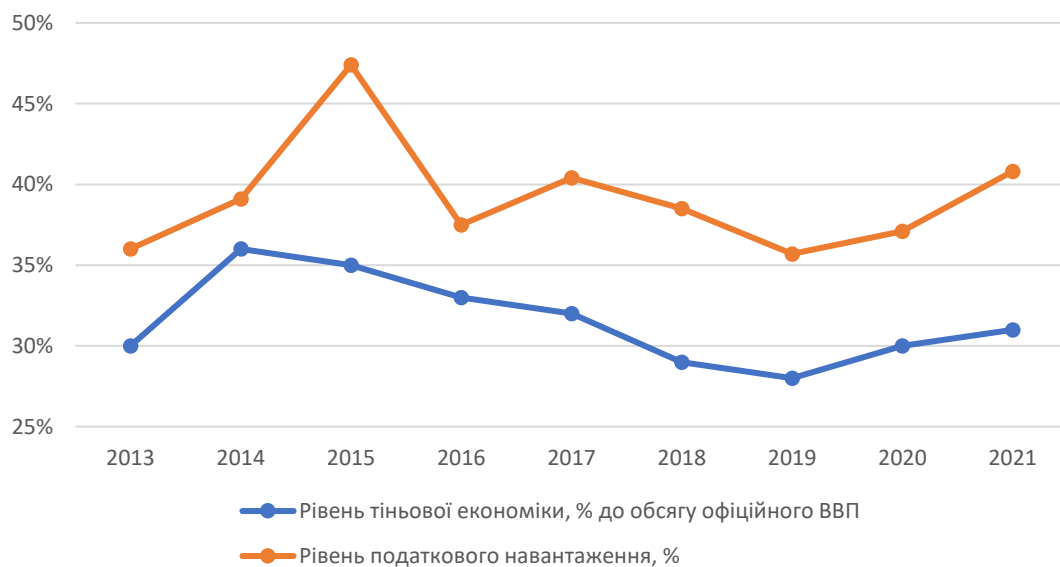
- низький рівень захисту прав власності;
- недостатній рівень захисту інтелектуальної власності;
- низький рівень ліквідності фондового ринку, захисту прав інвесторів поряд із недостатньою спроможністю регулятора протидіяти зловживанням на ринку;

- недосконалість судової системи країни, як наслідок, низький рівень довіри суспільства та інвесторів до неї;
- високий рівень корупції в країні;
- наявність територій, не підконтрольних уряду і як наслідок, зростання «потенційних можливостей» для застосування схем контрабанди товарами.

Безумовно, ці чинники також мають вплив на тінізацію, але здебільшого як допоміжні важелі у процесі приховування податків, а не як першопричина уникнення оподаткування.

Але якщо порівняти зміну інтегрального показника рівня тіньової економіки в Україні зі зміною рівня податкового навантаження – залежність між ними буде очевидною: чим менше податковий тягар, тим менше бажаючих працювати в «тіні».

Рівень тіньової економіки та рівень податкового навантаження в Україні

Джерело: Мінфін, Мінекономіки

Якщо звернутися до міжнародного досвіду, результати [дослідження](#) впливу рівня оподаткування на економічне зростання (25 країн ЄС, 2003-2013 рр.) показують, що зростання податкового навантаження і рівня соціального забезпечення разом з посиленням державного регулювання є основною причиною зростання тіньової економіки.

За результатами дослідження впливу рівня оподаткування на економічне зростання, коефіцієнт кореляції між збільшенням прямих і непрямих податків та зростанням тіньової економіки в країнах Західної та Південної Європи становить [0,6-0,8](#) (Німеччина, Франція, Великобританія, Швеція, Нідерланди, Італія, Іспанія тощо).

Литовські дослідники, порівнявши рівні податкового навантаження та тіньової економіки країн ЄС за 2005-2012 роки дійшли висновків, про залежність цих двох показників.

І якщо стосовно непрямих податків зв'язок не є таким очевидним, бо на рівень тіні також суттєво впливають фактори контролю у тій чи іншій країні, то щодо рівня оподаткування праці ситуація однозначна для усіх країн: чим вище податкове навантаження на працю, тим вище рівень тінізації економіки, особливо у країнах Південної та Східної Європи.

З 2016 року в Україні знизили ставку ЄСВ з 38% до 22%. Хоча деякі економісти говорять про те, що реформа була неефективною, з 2016 по 2021 рік відношення частки податків на працю у ВВП до сумарної податкової ставки на працю зросло до рівня вище, ніж до реформи (31-34% у 2020-2021 порівняно з 26-29% у період 2011-2015 рр.). Тобто ефект видно на більш довгостроковому періоді.

Окреме місце у питанні тінізації української економіки посідає інший податок – податок на додану вартість (ПДВ).

ПДВ — це непрямий податок, який входить в ціну товарів (робіт, послуг) та сплачується покупцем, але його облік та перерахування до держбюджету здійснює продавець. Основою для розрахунку ПДВ виступає додана вартість – створена вартість підприємством за рахунок його власних факторів виробництва (землі, капіталу, робочої сили, підприємництва).

Наші розрахунки показують, що обсяги податкового навантаження на споживання в Україні значні і більшою мірою на це впливають саме надходження від ПДВ, який є надзвичайно вагомим джерелом наповнення держбюджету.

При цьому він же є і основним корупційним податком в державі. А усі спроби боротьби зі схемами навколо ПДВ не дали очевидно хороших результатів, натомість призвели до створення надскладної та закритої системи адміністрування, у якій приховати так званий «схемний кредит» стало ще простіше. За оцінками аналітиків, лише від ПДВ-схем український держбюджет щороку недоотримує близько [24-30 млрд грн](#) щороку.

- 8. Податкова система є інструментом тиску на бізнес.** За існуючої податкової системи бізнес в Україні виконує роль «дійної корови», а не рівноцінного партнера, від взаємодії з яким залежить розвиток економіки. Замість стимулювання бізнесу навпаки відбувається ще більша фіскалізація, ускладнення адміністрування, збільшення зарегульованості бізнесу, навіть ті податкові пільги та припинення перевірок, що мали діяти до кінця воєнного стану, вже скасовані, хоча війне іде. Бізнес в Україні виживає всупереч державній політиці.

Детальніше цю тему буде розкрито окремо в пункті 1.6 «Взаємодія між податковими органами, бізнесом та суспільством».

- 9. Ключова мета податкової системи – отримання «ренти».**

На сьогодні єдиною метою податкової системи є максимальний збір коштів для наповнення бюджету та, по факту, збагачення групи людей, що мають доступ до

бюджетних коштів. Це відбувається у тому числі через порушення принципу конкуренції, коли проводяться тендери на держзамовлення із заздальгідь визначеним переможцем, пов'язаним з держслужбовцями. Наведемо кілька прикладів:

- У 2021 році затримали працівника Міноборони, який за [1 млн дол.](#) обіцяв перемогу у тендері на будівництво житла для військовослужбовців.
- У 2022 було викрито схему по розкраданню коштів міського бюджету Києва, керівника одного із комунальних підприємств КМДА було затримано при отриманні хабаря [1,75 млн грн.](#)
- У 2023 р. посадовців Подільської РДА та підрядника було затримано за [розкрадання коштів на благоустрої Андріївського узвозу.](#)
- Працівників «Київпаstrанс» та посередників було викрито на вимаганні хабаря у розмірі [600 тис. грн](#) для допуску компанії-підрядника до робіт з ремонту трамвайних колій.

Для України (як і в цілому країн, що розвиваються, для яких традиційно характерний високий рівень корупції) складна, зарегульована податкова система з високим податковим навантаженням априорі не є ефективною, тому що вона ще більше сприяє корупції.

Вона породжує «годівницю» для цілого ряду непорядних чиновників, які не прогавлять можливості отримати вигоду з неї. Чим більше грошей перерозподіляється через державу, тим більше створюється можливостей для крадіжки, «відкатів» та «розпилів». Таким чином, система відтворює сама себе.

Сьогодні, при рівні видатків консолідованого бюджету на рівні [66-69%](#) ВВП, формується довгостроковий тренд, коли бізнес стає менш прибутковим, ніж державна посада.

10. Податкова система не справляється повністю навіть з фіскальною функцією, веде до десуб'єктивізації та втрати фінансової незалежності України

Податкова політика в Україні проводиться у відриві від бюджетної політики (без визначення функцій держави, оцінки необхідних для цього ресурсів, ліквідації непотрібних функцій та секвестру видатків) і в тому числі через це не справляється повною мірою зі своїм єдиним на сьогодні завданням – наповнення бюджету.

Сама конструкція податкової системи породжує неефективну бюджетну політику. Кошти стягуються з наявними ризиками, такими як:

- досить корумпована фіскальна система;
- неефективна бюджетна політика:
 - роздуті витрати бюджету;
 - виділення коштів на неперіоритетні напрямки замість стимулювання економіки;

- недостатньо ефективний механізм розподілу податкових надходжень між центральним і місцевими бюджетами, що сповільнює розвиток економіки у розрізі окремих регіонів України.

Консолідований бюджет⁷ в Україні навіть до повномасштабного вторгнення був дефіцитним – в середньому 3% ВВП за 2015-2021 рр.

Через хронічний дефіцит бюджету Україна неодноразово зверталася за допомогою та отримувала кредити та транші допомоги від МВФ, ЄС, інших МФО. За період 2014-2021 Україна отримала понад [5 млрд євро](#) пільгової кредитної допомоги від ЄС у рамках реалізації п'яти програм макрофінансової допомоги та близько [17 млрд дол.](#) кредитів від МВФ.

При цьому рівень соціальних гарантій в Україні залишається одним із найнижчих у Європі. Середня пенсія в Україні становить 133 євро ([5311 грн](#)), що є однією із найнижчих пенсій у Європі (менше тільки в Болгарії – 130 євро).

Страхові виплати по безробіттю в Україні знаходяться в межах 49-267 дол. ([1800-9750 грн](#)), що значно менше, ніж в країнах Європи, де виплати можуть сягати [7-9 тис. євро](#) на місяць. Наприклад, в Швейцарії максимальні суми виплат становлять 9,7 тис. євро, Франції – 7,7 тис. євро, Німеччині – 3 тис. євро, Бельгії – 1,9 тис. євро, Іспанії – 1,5 тис. євро.

Ми не бачимо передумов для змін, якщо податкова система та податкова політика не зміняться. Наразі в Україні реалізується боргова модель зростання, де уряд змушений постійно брати нові кредити для погашення старих та покриття поточного дефіциту бюджету. Така модель позбавлена будь-яких стимулів, в результаті ми не можемо запустити економічне зростання та перерости свої борги (забезпечити зростання ВВП, яке випереджатиме зростання боргу).

Це шлях, який веде до посилення залежності від кредиторів, з відсутністю можливості взагалі колись погасити свій борг повністю, постійним збільшенням боргового навантаження та втратою суб'єктності України.

Серед найяскравіших прикладів у випадку з кредиторами – зобов'язання України, зазначене в меморандумі з МВФ, ухвалити Національну стратегію доходів 2024-2030. [27 грудня 2023](#) документ було затверджено урядом. Важливо зазначити, що Стратегія є загальною рамкою у вигляді дорожньої карти, її реалізація потребує розробки додаткових законопроектів, які конкретизують кроки, вказані в Стратегії.

Ключові цілі Стратегії:

- збільшення доходів бюджету
- зниження залежності України від зовнішнього фінансування та створення стимулів для економічного відновлення
- адаптація податкового та митного законодавства до стандартів ЄС

⁷ Консолідований бюджет – сукупність всіх бюджетів, що входять до складу бюджетної системи України (державного та місцевих), з урахуванням в доходах надходжень ЄСВ та у витратах – видатків на Пенсійний фонд України.

Фактично ж реалізація Національної стратегії доходів означає:

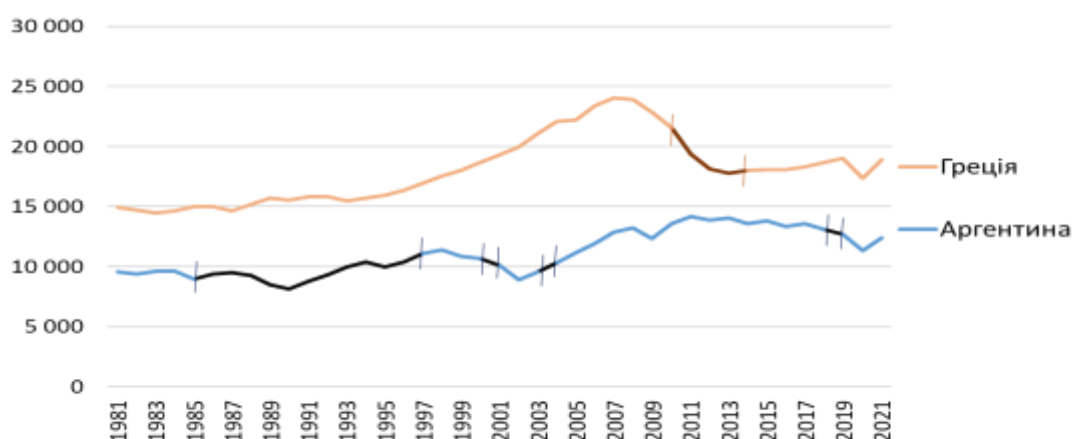
- 1) Формування сірої зони на території України з високою часткою тіньової економіки, відсутністю стимулів для розвитку бізнесу.
- 2) Відсутність зовнішніх приватних інвестицій в Україну та мінімізація внутрішніх.
- 3) Імплементацию боргової моделі зростання.

Стратегія передбачає збільшення бази оподаткування, ліквідацію податкових пільг, підвищення податкових ставок (зокрема, акциз, ренту), введення прогресивної шкали ПДВО, введення нових податків (наприклад, оподаткування всіх доходів фізичних осіб), звуження застосування спрощеної системи оподаткування та її ускладнення, посилення адміністрування та розширення повноважень податківців тощо.

Це негативно вплине на економіку країни, оскільки стримуватиме економічне зростання, остаточно позбавить бізнес можливості розвиватись та інвестувати, сприятиме ще більшій оптимізації податків, релокації бізнесу за кордон. За такого розвитку подій податкові надходження бюджету не покажуть очікуваного зростання у короткостроковій перспективі, але суттєво стримають економічне зростання і податкові надходження у горизонті більш 2-3 років.

Схожий шлях проходили Греція та Аргентина, і як показує час, так і не змогли вирватися з боргової пастки, створити базу для економічного розвитку і так і залишилися аутсайдерами у своїх регіонах. Обидві країни в свій час зверталися за допомогою до МВФ та були змушені виконувати вимоги Фонду – знижувати дефіцит бюджету за рахунок жорсткої бюджетної економії та підвищення податків. Це не залишило можливостей для впровадження стимулів для запуску економіки, таким чином грецька та аргентинська економіки потрапили у низхідну спіраль (зокрема Аргентина неодноразово допускала дефолти).

Динаміка ВВП на душу населення Греції та Аргентини, дол. (у постійних цінах 2015 року)*

* Темні відрізки на графіку – періоди співробітництва з МВФ та отримання фінансової допомоги

Джерело: IMF

Аргентина і Греція – гарний приклад того, що методи МВФ не обов'язково призводять до економічного процвітання. Навпаки країни, прагнучи утримувати бюджетний дефіцит, не створюють жодних стимулів для зростання економіки і впадають у затяжну стагнацію. Вимоги МВФ, які зосереджені навколо тріади – збалансований дефіцит бюджету, приватизація, лібералізація – потребують перегляду, особливо з урахуванням тренду останніх років на зростання бюджетних дефіцитів, протекціонізм та стимулювання своїх економік. Країни, які в цей момент починають жити за вимогами МВФ, очевидно опиняються в гірших умовах відносно інших країн.

Ключові висновки розділу:

- Існуюча податкова система в Україні – складна, неефективна, караюча, створена не для стимулювання розвитку економіки, а для збору «ренти» для держапарату (окремих чиновників, груп людей, що мають доступ до державних коштів) і неефективного перерозподілу ресурсів.
- Податкова політика не є частиною комплексної стратегії країни, де було б зафіксовано довгострокові цілі та пріоритети. Головна мета податкової політики сьогодні – наповнити бюджет «тут і зараз», без розуміння того, якою буде економіка, а відповідно база оподаткування та податкові надходження через 2-3 роки.
- Чинна податкова система є продовженням викривленого суспільного договору в Україні, де бізнес сприймається як «дійна корова» для держапарату та чиновників, а громадяни як плебс, якому час від часу треба «кидати подачки» у вигляді пенсій, допомоги та інших соцгарантій, щоб не допустити масових протестів, перевороту, революції.
- Результатом неефективної податкової політики є велика частка тіньової економіки в Україні та низка якості державних послуг. Згідно з даних опитувань банкірів, майже 90% бізнесу оптимізує податки різними способами. За даними Мінекономіки, рівень тіньового ВВП за результатами 2021 року склав [32%](#) від обсягу офіційного ВВП. За нашими оцінками, у 2022 році рівень тіньової економіки зріс до 50% ВВП.

1.6 Взаємодія між податковими органами, бізнесом та суспільством

В Україні викривлена поведінкова модель:

- держава є головним суб'єктом, якому служать всі інші,

а не навпаки,

- ✓ коли держава повинна служити громадянам, надаючи сервіс та стимулюючи розвиток економіки, а одним із інструментів має витупати податкова система, через яку надаються якісні послуги в обмін на зібрані податки та створюються стимули для зростання економіки.

Податкова система в Україні в цілому користується низькою репутацією у суспільстві. І як результат, це впливає на загальну довіру суспільства до держави.

Вся система будується на недовірі. Податківці з самого початку очікують, що платники податків будуть ухилятися від сплати, а платники впевнені, що їхні кошти будуть розподілені неефективно, частину буде «вкрадено» з бюджету через корупцію, схеми на користь людей, що мають доступ до бюджетних коштів. Відбувається гра на випередження, коли або ти вкрадеш, або вкрадуть в тебе.

У результаті ми отримуємо те, що в теорії ігор називають грою з нульовою сумою, де виграш одних дорівнює програшу інших. Гра з нульовою сумою передбачає, що є постійний загальний фонд, ресурси якого розподіляються. Але економіка — це не пиріг, який є у нас за умовчанням із фіксованою величиною, економіка та багатство — це те, що створюється. І якщо кожен докладатиме зусиль для збільшення цього пирога, а не спроб урвати собі більший шматок, то економіка та добробут усіх учасників зростатиме, і ми отримаємо гру з позитивною сумою.

Чинна податкова система сприяє вкоріненню викривленого суспільного договору, де громадяни та бізнес не є повноправними учасниками:

- Бізнес — це «дійна корова», або «[гусак](#)», як вважають окремі представники української влади, а не рівноцінний партнер, від взаємодії з яким залежить розвиток економіки.
- Громадяни — це «плебс», якому потрібно час від часу «кидати подачки» у вигляді соціальних гарантій, пенсій, щоб стримати бунт.
- Окремі люди (групи еліт), що отримують ресурс у вигляді влади, конвертують його у свої доходи. Податкова політика в цій системі служить інструментом отримання «ренти» та підтримки електоральних переваг через популізм та соціальні гарантії, які люди отримують без відповіді на питання — «як збільшити добробут населення».
- Система дає можливість обмеженому колу осіб отримувати доступ до ресурсів, заробляти. У цьому контексті працює негласний суспільний договір, за якого «ми проти корупції, але так, щоб кум міг «порішати».
- Громадянське суспільство не сформовано в повній мірі, щоб протистояти «корупційному левіафану», воно не контролює владу, а уряд не прозорий та невідзвітний своїм громадянам. Суспільство залишається незрілим, інфантильним та схильним до патерналізму.

Податківці теж ставляться до бізнесу як до «дійної корови», намагаючись стягнути максимальну суму податків, без поваги та розуміння, що бізнес є базою української економіки. Відповідно з боку бізнесу до податкової служби є велика кількість скарг.

У 2-му кварталі 2023 року [73% скарг](#), які отримала Рада бізнес-омбудсмена⁸, стосувались податкової та митної політики.

⁸ Рада бізнес-омбудсмена — незалежний, постійно діючий консультативно-дорадчий орган Кабінету Міністрів України, який представляє та захищає інтереси українського бізнесу у державних органах. Фінансується з Мультидонорського рахунку стабілізації та сталого розвитку України (МДР), розпорядником якого є ЄБРР.

ТОП-5 предметів звернень

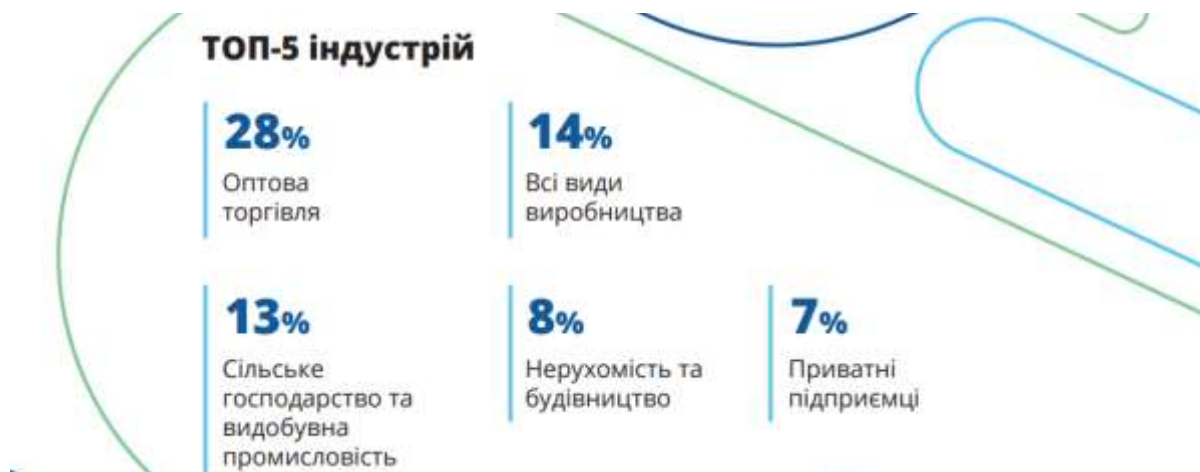

Джерело: Квартальний звіт ради бізнес-омбудсмена

Серед податкових та митних питань найчастіше звертались через:

- Невиконання судових рішень щодо реєстрації податкових накладних (тобто компанія вже виграла справу у суді, а податкова служба це рішення не виконує).
- Системне блокування податкових накладних.
- Податкові перевірки.
- Включення до переліку ризикових платників податків.
- Коригування митної вартості.
- Митне оформлення (затримка/відмова).

Найчастіше до Ради звертаються компанії, що працюють в сфері оптової торгівлі, у виробництві та сільському господарстві.

Джерело: Квартальний звіт ради бізнес-омбудсмена

Це ті галузі, які традиційно перебувають під пильною увагою податківців. Однак на нашу думку, галузева оцінка може бути нерелевантною, тому що до Ради бізнес-омбудсмена звертаються ті компанії, які не мають власного сильного юридичного відділу.

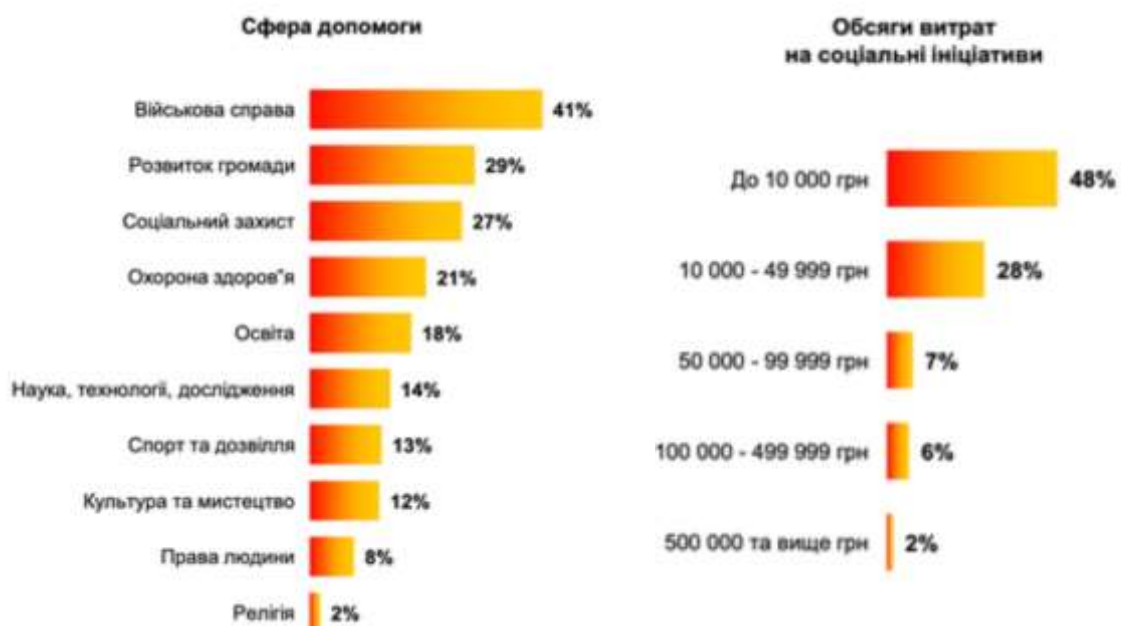
Згідно зі звітом Ради бізнес-омбудсмена ми бачимо, що український малий та середній бізнес є найменш захищеним в Україні (частка скарг від МСБ становить 67%), зокрема

тому, що не має достатньо ресурсу на відстоювання своїх інтересів. Політика держави тільки гальмує, обмежує можливості бізнесу до існування, а тим більше зростання.

Про **низьку довіру до держави** також свідчить те, що попри складну економічну ситуацію, нестачу ресурсів для інвестицій, розвитку, бізнес, разом з оптимізацією податків з одного боку, **сплачує так званий добровільний податок у вигляді «донатів»**, матеріальної, гуманітарної допомоги тощо з іншого боку.

За даними [опитування Gradus у травні 2023](#), довіра до митної та податкової служби у квітні 2023 становила 1-2%, тоді як до волонтерських організацій – 27%.

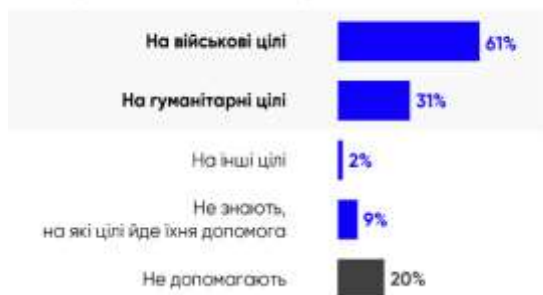
За даними іншого опитування, станом на травень 2023 [84%](#) опитаних українських бізнесів певною мірою займаються благодійністю, понад 40% направляють допомогу на військову справу.

Джерело: Gradus

Згідно з даними Gradus щодо залученості населення в благодійність, [80%](#) опитаного населення допомагають фінансово через благодійні внески («донати»), з них 57% - донатять раз на місяць і частіше, 77% - донатять щомісяця до 10 тис. грн.

Спрямованість фінансової допомоги

Обсяги фінансової допомоги

Середня сума на місяць

Джерело: Gradus

Таким чином ми бачимо що розподілу грошей через державу громадяни та бізнес віддають перевагу допомозі напряму через ті структури, організації, фонди, чи людей, яким вони довіряють.

При цьому в Україні присутня інфантильність суспільства та відсутність фінансової/податкової грамотності, яка полягає у тому, що більшість людей не знає повний обсяг податків, що сплачує у бюджет, не розуміє механізм формування державного бюджету, взагалі функцій держави.

Поширена думка про те, що держава має свої власні гроші, які може витратити чи не витратити на ті чи інші цілі. Розуміння, що немає ніяких державних грошей, є тільки кошти платників податків, усвідомлення кожним громадянином скільки податків він або вона сплачує – все це має бути елементом трансформації податкової системи в Україні.

З досвіду інших країн, це має підвищити громадянське усвідомлення та відповідальність населення. І тільки тоді, з високою часткою ймовірності, люди почнуть вимагати якісного сервісу від держави та ефективного використання бюджетних (а тобто своїх) коштів. Тільки тоді у суспільстві розпочнеться реальне неприйняття та осуд корупції.

II. Розробка концепції ліберальної податкової реформи, яка враховує міжнародні стандарти та вимоги до податкової політики, а також потреби та можливості економіки України

2.1 Аналіз міжнародного досвіду: податкові системи країн світу - бенчмарки для України.

Перед тим, як перейти до розробки концепції ліберальної податкової реформи України, ми вивчили зарубіжний досвід: міжнародні стандарти та вимоги до податкової політики, податкові системи країн світу. Для аналізу ми вибрали країни, які займають лідируючі позиції у таких рейтингах як International Tax Competitiveness Index (міжнародний індекс податкової конкурентоспроможності), рейтинг економічних свобод, рейтинг легкості сплати податків⁹, рейтинг конкурентоспроможності.

Нижче ми наводимо опис податкових систем країн бенчмарків, їх переваги та недоліки

Естонія

Естонія має найкращу податкову систему у світі (за даними [Tax Foundation 2022](#)), займає [6 місце](#) у рейтингу економічних свобод 2023 та [12 місце](#) в рейтингу Легкості сплати податків 2020.

Загальне податкове навантаження в Естонії оцінюється в [33,5% ВВП](#) 2021, на рівні середніх показників для європейських країн.

Перевагою податкової системи Естонії є те, що компанії витрачають менше часу на дотримання податкового законодавства, ніж у будь-якій іншій країні OECD. [Наприклад](#), у середньому в країнах OECD компанії витрачають 42 години на рік на сплату лише податку на прибуток підприємств. В Естонії цей показник становить 5 годин. Інші податки, такі як податок на додану вартість (ПДВ), також мають низьке нормативне навантаження.

Це можливо завдяки e-Tax - електронна система подачі податкових декларацій, створена Податковим і митним департаментом Естонії. Щороку близько [98%](#) усіх податкових декларацій в Естонії подаються в електронному вигляді.

Естонська податкова система складається з державних та місцевих податків. Місцеві податки встановлюються рішенням сільської або міської ради.

Державні податки:

- **Податок на додану вартість (ПДВ)** – [20%](#), для певних категорій застосовується ставка у 0% та 9%. З 1 січня 2024 року ПДВ буде підвищено до 22%.
- **Податок на прибуток підприємств** – [20%](#). Базою оподаткування є не весь прибуток, а лише той, що розподіляється (дивіденди, відсотки тощо), натомість прибуток, спрямований, наприклад, на інвестиції звільняється від оподаткування.
- **Соціальний податок** – [33%](#) від фактично виплаченої заробітної плати, сплачується з усього доходу незалежно від місця (країни) отримання доходу. За кожного працівника ЄСВ сплачується з суми, не меншої за встановлений державним

⁹ В цьому дослідженні наводиться рейтинг легкості сплати податків (Paying Taxes) 2020 року, тому що Світовий банк припинив подальшу публікацію рейтингу.

бюджетом місячний поріг. У 2023 році мінімальне щомісячне зобов'язання зі сплати соціального податку становить 654 євро.

- **Податок на доходи фізичних осіб (ПДФО)** – 20%. Не оподатковується дохід до 654 євро (704 євро для людей пенсійного віку) на місяць, 7 848 євро (8 448 для людей пенсійного віку) на рік. Податок також не застосовується у випадку розподілених дивідендів, які вже були оподатковані податком на виведений капітал.
- Земельний податок – 0,8-2,5%, для с/г ділянок – 0-2%.
- [Азартний податок](#) – складається зі сталих зборів (300 євро за ігровий автомат тощо) та % зборів залежно від виду активності, виграшу, отриманого прибутку тощо.
- [Мито](#) – податок, встановлений законодавством Європейського Союзу.
- [Акцизний збір](#) – встановлюється на алкоголь, тютюнові вироби, паливо, електроенергію та упаковку.
- [Податок](#) на великовантажні транспортні засоби – стягується з автомобіля та автопоїзда з дозволеною максимальною масою 12 тонн і більше, призначеного для перевезення вантажів. Податок не стягується з великовантажних транспортних засобів Сил оборони і Ліги національної оборони, органів поліції і рятувальних служб, а також органів місцевого самоврядування, некомерційних об'єднань, фондів або господарюючих суб'єктів, які займаються рятувальними роботами і використовують транспортні засоби головним чином для рятувальних робіт.

Місцеві податки:

- Податок на рекламу
- Податок на перекриття дороги та вулиці
- Податок на транспортні засоби
- Податок на тварин
- Податок на розваги
- Плата за паркування.

Податковий кодекс Естонії добре структурований та конкурентоспроможний:

- Естонія є однією з небагатьох країн ОЕСД, які не мають податків на передачу власності, тобто податків на передачу нерухомого майна (нерухомість, земельні поліпшення, обладнання) від однієї особи або фірми до іншої.
- У країні відсутній податок на реінвестований і нерозподілений прибуток.
- Податок на нерухомість застосовується лише до вартості землі, а не до вартості нерухомості чи капіталу.
- У країні діє територіальна податкова система, яка звільняє 100% іноземних прибутків, отриманих національними корпораціями, від внутрішнього оподаткування з невеликими обмеженнями.

Деякі [сильні і слабкі](#) сторони податкової системи Естонії, згідно з Індексом міжнародної податкової конкурентоздатності 2022:

Сильні сторони	Слабкі сторони
▪ Замість податку на прибуток діє податок на розподілений капітал, що дозволяє компаніям реінвестувати свої прибутки без сплати податку. ▪ ПДВ застосовується до широкої бази і має низьке навантаження щодо дотримання вимог. ▪ Податок на нерухомість стягується тільки з вартості землі.	▪ Естонія уклала податкові угоди всього з 61 країною, що нижче за середній показник по ОЕСР (74 країни). ▪ Територіальна податкова система обмежена європейськими країнами. ▪ Естонські правила «тонкої капіталізації»¹⁰ є одними з найсуворіших в ОЕСР.

Латвія

У 2022 році Латвія займала [2 місце](#) в International Tax Competitiveness Index та [16 місце](#) в рейтингу Легкості сплати податків 2020.

Загальне податкове навантаження в Латвії – [31,2% ВВП 2021](#).

Система податків і зборів Латвійської Республіки складається з:

- державних податків;
- державних мит;
- зборів місцевого самоврядування;
- податків, визначених законами та нормативно-правовими актами ЄС, що мають пряму дію.

У Латвії існує [14 податків](#):

- **ПДВ** – [21%](#), знижені ставка на окремі товари 12%, 5%, 0%.
- **Податок на розподілений прибуток** – [20%](#) (як і в Естонії, базою оподаткування є прибуток, що розподіляється – дивіденди, відсотки тощо).
- **Внески на обов'язкове соціальне страхування** – 34,09% (10,5% з робітника, 23,59% з роботодавця).
- **Податок на доходи фізичних осіб** – 20% на дохід до 20 004 євро на рік, 23% - з 20004,1 євро до 78 100 євро, 31% - від 78 100 євро на рік.
- **Солідарний податок** – 25% дохід понад 78 100 євро. Сплачується щомісяця в тому ж порядку та за тими ж ставками, що й внески на соціальне страхування (загальна ставка становить 34,09%). Оскільки ставка солідарного податку становить 25%, наступного року після року оподаткування здійснюється перерахунок солідарного податку із застосуванням ставки 25%, переплата повертається роботодавцю.
- **Податок** на мікропідприємства – 25% на оборот до 25 тис. євро, 45% - на оборот понад 25 тис. євро.
- **Податок** на нерухомість – 0,2-3%.
- **Акцизний збір**.

¹⁰ Правило «тонкої капіталізації» застосовується у разі перевищення боргових зобов'язань платника податку перед всіма нерезидентами над власним капіталом у 3,5 рази. Проценти, нараховані у бухгалтерському обліку за всіма борговими зобов'язаннями перед нерезидентами, можуть бути враховані в податковому обліку звітного періоду у розмірі, що не перевищує 30% суми розрахованого об'єкта оподаткування звітного періоду, збільшеного на суму фінансових витрат та амортизаційних відрахувань за даними податкової звітності.

- [Податок](#) на природні ресурси.
- [Податок](#) і збір на гральний бізнес і лотереї.
- [Мито](#).
- [Податок](#) на електроенергію.
- [Податок](#) на експлуатацію транспортних засобів.
- [Податок](#) на автомобілі підприємств.

Латвійська податкова система характеризується як business-friendly. Існує кілька сфер торговельного бізнесу з індивідуальними податковими пільгами: наприклад, у Лієпаї та Резекне діють спеціальні економічні зони, у вільних портах Риги та Вентспілса надаються податкові пільги.

Малі та середні підприємці найчастіше [обирають створення](#) товариства з обмеженою відповідальністю. Це найбільш вигідна організаційно-правова форма для іноземних підприємців, оскільки оптимальна податкова система Латвії дозволяє їм зменшити свої податкові зобов'язання.

Для великих платників податків надаються наступні [переваги](#):

- надається індивідуальний консультант/координатор, який:
 - володіє інформацією про стан конкретного платника податків щодо поданих податкових та інформативних декларацій;
 - вирішує поточні питання, що належать до його компетенції, відповідно до нормативно-правових актів;
 - у разі необхідності координує вирішення питань платників податків, звертаючись до консультантів, які адмініструють певну сферу;
 - забезпечує зворотній зв'язок;
 - у присутності платників податків обслуговує їх також англійською та російською мовами в приміщенні Служби державних доходів у Ризі, в залі обслуговування клієнтів, в окремій кімнаті;
- консультація групи експертів (за попереднім записом електронною поштою та надсиланням запитань).

Деякі [сильні і слабкі](#) сторони податкової системи Латвії, згідно з Індексом міжнародної податкової конкурентоздатності 2022:

Сильні сторони	Слабкі сторони
▪ Замість податку на прибуток діє податок на розподілений капітал, що дозволяє компаніям реінвестувати свої прибутки без сплати податку. ▪ Корпорації можуть вираховувати податки на майно при розрахунку оподаткованого прибутку. ▪ Податки на працю відносно рівномірні, що дає змогу державі одержувати доходи від податків на працівників із мінімальними викривленнями.	▪ Латвія уклала податкові угоди всього з 62 країнами, що нижче за середній показник по ОЕСР (74 країни). ▪ Латвійські правила «тонкої капіталізації» є одними з найсуворіших в ОЕСР.

Нова Зеландія

Нова Зеландія займає [3 місце](#) в International Tax Competitiveness Index 2022, [5 місце](#) у рейтингу економічних свобод 2023 та [9 місце](#) в рейтингу Легкості сплати податків 2020.

Рівень загального податкового навантаження оцінюється в [33,8%](#) ВВП 2021.

В Новій Зеландії немає розподілу на місцеві чи державні податки за винятком ставок на нерухомість, які стягуються місцевими органами.

Усі податки поділяються на корпоративні (або бізнес-податки) та особисті.

Корпоративні податки:

- **непрямий податок на товари та послуги** (схоже на ПДВ) – 15%
- **податок на прибуток** – 28%
- мито
- податок з доходів трасту, або Trustee income tax – 33%
- податок на безоплатну передачу майна, що сплачується дарувальником за прогресивною шкалою на суму подарунка понад 27 000 новозеландських доларів на рік

Особисті:

- **податок на доходи фізичних осіб** – прогресивна шкала зі ставкою від [10,5% до 39%](#)

Багато інших податків і зборів, поширених у країнах Західного світу, у Новій Зеландії відсутні:

- немає податку на **соціальне забезпечення**
- податку на спадщину
- загального податку на приріст капіталу
- на транспортні засоби
- на нарахування заробітної плати
- на охорону здоров'я, крім низького податку за схемою страхування від нещасного випадку або травми

Обов'язкових соціальних внесків на пенсійне забезпечення немає. Працівники можуть добровільно стати членами ощадних планів. У такому разі роботодавець також зобов'язаний здійснювати певний мінімальний пенсійний внесок на рахунок працівника. Внески роботодавців до пенсійних фондів зазвичай оподатковуються спеціальним податком, який утримується з винагороди працівника за відповідними прогресивними ставками податку.

Роботодавці та працівники сплачують внески на страхування від нещасних випадків на виробництві (ставки залежать від галузі) та на страхування від нещасних випадків, не пов'язаних із виробництвом (за ставкою 1,39%).

Прибуток від продажу акцій не оподатковується, якщо це не прибуток від активних торгових операцій. Дивіденди від іноземних компаній за участю понад 10%, загалом, не оподатковуються, проте, нерозподілений «пасивний» прибуток таких компаній може включатися до бази оподаткування новозеландського акціонера.

Податкова система країни є досить зрозумілою і простою для виконання, є привабливою своєю передбачуваністю та має мінімальну кількість лазівок.

Деякі [сильні і слабкі](#) сторони податкової системи Нової Зеландії, згідно з Індексом міжнародної податкової конкурентоздатності 2022:

Сильні сторони	Слабкі сторони
▪ Нова Зеландія дозволяє переносити корпоративні збитки на невизначений термін. ▪ ПДВ (податок на товари та послуги) розмірі 15% застосовується майже до всієї потенційної податкової бази споживання. ▪ Податки на нерухомість у Новій Зеландії застосовуються лише до вартості землі, а не до нерухомості.	▪ Ставка корпоративного податку вище середнього – 28% (середній показник по OECD становить 23,6%). ▪ Вузька мережа податкових угод із 40 країнами. ▪ Собівартість запасів може обліковуватися за методом «першим прийшов – першим вийшов» або за методом середньої вартості (останній прийшов – першим вийшов не дозволяється).

Сінгапур

Сінгапур займає [1 місце](#) у рейтингу економічних свобод 2023, [4 місце](#) в світовому рейтингу конкурентоспроможності 2022 та [7 місце](#) в рейтингу Легкості сплати податків.

Загальне податкове навантаження – [20,9% ВВП 2022](#).

[Сінгапур](#) визнаний на міжнародному рівні завдяки своїй ефективній та конкурентоспроможній податковій системі, яка дозволяє компаніям та підприємцям користуватися низькими податковими ставками та численними видами податкових пільг.

Податкова служба Сінгапуру ([IRAS](#)) - це державний орган, який стягує та збирає податки, а також забезпечує дотримання податкового законодавства в Сінгапурі. Метою IRAS є створення розумної та спрощеної податкової системи, яка обмежує тягар регулювання та сприяє економічному зростанню. Крім того, IRAS представляє Сінгапур на переговорах щодо укладення міжнародних податкових угод та допомагає Міністерству фінансів у розробці податкового законодавства.

Фундаментальним принципом податкової політики Сінгапуру є підтримання конкурентних податкових ставок як для корпорацій, так і для фізичних осіб.

Ключові податки в сінгапурській податковій системі:

- **Податок на товари та послуги** (податок з продажів) – 8% (9% з 2024 року). Це податок, який сплачується самостійно, сінгапурські компанії зобов'язані оцінити свою потребу в реєстрації для сплати GST. GST, який стягується з клієнтів, називається "вихідним податком", а GST, який сплачується з бізнес-закупівель та витрат, включаючи імпорт товарів, називається "вхідним податком". Різниця між вихідним та вхідним податком є чистим GST, що сплачується до бюджету.
- **Податок на прибуток** – основна ставка становить 17%, однак, завдяки численним податковим пільгам, ефективна ставка податку для більшості сінгапурських компаній є значно нижчою. У Сінгапурі застосовується територіальний принцип оподаткування, тому бізнес оподатковується лише з доходів, отриманих у Сінгапурі. Доходи з іноземних джерел, такі як прибуток філій, дивіденди та доходи від надання послуг, оподатковуються, коли вони перераховуються або вважаються перерахованими до Сінгапуру, але звільняються від оподаткування за умови, що дохід був оподаткований у країні-джерелі за ставкою не менше 15%. У Сінгапурі відсутній податок на приріст капіталу та дивіденди.
- **Соціальні внески** – роботодавці та наймані працівники сплачують 17% і 20% відповідно від місячної заробітної плати (включаючи бонуси, премії), що не перевищує 6 тис. сінгапурських дол. Внески сплачують лише громадяни Сінгапуру та постійні резиденти Сінгапуру (Singapore Permanent Residents).
- **Ставка податку на доходи фізичних осіб** коливається за прогресивною шкалою від 0% до 22%. Кожен платник податків у Сінгапурі зобов'язаний щорічно до 15 квітня подавати декларацію про доходи. Це можна зробити онлайн або поштою.
- Мито – оподатковується імпорт транспортних засобів, алкогольних напоїв, тютюнових виробів, нафтопродуктів.
- Акциз – оподатковуються алкогольні напої, тютюнові вироби, нафтопродукти.
- Податок на власність – стягується щорічно з вартості будинків, землі, будівель або багатоквартирних будинків. Для житлової нерухомості ставки податку для власників коливаються від 0% до 23% (0% до 32% з 1 січня 2024 року), а ставки податку для не власників коливаються від 11% до 27% (від 12% до 36% з 1 січня 2024). Ставки податку залежать від річних діапазонів вартості. Для нежитлових об'єктів, таких як комерційні та промислові будівлі та земля, ставка податку становить 10%.

Основними цілями податкової політики в Сінгапурі є:

- Збільшення доходів
- Сприяння досягненню економічних і соціальних цілей

Податки використовуються для досягнення бажаних соціальних та економічних цілей. Наприклад, для заохочення механізації та автоматизації уряд дозволяє прискорену амортизацію для більшості активів, що використовуються у бізнесі. Податкові знижки надаються для того, щоб заохотити сінгапурців мати більше дітей.

Гонконг

Гонконг займає [2 місце](#) в рейтингу Легкості сплати податків 2020 та [7 місце](#) в світовому рейтингу конкурентоспроможності 2022.

Загальне податкове навантаження – [14,4% ВВП 2022-2023](#).

Система оподаткування в Гонконзі вважається [однією з найпростіших](#), прозорих і [зрозумілих](#) систем у світі. Вона є незалежною та відмінною від системи оподаткування в материковому Китаї. Гонконг має незалежні державні фінанси, і жодні податкові надходження не передаються центральному уряду Китаю.

Податки збираються через Департамент внутрішніх доходів (IRD). Стягується лише три прямі податки (податок на прибуток, податок на доходи фіз осіб та податок на майно – земля та будівлі), а також існують пільги та відрахування, які можуть зменшити оподатковувану суму.

Податки і податкові ставки в Гонконзі:

- **ПДВ** для більшості товарів і послуг у Гонконзі не застосовується.
- **Податок на прибуток** – 16,5% для корпорацій та 15% для некорпоративного бізнесу.

Починаючи з 2018 року, уряд запровадив можливість мати пільгову ставку в межах встановленої суми прибутку, відому як дворівнева ставка податку. 8,25% для корпорацій на перші 2 млн гонконгських доларів (HKD) оподатковуваного прибутку та 16,5% - на решту оподатковуваного прибутку. Для некорпоративного бізнесу 7,5% та 15% відповідно.

Якщо компанія вважає, що протягом фінансового періоду її діяльність повністю здійснювалася за межами Гонконгу, вона може подати заявку на отримання офшорного податкового статусу. Якщо статус надано, компанії не потрібно буде сплачувати податок на прибуток.

Процентний дохід від діяльності в Гонконзі також оподатковується податком на прибуток.

- **Соціальний внесок** стягується з роботодавця та з робітника у розмірі 5% від місячного доходу. Якщо дохід робітника менше 7 100 HKD податок платить тільки роботодавець.
- **Податок на доходи фізичних осіб** у Гонконзі розраховується на прогресивній основі:
 - на дохід до 50 тис. HKD – 2%
 - 50-100 тис. HKD – 6%
 - 100 -150 тис. HKD – 10%
 - 150 -200 тис. HKD – 14%
 - понад 200 тис. HKD – 17%

Дивіденди, отримані в Гонконзі, не підлягають оподаткуванню.

- Податок на майно (земля, будівлі) – [15%](#), стягується в разі, якщо власник отримує від майна дохід, база оподаткування – річна сума доходу.
- Акції, паї та документи, пов'язані з нерухомістю, обкладаються гербовим збором.
- Азартний податок становить 25-74,5%.
- Приріст капіталу в Гонконзі не оподатковується, податок на спадщину відсутній.

Гонконг заключив угоду з 46 країнами про уникнення подвійного оподаткування.

Тайвань

Тайвань займає [4 місце](#) у рейтингу економічних свобод 2023, [6 місце](#) у рейтингу конкурентоспроможності 2022, [39 місце](#) в рейтингу Легкості сплати податків 2020.

Основні податки:

- **ПДВ.** Загальна ставка – 5%, інші ставки, як знижені, так і підвищені, також застосовуються. ПДВ стягується з продажу товарів і послуг на території Тайваню на кожному етапі ланцюга постачання.
- **Податок на прибуток підприємств.** Ставка податку – 20%. Додатковий податок на нерозподілений прибуток у розмірі 5% стягується з прибутку, який залишається нерозподіленим до кінця наступного фінансового року.

Тайванські компанії, які отримують неоподатковуваний прибуток, повинні розраховувати базовий податок на прибуток (IBT). База цього податку, як правило, включає весь дохід компанії за вирахуванням 500 тис. тайванських доларів (TWD). Ставка податку становить 12%. Якщо IBT перевищує суму корпоративного податку, то різниця між IBT і корпоративним податком повинна бути сплачена додатково до суми корпоративного податку.

Прибуток від продажу активів зазвичай включається до загальної бази оподаткування, однак операції з нерухомим майном оподатковуються спеціальними податками.

Прибуток від продажу тайванських ринкових цінних паперів не підлягає оподаткуванню податком на прибуток підприємств, але включається до бази IBT. Якщо цінні папери утримуються більше трьох років, 50% приросту капіталу від їх продажу може бути звільнено від оподаткування.

Дивіденди від тайванських компаній звільняються від оподаткування

- Податок на валову виручку від бізнесу (GBRT) – застосовується до певних галузей (наприклад, фінансових установ, малого бізнесу) за ставками [від 2% до 5%](#).
- **Внески на соціальне страхування** сплачують роботодавці та працівники. Внесок на трудове страхування становить 10,5% від місячної заробітної плати до 45,8 тис. TWD, з яких 70% сплачує роботодавець, 20% - працівник, а 10% - держава. Роботодавці також сплачують додатково 1% на страхування на випадок безробіття.

Внесок на медичне страхування становить 5,17% від місячної заробітної плати до 182 тис. TWD, з яких 60% сплачує роботодавець, 30% - працівник, 10% - держава. Внесок розраховується як для працівника, так і для його/її утриманців за спеціальними правилами. Роботодавці та працівники сплачують додатково 2,11% внеску на медичне страхування з премій, бонусів.

Внесок на трудову пенсію сплачується роботодавцем у розмірі щонайменше 6% від щомісячної заробітної плати до 150 тис. TWD.

- **Податок на доходи фізичних осіб.** На Тайвані діє прогресивна ставка ПДФО – 5-40%. Прибуток від продажу активів та дивіденди включаються до оподаткованого доходу. Заробітна плата нерезидентів оподатковується за ставкою 18%, інші види доходів - 20%, дивіденди - 21%.

- Податки на нерухомість та на дарування стягуються за прогресивними шкалами за ставками [10-20%](#).
- Ставка земельного податку коливається від 1% до 5,5% на рік від оціночної вартості землі. Ставка податку на комерційні будівлі становить від 3% до 5% від оціночної вартості, а ставка на некомерційні – від 1,2% до 3,6% від оціночної вартості.

ПДФО та податок на прибуток підприємств [сплачуються](#) раз на рік, ПДВ – раз на 1-2 місяці.

Тайвань має угоди 34 країнами світу для запобігання подвійному оподаткуванню.

Швейцарія

Швейцарія займає [2 місце](#) у рейтингу економічних свобод 2023, [3 місце](#) в світовому рейтингу конкурентоспроможності 2022, [4 місце](#) в International Tax Competitiveness Index 2022 та [20 місце](#) в рейтингу Легкості сплати податків 2020.

Загальне податкове навантаження – [28% ВВП 2021](#).

У Швейцарії складна податкова структура яка формується з [3 рівнів](#) - федерального, кантонального, муніципального. На муніципальному рівні існує ще під рівень церковний.

У Швейцарії 26 кантонів і близько 2250 муніципалітетів, кожен з яких має певні повноваження у сфері оподаткування. Федеральне казначейство [збирає близько](#) 30% загальних податкових надходжень, кантони - 40%, а комуни - решту 30%.

Усі 26 кантонів мають власне податкове законодавство і характеризуються високим ступенем автономії. Вони стягують дуже різні податки на доходи, активи, спадщину та інші об'єкти оподаткування.

Оскільки податкове законодавство та податкові ставки в різних кантонах і муніципалітетах дуже різняться, середні податкові ставки дуже важко розрахувати через багаторівневу податкову систему. Податки розраховуються на основі конкретних цифр для конкретних кантонів і муніципалітетів. Тому вибір місця проживання є важливим елементом податкового планування.

Стандартна ставка **ПДВ** становить [7,7%](#), знижені ставки на окремі товари та послуги – 3,7% та 2,5%. З 2024 року ставки буде підвищено до [8,1%, 3,8% та 2,6%](#) відповідно.

Федеральна ставка **податку на прибуток** підприємств у Швейцарії становить 8,5%, але додаткові кантонні та муніципальні ставки можуть значно відрізнятись. Максимальна ставка корпоративного податку, що включає всі федеральні, кантонні та комунальні податки, становить від [11,9% до 21,0%](#). Однак, завдяки різноманітним пільгам та відрахуванням, бізнес зазвичай сплачує набагато менше.

[Соціальні внески:](#)

- Страхування за віком, у зв'язку з втратою годувальника та страхування на випадок втрати працездатності – по 5,3% з працівника та роботодавця
- Страхування на випадок безробіття – по 1,1% з працівника та роботодавця
- Сімейний компенсаційний фонд – 1-3% з роботодавця

- Страхування від нещасних випадків на виробництві – 0,17-3% з роботодавця
- Страхування від нещасних випадків не на виробництві – 1-4% з працівника
- Професійна пенсійна схема – залежно від пенсійного плану, роботодавця, стягується з працівника та роботодавця
- Медичне страхування – залежно від умов, стягується з працівника

Податок на доходи фізичних осіб – ставки є прогресивними на федеральному рівні та в більшості кантонів. У 2023 році ставка федерального податку варіюється від [0,77% до 11,5%](#). Для осіб з оподатковуваним доходом нижче 14 800 швейцарських франків і подружжя з оподатковуваним доходом до 28 800 швейцарських франків федеральний податок не стягується.

На рівні кантонів податкові ставки значно [відрізняються](#): максимальна ставка в Цюріху становить приблизно 41,1%, порівняно з 22,7% у Цугу, 31,7% у Люцерні, 41,5% у Лозанні та 48,0% у Женеві (всі ставки включають федеральний податок).

Для сімей діють інші ставки переважно нижчі ніж індивідуальні.

У більшості випадків **податок на доходи фізичних осіб** не утримується автоматично із заробітної плати працівників, а розраховується та сплачується до податкових органів один [раз на рік](#).

Федеральний уряд повністю контролює ПДВ, гербовий збір, податок на прибуток, митні збори та спеціальні податки на споживання у Швейцарії.

Швейцарські кантони можуть вільно встановлювати власні ставки податку на прибуток, корпоративного податку та податку на багатство. Вони також стягують податки на майно, податки на спадщину та податки на дарування.

Муніципалітети відповідають за місцеві податки, які можуть включати такі речі, як податки на утримання домашніх тварин і транспортних засобів, квитки на заходи та місцеву гостинність (готелі).

Парафії трьох національних церков (християнсько-католицької, протестантської та римо-католицької) у Швейцарії стягують церковний податок зі своїх прихожан майже в усіх кантонах.

Не дивлячись на складність системи, ставки у Швейцарії середні по міркам країн Європи. А податкове середовище комфортне для бізнесу.

З метою уникнення подвійного оподаткування Швейцарія уклала угоди про уникнення подвійного оподаткування з більш ніж [80 країнами](#).

Деякі [сильні і слабкі](#) сторони податкової системи Швейцарії, згідно з Індексом міжнародної податкової конкурентоздатності 2022:

Сильні сторони	Слабкі сторони
▪ Швейцарія має вищий за середній рівень відшкодування витрат на інвестиції в будівлі та нематеріальні активи. ▪ Швейцарія має широку мережу податкових угод з 94 країнами.	▪ У Швейцарії існує безліч майнових податків, з окремими податками на передачу нерухомості, чисте багатство, майно, активи та фінансові операції.

▪ Швейцарський ПДВ у розмірі 7,7% застосовується до широкої бази.	▪ Компанії обмежені в термінах використання чистих операційних збитків для компенсації майбутніх прибутків і не можуть використовувати збитки для зменшення оподаткованого прибутку минулих років.

Ірландія

Ірландія займає [2 місце](#) в світовому рейтингу конкурентоспроможності 2022, [3 місце](#) у рейтингу економічних свобод 2023 та [4 місце](#) в рейтингу Легкості сплати податків 2020. Ірландія вважається однією з найпривабливіших країн Західної Європи для ведення бізнесу та інвестиційної діяльності завдяки широким можливостям для податкової оптимізації.

Рівень загального податкового навантаження оцінюється в [21,1%](#) ВВП 2021.

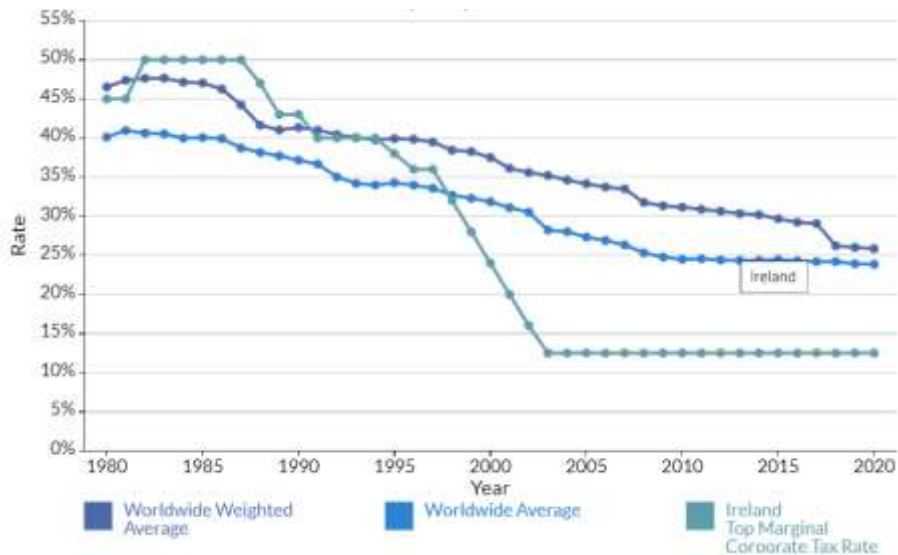
Ключові податки в ірландській податковій системі:

- **ПДВ** – 23%. Стандартна ставка ПДВ в Ірландії є однією з найвищих в країнах OECD. Також є знижена ставка 13,5% (послуги, деякі види товарів) та друга знижена ставка (9%), на експорт, продукти харчування першої необхідності, деякі послуги стоматологів, одяг та взуття для дітей до 11 років ставка ПДВ 0%. Якщо річний оборот становить менше [75 тис. євро \(або 37,5 тис. євро](#) для деяких товарів), то ПДВ не сплачується.
- **Корпоративний податок** – 12,5% для торгових компаній. Для інших видів діяльності ставка становить [25%](#).
- **Універсальний соціальний внесок** – від 0,5% до 8% в залежності від доходу та сплачується при річному доході від 13 тис. євро. Крім того, в Ірландії сплачують **соціальний внесок**, з якого держава виплачує пенсії та соц виплати: працівники – 4% і роботодавці – 8,8% або 11,05% в залежності від доходу працівника.
- **Податки на доходи** – 20% при доході до 36,8 тис. євро і 40% - на різницю, що перевищує цю суму. Існують податкові пільги для неодружених, людей, що самі виховують дітей тощо, а також неоподатковувані мінімуми (18 тис. євро на рік для неодружених). Не оподатковуються роботи митців, якщо вони відповідають певним критеріям.
- Прибуток від приросту капіталу оподатковується за ставкою [33%](#).
- При виплаті дивідендів утримується податок джерела виплати за ставкою [25%](#), при виплаті відсотків, роялті – [20%](#). Якщо дохід у вигляді дивідендів отримано резидентом від місцевої компанії, цей прибуток звільняється від податків.

В Ірландії є можливість отримати податковий кредит на витрати на R&D у розмірі [25%](#), вигідні податкові ставки при використанні активів інтелектуальної власності, податкові пільги для стартапів.

З 1980-х в Ірландії зменшувалось податкове навантаження, було проведено податкову амністію (1988). Було поетапно знижено ставку корпоративного податку з 40% до 12,5%, в результаті рівень оподаткування в Ірландії виявився на 20-30% нижчим, ніж у середньому по Європі.

Ставка корпоративного податку в Ірландії та в середньому у світі

Джерело: Tax Foundation

Деякі сильні і слабкі сторони ірландської податкової системи, згідно з Індексом міжнародної податкової конкурентоздатності 2022:

Сильні сторони	Слабкі сторони
Низька ставка корпоративного податку – 12,5 відсотка. Чисті операційні збитки можна перенести на один рік назад і вперед на невизначений термін, дозволяючи компаніям оподатковувати їхню середню прибутковість. Велика мережа податкових угод (<u>84</u> угоди), з яких 64 – про уникнення подвійного оподаткування.	Ставка податку на дивіденди становить 51% і є найвищою серед країн OECD. Ставка ПДВ у 23% є однією з найвищих в OECD і застосовується до відносно вузької бази оподаткування. Корпорації обмежені у своїй можливості списувати інвестиції.

Люксембург

Люксембург займає 6 місце в International Tax Competitiveness Index 2022, 7 місце у рейтингу економічних свобод 2023, 20 місце в світовому рейтингу конкурентоспроможності 2022 та 23 місце в рейтингу Легкості сплати податків 2020.

Податкове навантаження у країні 38,6% ВВП 2021.

ПДВ – стандартна ставка 17% (найнижча стандартна ставка ПДВ у ЄС), діють знижені ставки 14%, 8% та 3%.

Податок на прибуток – діють [прогресивні ставки](#) залежно від прибутку:

- 15% – прибуток менше 175 000 євро
- 26 250 євро + 31% податкової бази понад 175 000 євро – прибуток від 175 000 до 200 001 євро
- 17% - прибуток понад 200 001 євро.

Люксембург оподатковує своїх корпоративних резидентів з доходів у всьому світі, а нерезидентів – лише доходи з джерел Люксембургу.

До податку на прибуток додається солідарний додатковий податок – 7% від податку на прибуток (сумарно 18,19% для компаній з прибутком понад 200 001 євро).

Також діє муніципальний податок (у м. Люксембург - 6,75% від прибутку, таким чином максимальна ефективна комбінована ставка податку на прибуток там становить 24,29%).

Внески на соціальне страхування:

- За хворобою: 2,8% валової періодичної винагороди, яка обмежена місячною межею в 12 541 євро (річна межа становить 149 278 євро станом на 1 квітня 2023 року).
- Для пенсії: 8% від валової винагороди, яка обмежена місячною межею в 12 541 євро (річна межа оцінюється в 149 278 євро станом на 1 квітня 2023 року).

Податок на чисте багатство – компанії-резиденти Люксембургу та філії компаній-нерезидентів підлягають оподаткуванню їхнього чистого капіталу:

- 0,5% - для оподаткованої бази до 500 млн євро
- 2,5 млн євро + 0,05% на частину оподаткованої бази, що перевищує 500 млн євро - для оподаткованої бази понад 500 млн євро

Як правило, активи враховуються за ринковою вартістю (крім нерухомості, на яку поширюється особливий режим). Є пакети акцій, які підпадають під виключення та звільнені від податку на чисте багатство.

Податок на доходи фізичних осіб. Люксембург має одну з найскладніших систем ПДФО в Європі, з трьома податковими класами від 0% до 42%.

Податкові класи:

- Податковий клас 1: самотні особи
- Податковий клас 2: особи, які перебувають у шлюбі (та цивільні партнери на вимогу)
- Податковий клас 1А: самотні особи з дітьми / платники податків, яким на початок року виповнилося 64 роки

У Люксембурзі існує 8 категорій доходів, які оподатковуються податком на доходи фізичних осіб:

- Сільське та лісове господарство
- Незалежні професії, включно з гонорарами директорів
- Доходи від торгівлі або бізнесу
- Доходи від трудової діяльності
- Інвестиційний дохід (відсотки/дивіденди)
- Пенсійний дохід

- Дохід від оренди
- Різні доходи, включаючи приріст капіталу

Ставки податку на нерухомість варіюються від 0,7% до 1% залежно від нерухомості та її місцезнаходження.

Не потрібно платити податок на приріст капіталу від продажу основного житла. Однак будь-яке додаткове житло підлягає оподаткуванню.

Деякі [сильні і слабкі](#) сторони податкової системи Люксембургу, згідно з Індексом міжнародної податкової конкурентоздатності 2022:

Сильні сторони	Слабкі сторони
▪ Інвестиції бізнесу в обладнання та нематеріальні активи мають кращий, ніж у середньому, податковий режим. ▪ Люксембург застосовує відносно низьку ставку ПДВ у розмірі 17% до майже 80% товарів кінцевого споживання. ▪ Приріст капіталу не оподатковується, якщо актив, наприклад, акції, перебував у власності щонайменше шість місяців, що заохочує довгострокові заощадження.	▪ Компанії обмежені в часі, протягом якого вони можуть використовувати чисті операційні збитки для компенсації майбутніх прибутків, і не можуть використовувати збитки для компенсації минулих оподатковуваних прибутків. ▪ Складна система оподаткування ПДФО. ▪ У Люксембурзі існує податок солідарності, який діє як додатковий податок на доходи фізичних осіб у 7%.

[Грузія](#)

У 2020 році Грузія займала [14 місце](#) в рейтингу Легкості сплати податків.

Загальне податкове навантаження в Грузії – [25% ВВП 2022](#).

Рівень оподаткування, що застосовується грузинською владою, є одним з найвигідніших у регіоні. Грузія має низькі податки, які застосовуються як до компаній, так і до фізичних осіб.

У Грузії невелика кількість видів податків порівняно з іншими країнами, також вона може запропонувати привабливі податкові режими для іноземних бізнесменів.

В Грузії діють 5 основних податків:

- **ПДВ** – 18%, застосовується як до продажу товарів, так і до послуг, доступних на місцевому ринку;
- **податок на прибуток підприємств** – 15%, сплачується лише в момент розподілу прибутку. Винятком є комерційні банки, кредитні спілки, страхові компанії, мікрофінансові та кредитні організації, які сплачують податок з усього прибутку у розмірі [20%](#). З 2024 року страхові компанії перейдуть на податок з розподіленого прибутку;

- **податок на доходи фізичних осіб** – 20% від доходу особи, стягується, якщо особа вважається резидентом Грузії (після періоду перебування в цій країні не менше 183 днів протягом 12 місяців);
- податок на імпорт – стягується з диференційованими значеннями 0%, 5% або 12%;
- податок на майно – до 1% від вартості майна.

Ставка податку на дивіденди та відсотки становить 5%. Податок на нерухомість стягується на місцевому рівні, тоді як всі інші податки є загальнодержавними.

У Грузії **не стягується податок на заробітну плату, внески на соціальне страхування**, податок на приріст капіталу, податок на багатство або страховий податок та спадщину.

В Грузії накопичувальна пенсійна система, [внески до пенсійних програм](#) сплачуються 2019 року. Пенсійна схема фінансується роботодавцем, працівником і державою:

- Роботодавець – 2% від доходу працівника на його приватний пенсійний рахунок
- Працівник – 2% від доходу на свій приватний пенсійний рахунок
- Самозайнята особа – 4% від доходу
- Держава – 2% від доходу кожного учасника до 24 тис. ларі та 1% від доходу від 24 тис. до 60 тис. ларі. Після перевищення річного доходу 60 тис. ларі, держава не сплачує внесок.

Фізичні особи в Грузії сплачують податок на доходи фізичних осіб, який стягується з доходу, отриманого з грузинського джерела. Фізична особа є податковим резидентом Грузії, якщо вона проводить в країні більше 183 днів протягом 12 місяців.

Грузія має угоди про уникнення подвійного оподаткування з більш ніж 50 країнами.

У Грузії є кілька вільних промислових зон, які надають спеціальні податкові ставки та інші пільги компаніям, що працюють у певних секторах економіки.

Податкова реформа

У 2004 році в Грузії було проведено податкову реформу, яка полягала в зміні системи мотивації працівників податкової служби, скороченні кількості податків з 22 до 7, спрощенні процедур.

Зниження ставок супроводжувалося розширенням податкової бази, зокрема шляхом скасування пільг і посиленням контролю за ухилення від сплати податків.

Був прийнятий закон про податкову амністію. Одночасно діяла жорстка система відповідальності за корупцію, з арештами і великими скандалами. Для осіб, що підозрювалися в корупції існувала легальна опція «відкупитися», перерахувавши кошти до державного бюджету.

Разом з тим в Грузії провели реформу державних інститутів, що вплинуло зокрема на інвестиційний клімат, умови ведення бізнесу в країні. Грузія перезапустила держапарат, ставши єдиною пострадянською країною, яка зруйнувала старі інститути і на їх місці створила нові, які принципово змінили якість життя людей.

Кількість міністерств зменшилася з [18 до 13](#), відомств – [з 52 до 34](#), чисельність персоналу водночас була скорочена [на 35-50%](#).

Режим Саакашвілі скоротив до мінімального рівня власну участь в економічному житті і її регулюванні. Була приватизована значна частина державних активів, скасована маса

контрольних процедур та актів, які регулюють підприємницьку діяльність. Значно скоротилася частка державних підприємств у сукупному національному виробництві: з [38,3% у 2001 році до 9,1% у 2010 році](#).

У 2005 році кількість ліцензій, які видаються чиновниками, і дозвільних процедур, контрольованих ними, скоротилася з [909 до 145](#), кількість контролюючих відомств – з [40 до 20](#), кількість їх співробітників – з [2,2 тис. до 630](#) осіб.

Були скасовані 16 з 25 контрольних процедур, що діяли в будівельній галузі, а також – 6 з 8 видів ліцензій на зовнішньоекономічну діяльність.

У результаті ефективних дій реформ [Грузія піднялася на 100 пунктів у рейтингу легкості ведення бізнесу Doing Business, відсоток компаній, які сплачують податки, зріс з 35% до 78-85%](#).

США

США займають [9 місце](#) у рейтингу конкурентоспроможності 2022, [22 місце](#) в International Tax Competitiveness Index 2022, [25 місце](#) у рейтингу економічних свобод 2023 та [25 місце](#) в рейтингу Легкості сплати податків 2020.

Податкове навантаження у країні [26,6% ВВП 2021](#).

У США [3 рівні податків](#) - федеральні, місцеві та муніципальні. Розмір податків залежить від місця проживання, статусу резидента, власності, доходу.

У 50 штатах США діють різні податкові системи, деякі з яких значно відрізняються одна від одної. Кожен штат, муніципалітет встановлює різні рівні ПДФО, податку на прибуток підприємств, податку на майно, акцизного податку та податку з продажу.

Кожне джерело доходу, включаючи заробітну плату, спадщину, подарунки, дивіденди, прибуток від продажу, інвестицій та імпорту, підлягає оподаткуванню в США.

Основні податки в США:

- **Податок з роздрібних продажів.** Є місцевим податком у США і регулюється на рівні законодавства штатів. Податок стягується як на рівні штату (як правило, ставки становлять [від 2,9% до 7,25%](#)), так і на місцевому рівні (міста та округи можуть встановлювати додатковий відсоток до податку на рівні штату і залишати собі відповідні надходження). На федеральному рівні податку з продажів немає.

Податок з продажів стягується компанією з покупців та перераховується державі.

Ставки податку з роздрібних продажів за штатами США станом на 1 липня 2023

Штат	Ставка на рівні штату	Середня ставка на місцевому рівні
Alabama	4%	5%
Alaska	0%	2%
Arizona	6%	3%
Arkansas	7%	3%
California	7%	2%
Colorado	3%	5%
Connecticut	6%	0%
Delaware	0%	0%

Florida	6%	1%
Georgia	4%	3%
Hawaii	4%	0%
Idaho	6%	0%
Illinois	6%	3%
Indiana	7%	0%
Iowa	6%	1%
Kansas	7%	2%
Kentucky	6%	0%
Louisiana	4%	5%
Maine	6%	0%
Maryland	6%	0%
Massachusetts	6%	0%
Michigan	6%	0%
Minnesota	7%	1%
Mississippi	7%	0%
Missouri	4%	4%
Montana	0%	0%
Nebraska	6%	1%
Nevada	7%	1%
New Hampshire	0%	0%
New Jersey	7%	0%
New Mexico	5%	3%
New York	4%	5%
North Carolina	5%	2%
North Dakota	5%	2%
Ohio	6%	1%
Oklahoma	5%	4%
Oregon	0%	0%
Pennsylvania	6%	0%
Rhode Island	7%	0%
South Carolina	6%	1%
South Dakota	4%	2%
Tennessee	7%	3%
Texas	6%	2%
Utah	6%	1%
Vermont	6%	0%
Virginia	5%	0%
Washington	7%	3%
West Virginia	6%	1%
Wisconsin	5%	0%
Wyoming	4%	1%
D.C.	6%	0%

Джерело: [Tax Foundation](#)

Отже, максимальний сукупний відсоток ставки становить близько 10%. У середньому близько 7%. Є штати де немає ані податку на рівні штату, ані на місцевому рівні (Монтана, Делавер, Нью-Гемпшир і Орегон).

Визначення роздрібних продажів і об'єктів оподаткування розрізняються залежно від штатів. Майже всі штати звільняють численні категорії товарів і послуг від податку з продажів або оподатковуються за зниженими ставками.

Купівля товарів для подальшого виробництва або для перепродажу повністю звільняється від податку з продажів.

Більшість штатів звільняють від оподаткування продаж їжі у продуктових магазинах (проте ресторанна їжа часто обкладається податком), рецептурні ліки і багато сільськогосподарських товарів.

Оподаткування послуг є швидше винятком, ніж правилом. Кілька штатів оподатковують послуги лікаря, дантиста, адвоката, послуги, пов'язані з продажем рухомого майна. Однак у більшості штатів оподатковувані послуги є невід'ємною частиною виробництва товарів, таких як поліграфія або виготовлення меблів.

В багатьох штатах податок з продажів не застосовується до більшості платежів за нематеріальні активи. Але деякі штати оподатковують певні форми передачі нематеріальних активів або ліцензій (наприклад, на програмне забезпечення).

Податки на використання функціонально еквівалентні податкам з продажів. Податки з продажів і використання разом «забезпечують єдиний податок на продаж або використання всього матеріального особистого майна незалежно від того, де воно може бути придбане». Так, багато штатів оподатковують оренду майна.

Процедурні правила дуже різняться. Продавці зазвичай повинні стягувати податок з покупців, якщо покупець не надає свідоцтво про звільнення від сплати податку. Підставою для звільнення може бути категорія покупця (це можуть бути некомерційні, благодійні, релігійні організації, іноземні дипломати тощо) або мета використання (перепродаж, виробництво, дослідження, розробки тощо). Сертифікат зазвичай дійсний протягом року, видається покупцем продавцеві і зберігається у продавця.

- **Податок на прибуток підприємств.** Федеральний податок на прибуток підприємств застосовується за фіксованою ставкою [21%](#). Органи влади штатів та місцевого самоврядування також можуть запроваджувати податки на прибуток (як правило, в діапазоні від 1% до 12%), таким чином, ефективна ставка податку в кожному штаті є різною.

Прибуток із джерел США (наприклад, відсотки, дивіденди та роялті) оподатковується за ставкою 30%.

Прибуток, визнаний вітчизняними корпораціями від капітальних активів (наприклад, активів, призначених для інвестування), оподатковується за тією ж ставкою, що й звичайний прибуток. Капітальні збитки можуть бути вираховані з прибутку від приросту капіталу. Перевищення капітальних збитків над капітальними доходами у податковому році може бути перенесено на три роки назад і на п'ять років вперед.

Загалом, іноземні корпорації не підлягають оподаткуванню податком на приріст капіталу, за винятком випадків, коли прибуток виникає від продажу американської нерухомості або пов'язаний з веденням підприємницької діяльності в США.

- **Соціальні внески.** У США утримуються внески на соціальне страхування та Medicare. Податок на соціальне страхування становить [12,4%](#) для самозайнятих і [6,2%](#) для працівників та роботодавців (у 2022 стягувався з перших 147 тис. дол., сума щороку змінюється). Податок Medicare зараз становить [1,45%](#) для обох сторін.

Також роботодавці, як правило, обкладаються федеральним податком на безробіття у розмірі [6%](#) із перших 7 тис. дол. заробітної плати, виплаченої працівникам, які відповідають певним критеріям, із потенційним зниженням ставки до 5,4%.

- **Податок на доходи фізичних осіб.** У США існує [7 федеральних](#) категорій податку на доходи зі ставками 10%, 12%, 22%, 24%, 32%, 35% і 37%.

Крім того кожен штат та муніципалітет [встановлює свої ставки](#) ПДФО. 7 штатів (Аляска, Флорида, Невада, Південна Дакота, Техас, Вашингтон) не мають ПДФО. 9 штатів (Колорадо, Іллінойс, Індіана, Кентуккі, Массачусетс, Мічиган, Північна Кароліна, Пенсильванія та Юта) мають систему ПДФО з фіксованою ставкою (всі рівні доходу оподатковуються за однаковою ставкою), ставки відрізняються за усіма штатами. Інші 35 штатів і округ Колумбія мають прогресивну ставку.

Замість ПДФО може стягуватися альтернативний мінімальний податок (АМТ) за дворівневою структурою ставок у розмірі 26% та 28%. У 2023 податковому році ставка податку 28% застосовується до платників податків з оподаткуванням доходом понад 220,7 тис. дол. (110,35 тис. дол. для осіб, які перебувають у шлюбі і подають декларацію окремо). У 2023 році сума звільнення від сплати АМТ становить 126,5 тис. дол. для спільних декларантів (або половина цієї суми для одружених платників податків, які подають окрему декларацію), і 81,3 тис. дол. для інших платників податків.

АМТ сплачується лише в тій мірі, в якій він перевищує звичайне податкове зобов'язання за ПДФО.

Канада

Канада займає [16 місце](#) в International Tax Competitiveness Index 2022, [15 місце](#) в світовому рейтингу конкурентоспроможності 2022, [16 місце](#) у рейтингу економічних свобод 2023 та [19 місце](#) в рейтингу Легкості сплати податків 2020.

Податкове навантаження у країні [33,2% ВВП 2021](#).

Податковий кодекс Канади є складним та об'ємним: з часу його запровадження понад 100 років тому канадський кодекс про податок на доходи фізичних осіб розрісся з шести сторінок до майже 3 000 сторінок.

Податок на товари та послуги (ПДВ/податок з продажів). Канадська система являє собою різноманітні форми податків з продажів, що діють у різних провінціях.

На федеральному рівні діє ПДВ за ставкою 5%.

На рівні провінцій є кілька варіантів:

- 1) Відсутність податку з продажів як такого, діє тільки 5% ставка на федеральному рівні.
- 2) Об'єднаний ПДВ і податок з роздрібних продажів – так званий Гармонізований ПДВ (HST). Така гармонізація передбачає наявність єдиної бази оподаткування для товарів і послуг, що оподатковується гармонізованим ПДВ (федеральні 5% та податок з продажів у провінції на рівні [13-15%](#)). Адміністрування податку передається на державний рівень. Держава розділяє доходи: частина надходить до федерального бюджету за ставкою 5%, а решта до бюджету провінції. Застосовується у 5 провінціях.
- 3) Квебек – система схожа на Гармонізований ПДВ, однак Квебек самостійно адмініструє податок і має невеликі відмінності у базі оподаткування, порівнюючи з федеральним ПДВ. 5% під надходжень податку так само йдуть у федеральний бюджет, [9,975%](#) - в місцевий.
- 4) Розділений ПДВ і роздрібний податок з продажів провінції (PST). Ставки провінційного податку з продажів коливаються від 5% до 10%.

Податок на прибуток. Корпоративні податки стягуються як на федеральному рівні, так і на рівні провінцій. У 2022 році комбіновані стандартні федеральні та провінційні ставки податку на прибуток коливалися від [23% до 31%](#).

Існують окремі ставки для доходу від виробництва та переробки, інвестиційного доходу тощо.

Податки в провінціях варіюються від [8%](#) до [16%](#) і застосовуються лише в тому випадку, якщо корпорація має постійне представництво в цій провінції. Якщо корпорація отримує дохід від діяльності постійних представництв у більш ніж одній провінції, такий дохід розподіляється між усіма місцями розташування і підлягає оподаткуванню в кожній з провінцій, де вони здійснюють свою діяльність.

Внески на соціальне страхування. Максимальні значення у 2023 році – 3754,45 канадських доларів + внески на страхування зайнятості в розмірі до 1002,45 канадських доларів. В Квебеку максимальні значення відрізняються – 4038,40 канадських доларів у вигляді внесків у державний пенсійний план Квебеку, 781,05 канадських доларів у вигляді внесків на страхування зайнятості та 449,54 канадських доларів у програму батьківського страхування Квебеку.

Податок на доходи фізичних осіб в Канаді є прогресивним. Федеральні ставки податку становлять [15-33%](#). Комбіновані федеральні та провінційні граничні ставки податку на звичайний дохід для фізичних осіб варіюються від 44,5% (Нунавут) до 54,8% (Ньюфаундленд і Лабрадор).

Резиденти Канади оподатковуються податком на доходи в усьому світі, нерезиденти, як правило, оподатковуються на свої джерела доходу в межах країни.

Дивіденди оподатковуються за ставкою 39,3%.

В Канаді не стягують мита на спадщину, податки на майно чи дарування. Натомість, після смерті фізичні особи, як правило, підлягають оподаткуванню федеральним і

провінційним прибутковим податком на нарахований, але нереалізований дохід і приріст капіталу, а також на дохід, отриманий протягом податкового року, що передував їхній смерті. У деяких провінціях може стягуватися збір за оформлення заповіту, якщо для управління спадщиною потрібен заповіт. Ці збори варіюються в залежності від провінції.

Канадська податкова система є досить складною, тому автоматична подача податкових декларацій не є поки що практичним варіантом. Бізнес витрачає багато часу на заповнення податкової звітності та підготовку до податкових перевірок.

Щоб отримати доступ до таких пільг, як, наприклад, допомога на дитину та гарантована надбавка до доходу, канадці обов'язково повинні подавати податкову декларацію

За межами Квебеку подається одна податкова декларація, яка включає провінційні та федеральні податки. В Квебеку необхідно подавати дві декларації окремо для федеральних і провінційних податків.

Деякі [сильні і слабкі](#) сторони податкової системи Канади, згідно з Індексом міжнародної податкової конкурентоздатності 2022:

Сильні сторони	Слабкі сторони
▪ Податки на споживання є низькими, хоча база оподаткування є відносно вузькою.▪ Канада дозволяє підприємствам негайно списувати інвестиції в обладнання.▪ Канада не стягує податки на багатство, нерухомість або спадщину.	▪ Податок на дивіденди становить 39,3%, що значно вище середнього показника в ОЕСР, який становить 24,2%.▪ Канада оподатковує приріст капіталу за ставкою 26,75%, тоді як середній показник в ОЕСР становить 19%.▪ Середня ставка податку на прибуток підприємств у розмірі 26,2% є вищою за середній показник серед країн ОЕСР (23,6%).

Додаткова інформація: звільнення від ПДВ в ЄС

[Держави-члени Європейського Союзу](#) мають власні національні закони про ПДВ. Однак існує спеціальний і загальний закон про ПДВ, який регулює комерційні операції, що здійснюються між компаніями та професіоналами в межах ЄС, встановлюючи загальні рамки, які полегшують ці операції.

Внутрішньоспільнотний ПДВ - це набір правил, які застосовуються до транскордонної діяльності в межах Європейського Союзу.

Внутрішньоспільнотні операції з товарами оподатковуються в країні прибуття товарів. Таким чином, поставка товарів між країнами всередині ЄС, як правило, відображається як звільнена від оподаткування операція в країні відправлення, за умови, що:

- відбувається реальне переміщення товарів між державами-членами
- клієнт має дійсний внутрішній номер платника ПДВ у країні прибуття (реєстрації).

В результаті, в країні відправлення виставляється рахунок-фактура за ставкою 0% ПДВ при здійсненні поставки в межах ЄС.

Компанія, як покупець, повинна застосувати механізм зворотного нарахування ПДВ при придбанні в межах ЄС.

Для послуг діє така сама схема. Винятки із загального правила включають транспортні послуги, фрахтування, послуги, пов'язані з нерухомим майном, або продаж квитків на заходи.

Незважаючи те, що в ЄС домінує саме ПДВ, податок з продажів також офіційно дозволений для малого бізнесу, що означає, що ПДВ сплачується вже при реалізації товару кінцевому споживачу. Так Директива 2006/112 офіційно визначила кілька спеціальних режимів у рамках загальної системи ПДВ і рекомендує їх для прийняття країнам ЄС. До них відноситься спеціальна схема для малих підприємств, схема з фіксованою ставкою для фермерів та інші.

Спеціальна схема для малих підприємств передбачає:

- або відсутність ПДВ для підприємств з оборотом нижче заданого ліміту, що у кожній державі свій
- або замість ПДВ дозволено використовувати знижену фіксовану ставку до заданого у кожній країні ліміту обороту. Але таких фіксованих ставок може бути безліч. Вони визначаються для різних видів малого бізнесу.

Згідно з цією ж директивою (2006/112) до 31 грудня 2026 року держави-члени ЄС можуть використати механізм зворотного стягнення ПДВ за певні товари та послуги. Механізм полягає у тому, що платником ПДВ виступає кінцевий споживач, а транзакції b2b здійснюються без урахування ПДВ. Згідно зі статтею [199a](#) такими товарами та послугами є:

- передача дозволів на викиди парникових газів у межах ЄС
- поставки мобільних телефонів, які є пристроями, виготовленими або пристосованими для використання у зв'язку з ліцензованою мережею та працюють на визначених частотах
- постачання інтегральних схемних пристроїв, таких як мікропроцесори та центральні процесори, у стані до інтеграції в продукти кінцевого користувача
- постачання газу та електроенергії дилеру та сертифікатів
- постачання телекомунікаційних послуг
- поставки ігрових консолей, планшетів і ноутбуків
- поставки зернових та технічних культур
- постачання необроблених металів і напівфабрикатів, включаючи дорогоцінні метали

Цей механізм було запроваджено з метою уникнення шахрайства з податком на додану вартість.

З 1 липня 2022 Україна також перейшла на торгівлю газом через Українську енергетичну біржу [без врахування ПДВ](#).

2.2 Опис концепції ліберальної податкової реформи

В першому розділі цього документу ми зазначили, що існуюча податкова система в Україні – неефективна, не стимулює розвиток економіки, результатом її є велика частка тіньової економіки в Україні та низка якості державних послуг.

Податкова реформа – це один із головних інструментів розвитку української економіки, який може забезпечити стійке довгострокове зростання.

Цілі податкової реформи:

- Підвищення доходів та покращення якості життя українців до рівня не нижче, ніж середній показник у Європі.
- Підвищення конкурентної привабливості української юрисдикції.
- Зміцнення інституційної незалежності України, становлення України як суб'єкта міжнародних відносин.

Задачі податкової реформи:

1. Стимулювання економічного зростання (як наслідок зростання добробуту населення).
2. Спрощення податкового адміністрування.
3. Покращення інвестиційного клімату, залучення інвестицій, модернізація економіки і перехід від моделі наздоганяючого розвитку до інноваційної моделі.
4. Зміна бюджетної політики, у т.ч. формування бюджету «зверху вниз», визначивши спочатку функції держави і оцінивши необхідні для цього ресурси, збалансована бюджетна політики у довгостроковій перспективі.
5. Мінімізація частки тіньової економіки, зростання якості державних послуг.
6. Цифровізація податкової служби.
7. Зниження рівня корупції.
8. Зниження частки держави у економіці.
9. Формування культури платника податків, підвищення податкової грамотності громадян.
10. Перетворення держави на сервіс, підзвітний громадянам.

Принципи нової податкової системи України:

1. Податкова політика – **інструмент реалізації економічної політики** (частина Економічної Стратегії України), відповідає викликам постіндустріальної економіки.
2. **Стимулювання** – стимулює ділову, інвестиційну активність, сприяє зростанню економіки.
3. **Платити податки – вигідніше**, ніж їх оптимізувати.
4. **Простота**. Мінімізація кількості податків, їхня простота, відсутність дрібних податків, зниження людського фактору, автоматизація та цифровізація,

зменшення часу на заповнення податкових документів та оплату податків. Мінімальна дискреція.

5. **Рівність** для всіх учасників податкової системи, у т.ч. **одноманітність ставок** (єдиний рівень ставок для різних категорій платників податків).
6. **Конкурентоспроможність**. Українська податкова система – одна з найбільш конкурентних податкових систем у Європі та світі, юрисдикція, де хочеться вести бізнес та заробляти.
7. **Пріоритет надається податкам з громадян**, а не бізнесу. Громадяни, згідно з Конституцією – головні бенефіціари країни та одержувачі державного сервісу. Вони отримують якісний державний сервіс за свої податки.
8. **Баланс**. Збереження балансу між фіскальною та стимулюючою функцією податків.
9. **Передбачуваність** податкової політики.
10. **Пріоритет камеральних перевірок**.
11. Запровадження принципу **презумпції невинності платника податків**.
12. Висока **культура платників податків**, висока **податкова грамотність** населення, обізнаність.

Опис концепції податкової реформи

Базові умови концепції:

1. **Заміна неефективних податків ефективними** (див. Інструменти) та зниження податкового навантаження.
2. **Прибуток та закупівля товарів та послуг не є базою для оподаткування**, що значно спрощує перевірки та прибирає потребу у маніпуляції величиною прибутку, покращує привабливість юрисдикції.
3. Мінімізація/**ліквідація дрібних податків** з метою зменшення кількості податків; збереження лише великих податків, що дають ефект для економіки.
4. **Глобальна цифровізація** податкової служби, що дозволить автоматизувати всі процеси в роботі, включаючи системи відстеження ризикових операцій, перевірку звітності, а також спростить процедури, що стосуються платників податків.
5. Різке та **кардинальне проведення реформи** без розтягування у часі етапів реформи.

Інструменти податкової реформи

1. **Заміна податку на додану вартість (ПДВ, 20%) на податок з роздрібних продажів (ПРП, 10%)**. Пропонується єдина ставка для всієї країни та всіх груп товарів. Це дозволить ліквідувати контрабанду імпорту та випуску виробників. Єдиний виняток – підакцизні товари, для яких ліквідується акциз з продажу підакцизних товарів та діє підвищена ставка ПРП 15%.

2. **Заміна податку на прибуток (ПП, 18%) на податок на розподілений прибуток (ПНРП, 10%),** зменшення таким чином ставки та бази оподаткування для корпоративного податку. Приховування прибутку стає недоцільним.
3. **Зниження ставки ЄСВ з 22% до 10%,** що дозволить зберегти соціальні виплати при безробітті, отриманні травм, хворобах тощо. Зниження податків із зарплат мінімізує виплати «у конвертах».
4. **Ліквідація військового збору – 1,5% (після завершення воєнного стану) та інших дрібних податків** (туристичний збір, збір за паркування тощо).
5. **Зниження ставки податку на доходи фізичних осіб (ПДФО) з 18% до 10%.**
6. **Бруттизація зарплат:**
 - підвищення окладу/зарплати на суму еквівалентну зниженню ЄСВ (на руки працівник отримує ту саму суму, як і раніше);
 - підвищення мінімальної зарплати на суму еквівалентну зниженню ЄСВ;
 - підвищення зарплат у державних підприємствах рішенням Кабміну;
 - рекомендація приватним компаніям підвищити зарплати працівників у зв'язку з бруттизацією.
7. **Спрощена система оподаткування модифікується з 4-х груп до 2-х:**
 - **1 група – це мікробізнес** без найманих працівників, який як податок сплачує фіксовану суму патенту. Група має обмеження за видами діяльності.

Суму патенту визначає окремо кожна місцева влада для свого регіону.
 - **2 група – це решта бізнесу** (до фіксованого рівня обороту у розмірі 2000 мінімальних зарплат + 300 мінімальних зарплат за кожного співробітника на рік), яка сплачує лише податок з продажу. Допустима кількість найманих працівників – до 10 людей.

Учасники спрощеної системи не сплачують ЄСВ за себе, лише за найманих робітників.
8. Продовжує діяти спеціальний правовий режим **Дія Сіті** з таким податковими ставками:
 - ПДФО – 5%
 - ЄСВ – 10%
 - ПНРП – 10%
9. **Синхронізація ставок мит усередині товарних груп** – одна ставка для всієї товарної групи. Це дозволить ліквідувати схеми зменшення імпортного мита товару в рамках однієї товарної групи.
10. Акциз:
 - **Спрощення правил акцизу для легальних виробників та продавців.** Ліквідація акцизу для продажу підакцизних товарів з одночасним

підвищенням ставки податку з роздрібного продажу для підакцизних товарів (+5%).

- **Мінімізація контролю, застосування непрямих методів контролю.** Ліквідація акцизних накладних. Сьогодні діють дуже жорсткі акцизні умови для легальних виробників та продавців та повна свобода для тих, хто працює у тіні. Запропоновані зміни дозволять частково легалізувати ринок, стануть стимулом для деяких підакцизних товарів в Україні.

Отже, запропонована концепція ліберальної податкової реформи:

1. полягає у зниженні податкового навантаження, створенні стимулів для всієї економіки та комфортної роботи бізнесу, спрощенні системи та її адміністрування, максимальній цифровізації і мінімізації участі держави в економіці, підвищенні податкової грамотності громадян і зростанні якості державних послуг;
2. відповідає світовим стандартам та найкращим світовим практикам податкової політики, які діють у країнах-лідерах, за якістю податкових систем, рівнем економічних свобод, конкурентоспроможністю економік;
3. відповідає на ті виклики, які стоять сьогодні перед Україною – запуск економіки та вихід на траєкторію стійкого економічного зростання, створення бази для повернення боргів кредиторам, збереження нації та суверенітету держави.

III. Прогнозування потенційних наслідків запропонованої податкової реформи та її впливу на різні сектори економіки, включаючи малі та середні підприємства

За даними економічного моделювання наслідків запропонованої податкової реформи, її реалізація матиме такий ефект для економіки України протягом 2025-2030 рр.:

- **+263 млрд дол.** додаткового номінального ВВП кумулятивно за 6 років
- **+ 2,3 в.п.** додаткового реального зростання ВВП в середньому за 6 років
- **+66 млрд дол.** додаткових інвестицій в економіку за 6 років, з них 26 млрд дол. – додаткових зовнішніх інвестицій
- **+3 тис. дол.** – додатковий ВВП на душу населення у 2030 році в поточних цінах¹¹ (12,7 тис. дол. порівняно з 9,7 тис. дол. без проведення реформи)

Але ключовими ефектами від реалізації податкової реформи буде створення стимулів для **розвитку економіки та добробуту громадян**, досягнення **фінансової автономності**, коли зростання економіки відбувається за рахунок інвестицій, а не допомоги донорів.

Економічний ефект від реалізації податкової реформи

Джерело: IMF, оцінки та прогнози Ukrainian Institute for the Future

Базовий сценарій розвитку економіки України без реалізації реформи побудовано на основі прогнозу [Міжнародного валютного фонду \(грудень 2023\)](#). Додатковий ВВП розраховано як щорічну додаткову суму до прогнозованого базового ВВП.

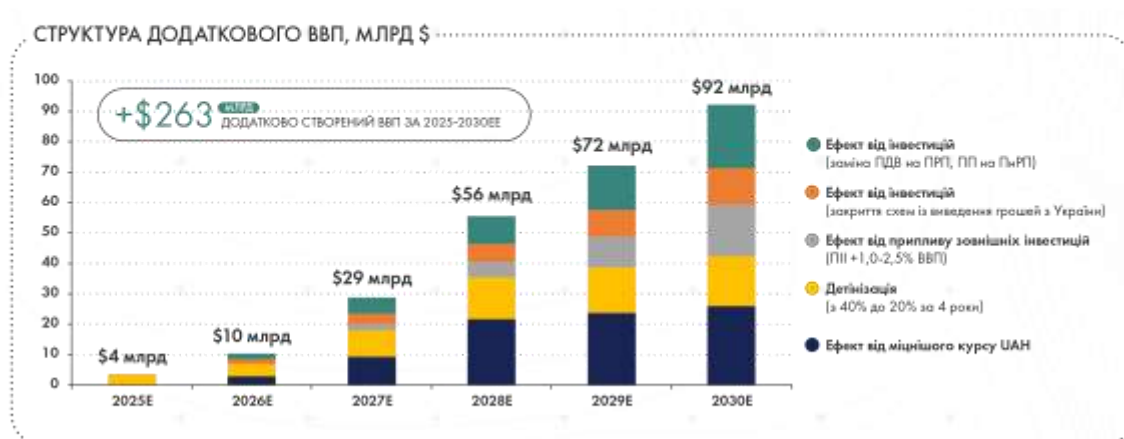
Згідно з розрахунками, сумарний додатково створений ВВП за 6 років складе 263 млрд дол. та включає такі складові:

1. 52 млрд дол. – ефект від інвестицій (заміна ПДВ на податок з роздрібних продажів (ПРП), податку на прибуток на податок на розподілений прибуток

¹¹ ВВП на душу населення в поточних цінах при збереженні наявної чисельності населення – 31,1 млн людей (розрахунок на основі даних Інституту демографії ім. Птухи (чисельність населення станом на початок 2022 – 37,6 млн) та даних ООН щодо чисельності українських біженців у світі – [6,5 млн](#) (статистика за посиланням оновлюється))

(Пнрп)) – припускаємо, що 40% додаткових коштів компаній від зниження податкового навантаження на бізнес буде направлено на інвестиції

2. 32 млрд дол. – ефект від інвестицій (закриття схем із виведення грошей з України) – припускаємо, що в результаті проведення реформи 10% від обсягів виведення коштів залишатимуться в Україні через економічну неефективність їх виведення, з них 60% будуть направлені на інвестиції
3. 34 млрд дол. – ефект від припливу зовнішніх інвестицій (ПІІ +1,0-2,5% ВВП)
4. 61 млрд дол. – детінізація економіки (з 40% до 20% за 4 роки)
5. 84 млрд дол. – ефект від міцнішого курсу УАН

Джерело: оцінки та прогнози Ukrainian Institute for the Future

Структура додаткового ВВП, млрд \$

	2025E	2026E	2027E	2028E	2029E	2030E	2025-2030EE
Додатковий ВВП, у т.ч.	4	10	29	56	72	92	263
Ефект від інвестицій (заміна ПДВ на ПРП, ПП на Пнрп)	0	2	5	9	15	21	52
Ефект від інвестицій (закриття схем із виведення грошей з України)	0	2	4	6	9	12	32
Ефект від припливу зовнішніх інвестицій (ПІІ +1,0-2,5% ВВП)	0	0	2	5	10	17	34
Детінізація (з 40% до 20% за 4 роки)	4	4	9	14	15	16	61
Ефект від міцнішого курсу УАН	0	3	9	22	24	26	84

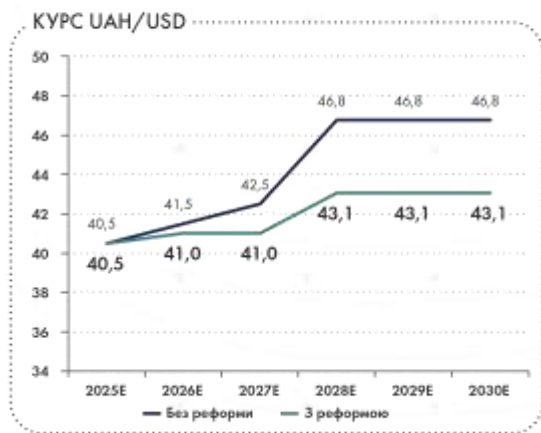
Без реалізації реформи ми прогнозуємо послаблення курсу до 46,8 грн/дол., з реформою – до 43,1 грн/дол. Факторами більш міцного курсу при проведенні реформи, за нашими припущеннями, будуть:

- Притік іноземних інвестицій
- Зростання довіри з боку населення до держави, зниження покупки валюти населенням, натомість люди можуть ці кошти інвестувати у валютні ОВДП.

- Заміщення зовнішніх валютних боргів внутрішніми (притік валюти в державні папери – валютні ОВДП)
- Зниження вартості обслуговування зовнішніх боргів (відповідно зменшення відтоку капіталу) внаслідок покращення інвестиційного клімату в країні, зниження країнових ризиків, що впливає на ставку обслуговування нових боргів

В обох сценаріях ми припускаємо різку девальвацію гривні у 2028 році, через:

- завершення програм зовнішньої фінансової допомоги у 2027 році
- неминучу девальвація внаслідок накопиченого зовнішнього торгового дисбалансу

Джерело: НБУ, оцінки та прогнози Ukrainian Institute for the Future

Далі перейдемо безпосередньо до розрахунків консолідованого бюджету України.

Прогноз консолідованого бюджету з реформою та без реформи

Доходи Бюджету, млрд грн

	БЕЗ РЕФОРМИ							З РЕФОРМОЮ						
	2024E	2025E	2026E	2027E	2028E	2029E	2030E	2024E	2025E	2026E	2027E	2028E	2029E	2030E
Доходи	3 078	3 594	3 962	4 416	4 854	5 278	5 752	3 078	3 262	3 489	3 891	4 297	4 665	5 044
- % ВВП	40%	41%	40%	41%	41%	41%	41%	40%	36%	34%	34%	32%	31%	30%
ЄСВ	574	674	734	756	826	898	996	574	387	430	465	530	593	674
- % ВВП	7.4%	7.6%	7.5%	7.0%	7.0%	7.0%	7.1%	7.4%	4.3%	4.2%	4.0%	4.0%	4.0%	4.0%
Доходи зведеного бюджету	2 504	2 920	3 228	3 660	4 028	4 380	4 756	2 504	2 874	3 059	3 426	3 767	4 072	4 371
- % ВВП	32%	33%	33%	34%	34%	34%	34%	32%	32%	30%	30%	28%	27%	26%
Податкові надходження	2 037	2 508	2 879	3 276	3 626	3 964	4 310	2 037	2 462	2 710	3 042	3 365	3 656	3 925
- % ВВП	26%	28%	29%	30%	31%	31%	31%	26%	27%	27%	26%	25%	24%	23%
Податок на доходи фізичних осіб	574	666	755	839	925	1 025	1 129	574	862	897	932	959	964	953
- % ВВП	7.4%	7.5%	7.7%	7.8%	7.8%	7.9%	8.0%	7.4%	9.6%	8.9%	8.1%	7.2%	6.4%	5.6%
Корпоративний податок на прибуток	186	246	288	321	361	395	432	186	-	-	-	-	-	-
- % ВВП	2.4%	2.8%	2.9%	3.0%	3.1%	3.1%	3.1%	2.4%	-	-	-	-	-	-
Податок на розподілений прибуток	-	-	-	-	-	-	-	-	198	152	166	180	191	202
- % ВВП	-	-	-	-	-	-	-	-	2.2%	1.5%	1.4%	1.4%	1.3%	1.2%
ПДВ / Податок з роздрібних продажів	791	992	1 111	1 260	1 399	1 517	1 663	791	848	982	1 112	1 280	1 444	1 627
- % ВВП	10.3%	11.2%	11.3%	11.7%	11.9%	11.8%	11.8%	10.3%	9.4%	9.7%	9.6%	9.7%	9.6%	9.6%
Акциз	216	286	359	441	492	534	582	216	291	369	465	535	594	660
- % ВВП	2.8%	3.2%	3.7%	4.1%	4.2%	4.1%	4.1%	2.8%	3.2%	3.6%	4.0%	4.0%	4.0%	3.9%
Рентна плата та плата за корист. надрами	77	89	98	108	118	129	141	77	90	101	115	131	148	165
- % ВВП	1.0%	1.0%	1.0%	1.0%	1.0%	1.0%	1.0%	1.0%	1.0%	1.0%	1.0%	1.0%	1.0%	1.0%
Податок на міжнародну торгівлю	45	69	79	100	116	134	145	45	70	81	106	126	148	164
- % ВВП	0.6%	0.8%	0.8%	0.9%	1.0%	1.0%	1.0%	0.6%	0.8%	0.8%	0.9%	1.0%	1.0%	1.0%
Місцеві податки	116	133	147	162	177	194	212	116	76	85	97	111	124	139
- % ВВП	1.5%	1.5%	1.5%	1.5%	1.5%	1.5%	1.5%	1.5%	0.8%	0.8%	0.8%	0.8%	0.8%	0.8%
Інші податки	33	28	42	46	38	36	6	33	28	42	48	42	42	14
- % ВВП	0.4%	0.3%	0.4%	0.4%	0.3%	0.3%	0.0%	0.4%	0.3%	0.4%	0.4%	0.3%	0.3%	0.1%
Неподаткові надходження	467	412	349	384	402	416	446	467	412	349	384	402	416	446
- % ВВП	6.1%	4.7%	3.6%	3.6%	3.4%	3.2%	3.2%	6.1%	4.6%	3.4%	3.3%	3.0%	2.8%	2.6%

Видатки Бюджету, млрд грн

	БЕЗ РЕФОРМИ							З РЕФОРМОЮ						
	2024E	2025E	2026E	2027E	2028E	2029E	2030E	2024E	2025E	2026E	2027E	2028E	2029E	2030E
Витрати	4 449	4 319	4 467	4 821	5 140	5 533	5 967	4 449	4 308	4 413	4 604	4 829	5 193	5 575
- % ВВП	58%	49%	46%	45%	44%	43%	42%	58%	48%	44%	40%	36%	35%	33%
Зміна витрат на оплату праці	-	-	-	-	-	-	-	-	-6	-42	-81	-118	-161	-205
Зміна витрат на держ. закупівлю товарів	-	-	-	-	-	-	-	-	-5	-5	-6	-7	-8	-9
Економія бюджету, % ВВП	-	-	-	-	-	-	-	-	-0.1%	-0.5%	-0.8%	-0.9%	-1.1%	-1.3%
Загальнодержавні функції	547	495	518	535	549	571	596	547	495	556	616	660	703	749
- % ВВП	7.1%	5.6%	5.3%	5.0%	4.7%	4.4%	4.2%	7.1%	5.5%	5.5%	5.3%	5.0%	4.7%	4.4%
Загальнодержавні функції	118	136	150	165	181	198	216	118	136	150	165	181	198	216
- % ВВП	1.5%	1.5%	1.5%	1.5%	1.5%	1.5%	1.5%	1.5%	1.5%	1.5%	1.4%	1.4%	1.3%	1.3%
Обслуговування боргу	429	359	368	370	368	373	380	429	359	405	451	480	506	533
- % ВВП	5.6%	4.1%	3.7%	3.4%	3.1%	2.9%	2.7%	5.6%	4.0%	4.0%	3.9%	3.6%	3.4%	3.1%
Оборона	1 157	886	884	926	956	1 033	1 086	1 157	886	884	926	956	1 033	1 086
- % ВВП	15.0%	10.0%	9.0%	8.6%	8.1%	8.0%	7.7%	15.0%	9.8%	8.7%	8.0%	7.2%	6.9%	6.4%
Гром.порядок, безпека та судова влада	501	443	393	431	413	452	494	501	443	393	431	413	452	494
- % ВВП	6.5%	5.0%	4.0%	4.0%	3.5%	3.5%	3.5%	6.5%	4.9%	3.9%	3.7%	3.1%	3.0%	2.9%
Економічна діяльність	264	303	336	368	403	441	482	264	303	314	323	236	194	212
- % ВВП	3.4%	3.4%	3.4%	3.4%	3.4%	3.4%	3.4%	3.4%	3.4%	3.1%	2.8%	1.8%	1.3%	1.2%
Охорона навкол. пр. середовища	8	9	10	11	12	13	14	8	9	10	11	12	13	14
- % ВВП	0.1%	0.1%	0.1%	0.1%	0.1%	0.1%	0.1%	0.1%	0.1%	0.1%	0.1%	0.1%	0.1%	0.1%
Житлово-комунальне господарство	83	96	106	116	128	140	153	83	96	106	116	128	140	153
- % ВВП	1.1%	1.1%	1.1%	1.1%	1.1%	1.1%	1.1%	1.1%	1.1%	1.0%	1.0%	1.0%	0.9%	0.9%
Охорона здоров'я	258	296	328	360	394	431	471	258	296	305	335	374	422	462
- % ВВП	3.3%	3.3%	3.3%	3.3%	3.3%	3.3%	3.3%	3.3%	3.3%	3.0%	2.9%	2.8%	2.8%	2.7%
Духовний та фізичний розвиток	46	52	58	64	70	76	83	46	52	58	64	70	76	83
- % ВВП	0.6%	0.6%	0.6%	0.6%	0.6%	0.6%	0.6%	0.6%	0.6%	0.6%	0.6%	0.5%	0.5%	0.5%
Освіта	366	420	465	511	559	612	669	366	420	465	475	531	600	655
- % ВВП	4.7%	4.7%	4.7%	4.7%	4.7%	4.7%	4.7%	4.7%	4.7%	4.6%	4.1%	4.0%	4.0%	3.9%
Соціальний захист та соціальне+пенсійне забезпечення	1 221	1 320	1 370	1 499	1 657	1 765	1 918	1 221	1 320	1 370	1 394	1 574	1 730	1 880
- % ВВП	15.8%	14.9%	14.0%	13.9%	14.0%	13.7%	13.6%	15.8%	14.7%	13.5%	12.0%	11.9%	11.5%	11.1%
Сальдо Бюджета	-1 371	-725	-505	-405	-286	-255	-215	-1 371	-1 046	-924	-713	-532	-528	-530
- % ВВП	-17.8%	-8.2%	-5.1%	-3.8%	-2.4%	-2.0%	-1.5%	-17.8%	-11.6%	-9.1%	-6.2%	-4.0%	-3.5%	-3.1%

Джерело: оцінки та прогнози Ukrainian Institute for the Future

Припущення, закладені при прогнозуванні бюджету

- Прогноз базового консолідованого бюджету без реалізації реформи побудовано на основі прогнозу [Міжнародного валютного фонду \(грудень 2023\)](#), що вже враховує реалізацію Національної стратегії доходів.
- Податкові ставки при проведенні реформи:

	2025E	2026E	2027E	2028E	2029E	2030E
ПДВ	–	–	–	–	–	–
Податок з роздрібних продажів (ПРП)	10%	10%	10%	10%	10%	10%
Податок на прибуток	–	–	–	–	–	–
Податок на розподілений прибуток (ПнРП)	15%	14%	13%	12%	11%	10%
ПДФО	20%	18%	16%	14%	12%	10%
ЄСВ	10%	10%	10%	10%	10%	10%

- При розрахунку зарплатних податків (ЄСВ, ПДФО) враховувалось зростання надходжень за рахунок буртизації зарплат.
- Розрахунки надходжень від податку на розподілений прибуток та від патентів здійснені на основі результатів наших попередніх досліджень та економічних моделювань, зокрема частка надходжень від ПнРП у ВВП – 1,4% ВВП, від патентів – 0,2% ВВП.
- Доходи бюджету включають додаткові надходження від компенсаторів (64 млрд дол. сукупно за 6 років). Додаткові податкові надходження від прямих компенсаторів* розраховуються одразу за окремими податками (ПДФО, ЄСВ, ПРП, ПнРП), а ефект від непрямих компенсаторів** розподіляється між податковими статтями доходів бюджету та ЄСВ виходячи зі співвідношення надходжень по тому чи іншому податку до суми податкових надходжень + ЄСВ.
- Прогноз додаткових витрат на обслуговування боргу було здійснено на основі додаткового дефіциту бюджету, який потрібно покрити у зв'язку з проведенням реформи. Передбачається, що 50% додаткового дефіциту буде покриватись за рахунок зовнішніх запозичень за ставкою 5%, ще 50% дефіциту – за рахунок внутрішніх запозичень, вартість обслуговування буде зменшуватись з 18% у 2025 до 10% у 2029-2030.
- Для зменшення потенційних втрат від проведення податкової реформи, разом зі зниженням податків пропонується скорочення державних видатків:
 - Видатки на економічну діяльність – зниження до 1,2% ВВП в 2030 порівняно з 3,4% ВВП в сценарії без реформи. Припускаємо, що зниження податкового навантаження призведе до заміщення державних інвестицій приватними, бізнес вивільнить кошти бізнесу, частину з яких буде направлено на інвестиції.

- Аналогічно скорочення витрат на охорону здоров'я порівняно з базовим сценарієм, приватна медицина замінюватиме державну.
- Скорочення витрат на освіту до 3,9 % ВВП у 2030 порівняно з 4,7% ВВП в сценарії без реформи. З огляду на те, що Україну вже покинуло близько 2 млн дітей, падає народжуваність, водночас розвивається онлайн освіта, утримання тієї ж кількості дошкільних та навчальних закладів, що і до війни, є нерациональним.
- Скорочення видатків на соціальний захист та забезпечення порівняно з базовим сценарієм (11,1% у 2030 порівняно з 13,6% в сценарії без реформи, при цьому номінальні витрати на соціальний захист та забезпечення не зменшуються).

* Прямі компенсатори

- Підвищення доходів населення за рахунок зниження ЄСВ та ПДФО. Припускається, що 100% додаткових надходжень будуть використані на споживання, що призведе до появи додаткових надходжень ПРП.

	2025E	2026E	2027E	2028E	2029E	2030E
Надходження ЄСВ без реформи, млрд грн	674	734	756	826	898	996
Надходження ЄСВ з реформою (10%), млрд грн	387	430	465	530	593	674
Надходження ПДФО без реформи (18%), млрд грн	666	755	839	925	1 025	1 129
Надходження ПДФО з реформою (20%), млрд грн	833	850	840	810	770	706
Зміна витрат на ПДФО бюджетникам, млрд грн	-72	-43	-13	19	53	89
Зміна витрат на ЄСВ бюджетникам, млрд грн	79	84	94	98	108	116
Додатковий дохід населення, млрд грн	113	167	209	293	399	540
% дод. доходу, який піде на споживання	100%	100%	100%	100%	100%	100%
Додатковий ПРП, млрд грн	11	17	21	29	40	54

- Перерозподіл грошей від зниження податкового навантаження на бізнес (заміна податку на прибуток на ПнРП, а ПДВ на ПРП). Припускається, що додаткові кошти компаній будуть перерозподілені наступним чином:
 - 30% - на підвищення оплати праці – передбачається, що 100% від додаткових доходів, за вирахуванням податків, будуть направлені на споживання, що призведе до додаткових надходжень ПДФО, ЄСВ, ПРП
 - 40% - на інвестиції
 - 10% - на зменшення ціни (інфляції)
 - 20% - на дивіденди – додаткові надходження ПнРП

	2025E	2026E	2027E	2028E	2029E	2030E
Надходження ПДВ без реформи, млрд грн	992	1 111	1 260	1 399	1 517	1 663
Надходження ПРП з реформою, млрд грн	813	925	1 006	1 109	1 214	1 327
Надходження ПП без реформи, млрд грн	246	288	321	361	395	432
Надходження ПнРП з реформою, млрд грн	180	128	131	132	133	132
Додаткові кошти компаній, млрд грн	245	346	444	518	565	636
Розподіл дод. коштів:						

на оплату праці (оклад з ПДФО и ЄСВ), %	30%	30%	30%	30%	30%	30%
на інвестиції, %	40%	40%	40%	40%	40%	40%
зменшення ціни (інфляції), %	10%	10%	10%	10%	10%	10%
на дивіденди, %	20%	20%	20%	20%	20%	20%
на оплату праці (оклад з ПДФО та ЄСВ), млрд. грн.	73	104	133	156	170	191
на інвестиції, млрд. грн.	98	138	178	207	226	254
на дивіденди, млрд. грн.	49	69	89	104	113	127
Додаткові надходження в бюджет, млрд. грн.	35	46	56	62	63	66
Податки з додаткового ФОПу	27	37	44	49	51	53
Додатковий ПДФО	15	19	21	22	20	19
Додатковий ЄСВ	7	10	13	16	17	19
Додатковий ПРП	5	7	10	12	13	15
Податки з додаткових дивідендів	7	10	12	12	12	13
Додатковий ПнРП	7	10	12	12	12	13

— Мінімізація оптимізації через трансферне ціноутворення – формує додаткову базу оподаткування в Україні (за нашими припущеннями, 1% ВВП). Припускається, що кошти будуть перерозподілені наступним чином:

- 60% - на інвестиції
- 40% - на споживання (через дивіденди) – додаткові надходження ПнРП та ПРП

	2020	2025E	2026E	2027E	2028E	2029E	2030E
Об'єм оптимізації, млрд дол.	23						
Додаткова база для оподаткування в Україні, млрд грн	61	129	143	156	171	187	205
% об'єму оптимізації, який перенесуть в Україну (припущення)	10%						
% ВВП	1%	1%	1%	1%	1%	1%	1%
Розподіл дод. коштів							
на інвестиції, %		60%	60%	60%	60%	60%	60%
на споживання (через дивіденди), %		40%	40%	40%	40%	40%	40%
на інвестиції, млрд. грн.		77	86	94	103	112	123
на споживання (через дивіденди), млрд. грн.		51	57	63	69	75	82
Додаткові податки на споживання		12	13	14	14	15	16
Додатковий ПнРП		8	8	8	8	8	8

Результат: Додаткові надходження в Бюджет від прямих компенсаторів

	2025E	2026E	2027E	2028E	2029E	2030E	2025-2030EE
Додаткові надходження в Бюджет, млрд грн	58	76	91	105	118	136	583
Додаткові надходження в Бюджет, млрд дол.	1	2	2	2	3	3	14
Додатковий ПДФО, млрд грн	15	19	21	22	20	19	116
Додатковий ЄСВ, млрд грн	7	10	13	16	17	19	83
Додатковий ПРП, млрд грн	21	29	36	47	60	77	270
Додатковий ПнРП, млрд грн	15	18	20	21	21	21	115

****Непрямі компенсатори**

- Як було зазначено вище, припускається, що при зниженні податкового навантаження 40% додаткових коштів компаній буде направлено на інвестиції, що матиме непрямий ефект у вигляді 52 млрд дол. додаткового ВВП за 6 років та 14 млрд дол. додаткових надходжень в бюджет.

Додатковий ВВП розраховувався виходячи зі співвідношення ВВП до випуску товарів та послуг за 2018-2022 рр., а додаткові надходження – виходячи зі співвідношення надходжень податків + ЄСВ до ВВП в бюджеті з реформою.

Ставка дисконтування визначалась на основі оцінки [країнових ризиків](#) та [дохідності ОВДП](#).

	2025E	2026E	2027E	2028E	2029E	2030E
Розподіл вивільнених коштів:	358	513	653	811	964	1 176
Інвестиції, млрд грн	98	138	178	207	226	254
Споживання, млрд грн	186	271	343	448	569	731
Дивіденди, млрд грн	49	69	89	104	113	127
Зменшення ціни (інфляції), млрд грн	24	35	44	52	57	64
з них піде в Бюджет у вигляді прямих податків	58	76	91	105	118	136
у %	16%	15%	14%	13%	12%	12%
Додаткові інвестиції, млрд грн	98	138	178	207	226	254
Прибуток від інвестованого капіталу, млрд грн		25	66	124	197	281
Прибуток капіталу інвестованого у 1-й рік		25	31	37	43	49
Прибуток капіталу інвестованого у 2-й рік			35	43	50	57
Прибуток капіталу інвестованого у 3-й рік				44	53	61
Прибуток капіталу інвестованого у 4-й рік					51	60
Прибуток капіталу інвестованого у 5-й рік						54
Ставка дисконтування		28%	26%	24%	22%	20%
Дохід від інвестованого капіталу, млрд. грн.		167	440	826	1 314	1 876
Рентабельність за ЧП		15%	15%	15%	15%	15%
Додана вартість (додатковий ВВП за рахунок інвестицій), млрд. грн.		80	211	396	631	901
- частка ВВП у випуску товарів та послуг		48%	48%	48%	48%	48%
Додаткові надходження в Бюджет від додаткового ВВП, млн. грн., у т.ч.:		24	62	113	174	237
Частка дод. податків в дод. ДВ		30%	30%	29%	28%	26%

- Аналогічно додаткові інвестиції при припиненні відтоку капіталу з України матимуть ефект у вигляді 32 млрд дол. додаткового ВВП за 6 років та 9 млрд дол. додаткових надходжень в бюджет.

	2025E	2026E	2027E	2028E	2029E	2030E
Обсяг коштів, які не будуть виведені з України	129	143	156	171	187	205
Інвестиції, %	60%	60%	60%	60%	60%	60%
Заощадження/споживання, %	40%	40%	40%	40%	40%	40%
Інвестиції, млрд грн	77	86	94	103	112	123
Заощадження/споживання, млрд грн	51	57	63	69	75	82
Додаткові інвестиції, млрд грн	77	86	94	103	112	123
Прибуток від інвестованого капіталу, млрд. грн.		20	46	79	118	163
Прибуток капіталу інвестованого у 1-й рік		20	25	29	34	38

Прибуток капіталу інвестованого у 2-й рік			22	26	31	35
Прибуток капіталу інвестованого у 3-й рік				23	28	32
Прибуток капіталу інвестованого у 4-й рік					25	30
Прибуток капіталу інвестованого у 5-й рік						27
Ставка дисконтування		28%	26%	24%	22%	20%
Дохід від інвестованого капіталу, млрд. грн.		132	307	527	788	1 086
Рентабельність за ЧП		15%	15%	15%	15%	15%
Додана вартість (додатковий ВВП за рахунок інвестицій), млрд грн		63	147	253	378	521
- частка ВВП у випуску товарів та послуг		48%	48%	48%	48%	48%
Додаткові надходження в Бюджет від додаткового ВВП, млн грн		19	44	72	104	137
Частка дод. податків в дод. ДВ		30%	30%	29%	28%	26%

- Припускаємо, що податкова реформа стимулюватиме додатковий притік прямих іноземних інвестицій в розмірі від 1% ВВП у 2026 до 2,5% ВВП у 2029-2030 рр. Дане припущення базується на аналізі досвіду інших країн, таких як Естонія, Польща, Ізраїль, Словаччина, які також знижували податкове навантаження, але з урахуванням країнових факторів в Україні.

За нашими оцінками, сукупний ефект складе 34 млрд дол. додаткового ВВП за 6 років та 9 млрд дол. додаткових надходжень в бюджет.

	2025E	2026E	2027E	2028E	2029E	2030E
Додаткові ПІІ, % ВВП	0%	1.0%	1.5%	2.0%	2.5%	2.5%
Додаткові ПІІ, млрд дол.		2.4	3.8	5.0	6.9	7.5
Додаткові інвестиції, млрд грн		97	156	217	297	325
Прибуток від інвестованого капіталу, млрд грн			24	68	135	228
Прибуток капіталу інвестованого у 1-й рік			24	30	35	40
Прибуток капіталу інвестованого у 2-й рік				39	46	54
Прибуток капіталу інвестованого у 3-й рік					53	63
Прибуток капіталу інвестованого у 4-й рік						71
Ставка дисконтування		28%	26%	24%	22%	20%
Дохід від інвестованого капіталу, млрд. грн.		0	163	457	898	1 520
Рентабельність за ЧП		15%	15%	15%	15%	15%
Додана вартість (додатковий ВВП за рахунок інвестицій), млрд грн		0	78	219	431	730
- частка ВВП у випуску товарів та послуг		48%	48%	48%	48%	48%
Додаткові надходження в Бюджет від додаткового ВВП, млн грн		0	23	63	119	192
Частка дод. податків в дод. ДВ		30%	30%	29%	28%	26%

- Зниження податкового навантаження позбавляє економічного сенсу оптимізацію податків. За нашими припущеннями, рівень тіньової економіки скоротиться з 40% у 2024 до 20% у 2028-2030 рр. Додатковий офіційний ВВП за 6 років складе 61 млрд дол., а додаткові надходження в бюджет – 17 млрд дол.

	2025E	2026E	2027E	2028E	2029E	2030E
Частка тіньової економіки у ВВП%	35%	30%	25%	20%	20%	20%
Детінізація, % ВВП	1.7%	1.7%	3.3%	5.0%	5.0%	5.0%
Додатковий ВВП від мінімізації тіньової економіки, млрд грн	148	164	359	590	645	705
Податкові надходження в Бюджет, млрд грн	46	50	106	169	178	186
- % ВВП	31.0%	30.3%	29.5%	28.6%	27.6%	26.3%

Результат: Додаткові надходження в Бюджет від непрямих компенсаторів

	2025E	2026E	2027E	2028E	2029E	2030E
Додатковий номінальний ВВП, млрд грн	148	307	796	1 458	2 085	2 857
Додатковий номінальний ВВП, млрд дол.	4	7	19	34	48	66
Додаткові надходження в Бюджет, млрд грн	46	93	235	417	575	751
Додаткові надходження в Бюджет, млрд дол.	1	2	6	10	13	17
- % до ВВП	31%	30%	30%	29%	28%	26%

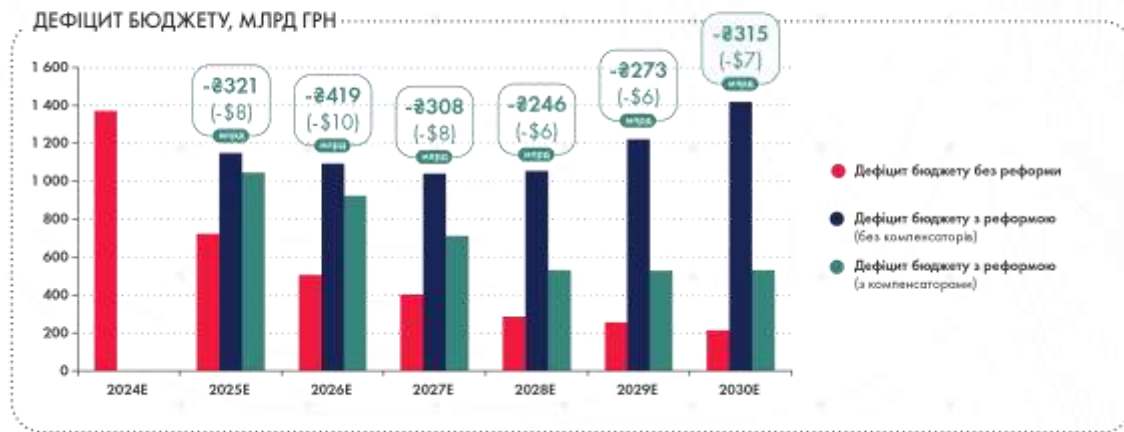
Як бачимо на графіку нижче, МВФ у своєму прогнозі очікує скорочення дефіциту бюджету до 1,5% ВВП в 2030 році (сценарій без реформи), що на наш погляд є досить оптимістичним показником. При проведенні реформи, з урахуванням всіх компенсаторів, ми очікуємо дефіцит бюджету на рівні **3,1% ВВП**, що не є критично високим показником для України, особливо враховуючи ті позитивні зміни та довгостроковий ефект, який матиме реформа.

Міністерство фінансів України, яке відповідає за виконання бюджету, традиційно виступає проти змін, що можуть призвести до збільшення дефіциту бюджету. В даному випадку однією з найбільших переваг та аргументів податкової реформи для Мінфіну є скорочення державного боргу у % до ВВП – до 75% у 2030 році порівняно з 86% без проведення реформи, що означає, що зростання економіки переростає приріст державного боргу.

Джерело: IMF, оцінки та прогнози Ukrainian Institute for the Future

При проведенні реформи, бюджет потребуватиме додаткового фінансування у розмірі 6-10 млрд дол. на рік, тобто фактично – це вартість даної реформи, інвестиція в майбутнє України, яка допоможе зберегти український бізнес, створити передумови та стимули для самостійного розвитку економіки без участі зовнішніх донорів та підвищення добробуту громадян.

Джерело: IMF, оцінки та прогнози Ukrainian Institute for the Future

Втрати, пов'язані з реформою

	2025E	2026E	2027E	2028E	2029E	2030E
Додатковий дефіцит бюджету, млрд грн	-321	-419	-308	-246	-273	-315
Додатковий дефіцит бюджету, млрд дол.	-8	-10	-8	-6	-6	-7
- % до ВВП	-3.6%	-4.1%	-2.7%	-1.9%	-1.8%	-1.9%

IV. Рекомендації для ефективної реалізації нової податкової політики, включаючи вивчення практичних аспектів її впровадження, взаємодії з бізнесом і суспільством, а також способів контролю та моніторингу дотримання нової податкової системи

Військова агресія Росії проти України поставила Українську економіку у безпрецедентне становище. Руйнування цивільної інфраструктури величезні, руйнування стратегічних підприємств та бізнес об'єктів також дуже високі. Україна зіткнулася найбільшим від'їздом громадян із країни, коли внаслідок війни її покинули понад [6,5 млн](#) громадян.

І якщо у питанні відновлення цивільної інфраструктури Україна може розраховувати на допомогу країн Європи, США та інших країн, то питання відновлення бізнес-об'єктів та робочих місць в економіці є вкрай проблемним без зміни економічної моделі.

Підтримка реформи лідерами держави.

Радикальна податкова реформа – це завжди виклик передусім перед лідерами держави. Вони повинні усвідомити, що тільки радикальні кроки можуть як відновити довіру на рівні «державо-бізнес» та «державо-громадяни», так і створити передумови для високих темпів економічного розвитку як довгострокової бази для фінансування потреб держави.

Тому спочатку має з'явитися заява, ухвалення стратегії, рішення РНБО або Указ Президента про те, що держава змінює правила гри.

Далі на рівні Офісу Президента, самого Президента держави або іншого місця реального впливу повинен з'явитися лідер податкової реформи. Такий лідер повинен закріпити думку про те, що:

- 1) Економічне зростання – це пріоритет та база для наповнення бюджету.
- 2) Пріоритет повинна мати стимулююча функція податків, натомість потрібно відійти від пріоритету фіскальної функції.
- 3) Економічні регулятори повинні працювати скоординовано для досягнення цілей податкової реформи.
- 4) Податкова реформа – це про зміну суспільного договору, зростання довіри, зниження трансакційних витрат в економіці.
- 5) Держава не має своїх власних державних грошей, які може витратити чи не витратити на ті чи інші цілі. Є тільки кошти платників податків, і кожен громадянин має усвідомлювати, скільки податків він або вона сплачує.

Боргова політика держави.

Значні військові витрати протягом війни сформували великий зовнішній та внутрішній борг України, який, за нашими очікуваннями, в кінці 2024 року може досягти 100% ВВП. При цьому великий торговий дисбаланс, який в 2024 році прогнозується на рівні понад 17% ВВП ([МВФ, грудень 2023](#)), при мінімізації фінансової допомоги буде сприяти девальвації національної валюти, що ще більше збільшуватиме номінальне зростання боргу за рахунок інструментів переоцінки вартості боргових зобов'язань.

Також після війни держава буде зобов'язана сплатити комерційні борги, для яких у війну була проведена реструктуризація як тіла боргу, так і процентів до виплати (євробонди Ярьсько).

А зменшення податків для стимулювання економічного зростання потребує як кардинальних змін в оптимізації бюджетних витрат, так і формування інших підходів щодо фінансування дефіциту бюджету в умовах, коли інфляція буде вище цільового показника НБУ, як за рахунок девальвації національної валюти.

При цьому для фінансування поточного дефіциту бюджету рекомендується використовувати такі механізми:

1) Кредити від зовнішніх урядів на відновлення української економіки за ставкою 0-2%, де 50% кредиту може бути використано для фінансування відновлення України іноземними суб'єктами, які створять підприємства на території України з використанням робочої сили з України, а 50% кредиту можна направити на фінансування дефіциту бюджету. Такий механізм дає можливість знизити корупційну складову, оскільки відновленням будуть займатися іноземні компанії, створюючи в Україні робочі місця для додаткового економічного зростання.

2) Квазі-валютні гривневі боргові зобов'язання для стимулювання економічного зростання з низькою ставкою у гривні, з перерахунком при виплатах відсотків та тіла згідно з девальвацією національної валюти до валюти прив'язки виплат. Такі зобов'язання можуть бути випущені строком погашення на 5-15 років з нарахуванням відсотків за плаваючою ставкою, яка може бути рівна ставці ЄЦБ + 1%, а також перерахуванням вартості зобов'язань за офіційним курсом гривні до євро від дати випуску зобов'язань за офіційним курсом НБУ. Це дозволить, з одного боку, зменшити витрати на обслуговування таких зобов'язань, з іншого боку, дозволить менше залежати від умов зовнішніх партнерів по зовнішньому фінансуванню.

3) Передача Україні заморожених активів Росії або доходів від заморожених активів. Тут може йтися про суму 5 млрд євро на рік, що є досить великим джерелом надходжень.

Для мінімізації витрат на обслуговування та погашення боргу рекомендуються наступні кроки:

1) Провести реструктуризацію євробондів за термінами погашення. Погашення євробондів, які були заплановані до погашення у 2022-2024 роках та перенесені для погашення на 2027 рік – реструктурувати на кілька років (2028-2030).

2) Після первинної девальвації національної валюти та мінімізації сальдо торговельного балансу зменшити облікову ставку НБУ до рівня 8-10%, а доходність ОВДП у гривні – зменшити до 10-12%. Це дозволить поступово замінити дорогі ОВДП, випущені у війну за ставками 16-19%, на зобов'язання по 10-12% річних, зменшивши вартість обслуговування внутрішніх боргів. При цьому населення могло б допомагати фінансувати такі програми.

3) Викупити всі ВВП залежні зобов'язання, або реструктурувати їх в зобов'язання з фіксованою ставкою з погашенням тіла у 2030-2032 роках.

Зміна політики Національного банку України.

На жаль, поточна політика НБУ призводить до двох глобальних проблем, пов'язаних зі зростанням економіки. З одного боку, при виборі між стимулюванням зростання економіки та обмеженням інфляції Національний банк завжди обирає інфляцію, причому шляхом збільшення облікової ставки до високого рівня. Це завжди вбиває як кредитування економіки, так і економічне зростання. Результатом тривалого

проведення такої політики стало зниження рівня кредитування економіки з 80% ВВП до 10% ВВП. З іншого боку, у війну виявився ще один негативний ефект – конфлікт інтересів банківської системи через політику Національного банку, результатом чого є втрата бюджетом доходів від Національного банку, які з 2015 року знизилися з 2% ВВП до 0,2% ВВП. Причиною цього явища є регуляторна політика Національного банку, яка вбиває кредитування економіки та стимулює банки віддавати всі гроші НБУ на зберігання під 19-25% річних через механізм депозитних сертифікатів НБУ. Відповідно банки не кредитують економіку та не кредитують бюджет. Для підтримки високих темпів економічного зростання рекомендується вжити таких заходів:

1) Законодавчо, на рівні зміни закону «Про Національний банк України» змінити пріоритети роботи Національного банку. У світі використовуються комплексні показники роботи Центрального банку. Так, ФРС використовують показник інфляції та показник безробіття для встановлення ставки Центрального банку. Національному банку – перейти для використання показників інфляції та безробіття для встановлення ставки НБУ.

2) Законодавчо на рівні зміни закону «Про Національний банк України» або постанов Національного банку закріпити правило, що ставка за депозитними сертифікатами НБУ повинна бути на 20-30% менше від середньозваженої ставки за кредитами корпоративному сектору. Це дає стимули банкам кредитувати як економіку, так і бюджет та використовувати депозитні сертифікати як інструмент останньої надії, як це було до 2014 року.

Також необхідно синхронізувати політики Мінфіну та НБУ.

Скорочення бюджетних витрат.

Скорочення та оптимізація бюджетних витрат – це необхідний елемент податкової реформи для мінімізації дефіциту бюджету.

Навантаження на бюджет у зв'язку з війною на території України зросло з 40% ВВП у 2021 році до 66-73% ВВП у 2022-2023 роках.

Але після закінчення війни необхідно переглянути підхід до бюджетних витрат.

Перш за все, потребують перегляду та оптимізації витрати на безпеку держави в рамках глобальних домовленостей про безпеку України. Якщо Україна укладе договори з США та частиною країн ЄС подібні тому, який уклала з Великою Британією в напрямку безпеки та 24-годинного реагування на безпекові виклики, то Україна може значно скоротити свої витрати на безпеку до рівня 5-6% ВВП. При цьому, маючи близько 1 млн громадян, які мають досвід бойових дій, армія може бути швидко нарощена у чисельності.

Такий підхід не є новим. Південна Корея після війни була під захистом США та мінімізувала витрати на оборону. Але Україна повинна запустити ОПК, який дозволить накопити власні запаси боєприпасів, а також запустити виробництво зброї, яка показала свою ефективність у війні.

Рекомендовано мінімізацію персоналу армії та продовження формування держзамовлення для військових заводів та виробництва дронів. Також Україна може домовитись з ЄС про фінансування заходів у напрямку «Україна – щит Європи» та отримувати кошти від ЄС для оплати частини власних витрат на безпеку.

Витрати на внутрішню безпеку теж необхідно значно скоротити, а також провести оптимізацію штату поліції та скоротити їх згідно скороченню наявного населення держави.

Якщо після війни в Україні буде проживати 29 млн людей, то потрібно на 30-40% скорочувати штатну чисельність бюджетних працівників, яка була розрахована на чисельність населення України 42-45 млн. А з урахуванням цифровізації держслужби, скорочення може бути ще більшим.

Ситуація з освітою ще більш кричуща. За останні 10 років народжуваність у державі впала в 2,5 рази з 500 тис. до 200 тис. дітей на рік. Таким чином у наступні 5-10 років щонайменше 50-60% наявних дитячих садків не зможуть набрати групи дітей. Ситуація з дітьми шкільного віку погіршується тим, що приблизно 30% школярів виїхали з України, багато з них вже навчаються у закладах Європи і ймовірно не повернуться. Тому потрібно скорочувати як штат вчителів, так і кількість працюючих шкіл. Ситуація значно краще тільки в Києві та інших великих містах. З великою ймовірністю населення після війни буде концентруватись у великих містах, де краща ситуація з пошуком роботи. Тому у місцевих громад є виклик – як оптимізувати освітню інфраструктуру.

Рекомендованими кроками у цьому напрямку є:

- 1) Розбиття наявних в громаді учнів на тих, хто бажає навчатися в форматі онлайн та офлайн. При цьому важливо покращити якість онлайн навчання, сформувавши пул найкращих онлайн викладачів з усієї України, без прив'язки до однієї школи.
- 2) Організація підвозу учнів до шкіл, які залишаться функціонувати.
- 3) Задача частини приміщень в оренду для додаткового доходу.

В сфері охорони здоров'я рекомендовано запуск системи обов'язково медичного страхування для працівників підприємств, що дозволить частину обслуговування перенести на приватний сектор та збільшити конкуренцію в сфері охорони здоров'я.

В пенсійній сфері рекомендовано запуск накопичувальної системи пенсійного забезпечення. Коли народжуваність у 3 рази нижча за смертність – солідарна система пенсійного забезпечення не працює. Рекомендується запускати накопичувальні внески для всіх співробітників. А для фізичних осіб-підприємців – дозволити можливість на добровільному рівні брати участь у накопичувальній системі, а також самостійно обирати інші фінансові інструменти для формування накопичень.

Зміна політичної суб'єктності бізнесу.

Бізнес не повинен бути нейтральним до процесу змін правил гри у державі. Він повинен відігравати значну активну роль, зокрема формувати запит та підтримувати реалізацію податкової реформи, бути як драйвером податкової реформи, так і консультантом для влади.

Бізнес повинен розробляти інструменти впливу на владу. Консолідуватися навколо ідеї податкової реформи, проводити обговорення та цивільні слухання.

Дерегуляція бізнес середовища.

За рівнем економічної свободи Україна у 2022 році посідала 130 місце, тоді як на перших місцях у рейтингу знаходяться країни з низьким податковим навантаженням та кращою податковою системою.

Спрощення податкового законодавства – це вже по суті велика дерегуляція. Але для того, щоб економіка України зростала швидше, а частка тіньової економіки зменшувалась, необхідно також зняти зайві бар'єри, регуляції та обмеження для створення бізнесів.

Тому рекомендовано внести зміни як в Закони України, так і Постанови Кабміну, Міністерств та відомств.

Рекомендовано:

- 1) Скасувати необхідність дозволів на працевлаштування іноземних громадян.
- 2) Зменшити перелік видів господарської діяльності, що підлягають ліцензуванню. Перш за все по роботі з підакцизними товарами, перевезення пасажирів, ліцензування за експортно-імпортними операціями, зменшити ліцензування в галузі освіти.
- 3) Мінімізувати необхідність мати підрозділи та спеціалістів з охорони праці.

Рекомендації щодо способів контролю та моніторингу дотримання нової податкової системи.

Нова податкова система потребуватиме розробки пакетів законопроектів, які будуть вносити зміни до поточного Податкового Кодексу, або має бути розроблено новий Податковий Кодекс. З урахуванням війни та внесення великої кількості змін до перехідних положень, Податковий Кодекс вже перевищує 1500 сторінок. Тому рекомендується створити новий Податковий Кодекс, на основі положень описаних у цьому документі. Крім Податкового Кодексу, потрібно вносити зміни до інших законів України, в яких зустрічаються згадки про податок на прибуток та податок на додану вартість. Також необхідно розробити зміни до Бюджетного Кодексу та збалансувати бюджетну систему з погляду функцій, які залишаться на центральному рівні, а які мають бути передані на місця. Як показує досвід двох найбільших економік світу США та Китаю, децентралізація діяльності держави сприяє довгостроковому економічному зростанню. Рекомендується за основу взяти бюджетну систему США, де податок з продажу є основою місцевих бюджетів.

Після розробки законопроектів необхідно ухвалити Верховною Радою України законопроекти щодо Зміни до Податкового Кодексу, Бюджетного кодексу та інших законів України.

Проведення податкової реформи, з одного боку, вимагає, а з іншого боку, дозволяє змінити підходи щодо контролю та моніторингу дотримання нової податкової системи.

Відсутність в новій податковій системі податку на прибуток скасовує потребу моніторингу усіх доходів та витрат суб'єктів господарювання з боку податкової для контролю фінансового результату, який більше не є базою оподаткування. Також не потребують контролю коригування фінансового результату, які доволі складні. Фактично розподіл дивідендів – це рішення власників бізнесу, а не обов'язок. Тому контролю

підлягають лише операції, заявлені у декларації щодо виведення дивідендів та реально виплачених сум. Більше контролю вимагають операції суб'єктів господарювання щодо виведення прибутку, які прирівняні до виведення дивідендів. Для мінімізації таких операцій рекомендовано застосування для них підвищеної ставки оподаткування. Також для середніх та великих платників податків, що є суб'єктами трансфертного ціноутворення рекомендується здійснювати перевірки з податку на виведений капітал разом з перевіркою звітності по ТЦУ. Також слід відійти від практики нарахування податкових зобов'язань як відсоток з обігу суб'єктів господарювання.

Відсутність в новій податковій системі податку на додану вартість має автоматично виключити корупційну схему податкової по блокуванню суб'єктів господарювання через зупинення податкових накладних, корупційні схеми через затримку відшкодування ПДВ та мінімізувати контрабанду товарів, оскільки на кордоні відсутнє оподаткування 20% ПДВ. Є лише мито та акциз, які існують не для всіх товарних груп та загальний рівень оподаткування на кордоні в декілька разів менший. Це зменшує необхідність контролю з боку митниці та загального штату митних органів, та дає можливість зосередитися на контролі переміщення через кордон підакцизних товарів, а для інших видів товарів запровадити режим Зеленого коридору. Також рекомендується уніфікувати ставки мита для товарних груп та встановити однакові ставки мита для всіх товарів в межах кожної товарної групи, та прискорити митні процедури.

Податок з роздрібних продажів потребує створення інших способів контролю до яких можна віднести наступні:

- 1) Створення електронної системи адміністрування податку з продажів. Дозволяє замінити 2 системи: Електронну систему ПДВ, Електронну систему акцизних накладних. Реєстрація видаткових накладних, поставки послуг на оптовому рівні та реєстрація зведених продаж на роздрібному рівні дозволяє контролювати у електронній системі весь товарообіг в країні та всі поставки послуг.
- 2) Отримання контролюючому органу доступу до оборотів та залишків по банківським рахункам суб'єктів господарювання, що дає можливість зіставляти обороти обігу товарів та послуг в електронній системі адміністрування податку з продажів, грошей по рахунках платників податку та декларацій, поданих платниками та автоматизувати процес перевірки декларацій платників податку з продажів та виявлення платників, які потребують більш детального аналізу.
- 3) Використовувати досвід США для контролю можливості здійснення операцій на рівні оптового товарообігу та поставки матеріалів для виробництва без оподаткування через аналог використаного у США сертифікату Sales tax. Але рекомендовано такі сертифікати або їх аналоги зберігати в електронній системі адміністрування податку з продажів, для автоматичного контролю зареєстрованих в системі видаткових накладних без податкових зобов'язань.
- 4) Рекомендується єдина ставка податку з максимально широкою базою оподаткування для усіх товарів та послуг. Також рекомендується оподатковувати податком послуги типу B2B крім експортних операцій. Це дозволить збільшити доходи бюджету та максимально спростити систему адміністрування податку.

- 5) Рекомендується на роздрібному рівні фіксувати територію продажу товару/надання послуги, що дозволяє зробити податок з роздрібних продажів – місцевим податком – як це є в США, замість використання ПДФО, як є зараз.

Податок на землю та податки на нерухомість, які є місцевими податками рекомендовано або передати для адміністрування місцевим органам самоврядування, якщо у них є спроможність виконувати таку функцію, або дати можливість місцевим органам влади уточнювати дані по об'єктам нерухомості та земельним ділянкам для розширення бази оподаткування за даними видами податків.

Крім змін в адмініструванні окремих податків рекомендовано запровадження наступних кроків:

- 1) Зміна відношення до суб'єктів господарювання та платників податків. Якщо контролюючий орган бачить у підприємцях виключно «ухилянтів від сплати податків, яких треба жорстоко карати», тоді неможливо державі перейти до сервісної функції. Презумпція невинності платника податків має бути правилом контролюючого органу, доки він не довів зворотного.
- 2) Створення автоматизованої системи податкового моніторингу. Це ризик орієнтована ІТ система, яка виявляє потенційні проблеми в поданих деклараціях на основі нових доступних контролюючому органу даних (усі продажі, обороти по рахункам в банках та дані декларацій у системі).
- 3) Необов'язковість подачі декларацій та не нарахування штрафних санкцій, якщо суб'єкт господарювання не веде діяльність. Це можна легко контролювати через відсутність руху коштів по банківським рахункам та відсутність зареєстрованих видаткових накладних у системі адміністрування податку з продажів.
- 4) Скасування/заборона фактичних перевірок/документальних виїзних перевірок суб'єктів на спрощеній системі оподаткування та малих підприємств на загальній системі оподаткування з доходом до 1 млн євро на рік. Багаті домогосподарства – багата країна.
- 5) Цифровізація взаємодії податкової служби та бізнесу. Електронний кабінет платника податків завжди доступний, без заяв. Вся історія взаємовідносин платника податків та Податкового органу відображена в електронному кабінеті платника податків. Платник податків має право на спілкування у паперовому вигляді, але таке листування дублюється в електронному кабінеті.
- 6) Пріоритет камеральних перевірок над фактичними. Можливість платникам податків надавати контролюючому органу доступ до електронних баз даних обліку суб'єктів господарювання. Електронний документ у базі даних платника податків повинен стати таким же доказовим документом як роздрукований.
- 7) Дати можливість автоматичної сплати податків. Сплата податків відв'язана від подання декларації. Платник податків має право доручити банківській установі сплачувати окремі податки в автоматичному режимі. Це дозволить отримувати кошти в бюджет раніше.
- 8) Подача основних декларацій виключно в електронній формі. Можливість автоматичного формування декларації з податку з продажів по даним продажів, зареєстрованих в електронній системі адміністрування податку з продажів.

9) Спрощення запуску бізнесу. Автоматична реєстрація платниками податку на виведений капітал та податку з продажів без заяв.

10) Проведення податкової амністії, але з застосуванням для цього інших принципів: низькі ставки – мета не зібрати гроші до бюджету, а залучити капітал у країну; відсутність фінансового моніторингу – це одна з причин краху минулої амністії; проведення амністії спільно з радикальною податковою реформою замість збільшення податкового навантаження як це було минулого разу.

Всі ці заходи дозволять як суттєво скоротити штат податкової та митної служб, так і підвищити їхню ефективність. Це має сформувати новий рівень довіри по лінії Держава-Бізнес та дати новий поштовх для зростання економіки України.